

04 | **Pavel Rušar**
Povodně na Jesenicku
v září 2024

26 | **Pavel Pešout**
Využívání ohně při péči
o přírodu

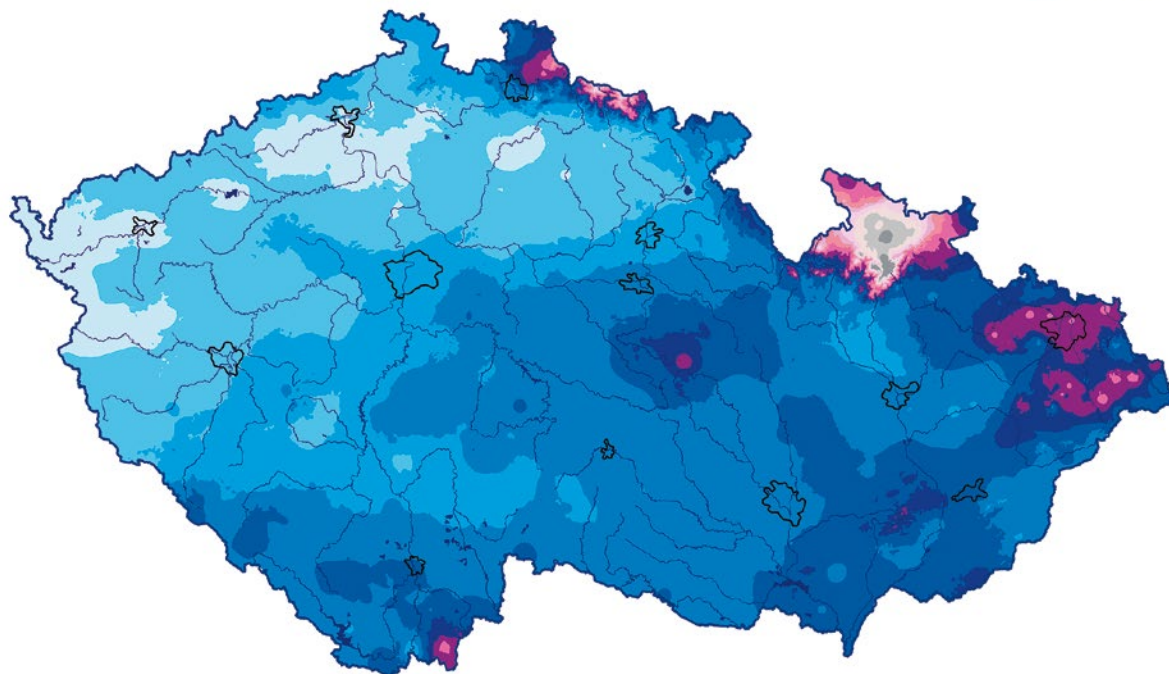
31 | **Petra Kubičková**
Lykostonova
Kronika znamení

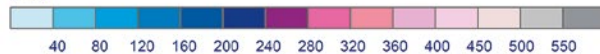
TÉMA ČÍSLA

Přírodní živly

Úhrn srážek 12. – 15. 9. 2024

[mm]

KROK 1/2025

Periodický tisk územně
samosprávného celku Olomoucký kraj

Téma čísla:

Přírodní živly

Obálka:

Mráz. Foto: Jakub Volný.

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 22., číslo 1

Vychází čtyřikrát ročně v Olomouci

Vedoucí redaktor:

Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:

RNDr. Bc. Iveta Ťulpíková,

Mgr. Miloš Korhoň,

PhDr. Martin Kučera,

Mgr. Lubor Maloň,

prof. Mgr. Jindřich Štreit,

Mgr. Michaela Heloňová,

PhDr. Marie Gronychová,

Mgr. Pavel Rušar,

Mgr. Filip Gregor,

PhDr. Jindřich Garčic,

RNDr. Lenka Prucková,

Bc. Martina Vysloužilová, DiS.

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci,

Bezručova 3, 779 11 Olomouc

IČO: 100625

tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

kulturnirevue

Grafická úprava:

Petr Macháček

Předtisková příprava a tisk:

Books print s. r. o.

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Číslo vychází:

20. 2. 2025

Obsah

03 Úvodník (*Pavel Rušar*)

04 Povodně na Jesenicku
v září 2024 (*Pavel Rušar*)

08 Loňské povodně zasáhly
tři knihovny na Jesenicku
(*Pavína Machalová*)

11 Vulkanická aktivita může
být pohroma, bez ní by však
nevznikl život
(*Michaela Heloňová*)

16 Ohnivé peklo na Svatém
Kopečku u Olomouce
28. září 1705 (*Jiří Fiala*)

26 Využívání ohně při péči
o přírodu (*Pavel Pešout*)

31 Lykosthenova Kronika
znamení (*Petra Kubíčková*)

37 Z poklidné Hané na živelný
Island (*Pavel Oslík*)

48 Troubky stíhané povodněmi
(*Jiří Lapáček*)

56 Solidarita byla ohromující
a přinášela naději
(*Martin Kučera*)

VARIA

59 Výstava A Paris
(*Veronika Hrbáčková*)

65 Hana Wichterlová a místa
jejího života
(*Markéta Odehnalová*)

71 Dřevěný svět v Ráječku
(*Pavel Konečný*)

74 Festival Olmützer Kulturstage
podesáté (*Miroslava Dvorská*)

75 Jindřich Mann odhalil
příběh svého románu
(*Veronika Wdóvková*)

77 Černá labuť Heleny Veličkové
(*Jiří Fiala*)

80 Odysseův návrat do Mexika
a Hamletův kolt pomsty
(*Jan Švábenický*)

ZE SBÍREK...

86 Muzea a galerie v Prostějově

90 Kulturní itinerář

TÉMA ČÍSLA 2/2025:

Knihy a informace

Zatopený vodní příkop okolo tvrze v Jeseníku, září 2024. Zdroj: Kostas Joannidis.

Úvodník

Příslušné komise v paměťových institucích zpravidla formují publikační plány, redakční rady odborných sborníků plánují příspěvky na léta dopředu a obdobné rady popularizačních časopisů mají rovněž své představy o budoucích číslech. Jsem členem několika takových rad či komisí, a kromě diskuzí ohledně různých nápadů jsem zažil i některé drobné půtky. Ty se týkaly třeba toho, jaké problematice mají být publikace zasvěceny, které příspěvky do sborníků přijmout a které už nikoliv, či například toho, jak konkrétně definovat téma časopiseckých čísel. Přestože vlastivědná periodika do určité míry reagují na dlouhodobější trendy, mám pocit, že se zároveň pohybují v jakémsi vakuu – nejsou v podstatě dotčena aktuálními politickými událostmi, a pomíneme-li například významná výročí či produkci literatury a jiných děl, nereflktují nijak obzvláště ani širší společenské dění. Z pohledu nezasvěceného by se tak mohlo zdát, že redakční rady a jejich členové jsou součástí uzavřeného vesmíru, pro který je nejdůležitější tu *sladký život*, tu *svatí a kacíři*, tam *železnice a mosty*, jinde zase *erotika a krása těla* nebo například *les*, abych uvedl jen některá vybraná témata čísel této revue.

Občas se však v prostoru vně těchto redakčních rad (řekněme snad troufale *ve světě kolem nás*) vyskytne událost, která ve svých důsledcích pronikne i dovnitř. Redaktoři a členové komisí najednou vědí, že i vlastivěda je nyní tím, co

musí zareagovat a přispět k povědomí o proběhlém dění. Rady či komise se stanou homogenním tělesem.

Rozsáhlé záplavy, které v září zasáhly Českou republiku a nejvíce pak severní části našeho kraje (Jesenicko, Šumpersko), takovou událostí byly. Téma *síly žvlů* bylo naší redakční radou schváleno jednohlasně, půtky nebyly a nepamatuji ani delší diskuzi. Je to tak asi správně, vlastivěda (a zejména ta spojená s popularizací) nás může na mnohé užitečné navést. Jak zacházely předchozí generace s vodním hospodářstvím, jak se vyrovnávaly s obdobnými katastrofami, jaké obranné mechanismy si vytvářely. Můžeme vzpomenout na roli mlýnů a hamrů, které fungovaly v sousedství vodních toků, smutné příběhy vesnic, které musely být opuštěny, a také respekt obyvatelstva k přírodním žvlům, který se často projevil spíše taktickým ústupem z rizikových oblastí než (v konečném důsledku většinou stejně marným) soubojem s přírodou.

Takováto vlastivědná reflexe pomáhá porozumět minulosti míst, která nyní obýváme my. Je-li poctivě a kriticky pojata, může tato místa také lépe připravit na budoucí krize. Dovolte mi však zdánlivě nekonfliktní úvodník zakončit jednou provokativní otázkou: budou redakční rady a komise zajedno i tehdy, když nás potká katastrofa nikoliv přírodní, ale společenská? A shodneme se vůbec na tom, co by jí bylo?

Pavel Rušar

Povodně na Jesenicku v září 2024

PAVEL RUŠAR

Jakkoliv někdy podléháme dojmu, že již dokážeme přírodu do velké míry kontrolovat či alespoň předpovídat její chování, tu a tam naše představy rozboří významné přírodní anomálie, nejčastěji ve formě katastrof přinášejících zásadní materiální ztráty a ztráty na životech. Povodně patří z hlediska geologického časového měřítká mezi základní události formující reliéf, z hlediska života člověka jsou však neobvyklou a pro mnohé nepředstavitelnou ničivou přírodní katastrofou, která deformuje krajinu, ničí a odnáší člověkem vybudované statky a také zabíjí, jak tomu bylo i v případě povodní ze září roku 2024. Jesenicko, do něhož pro účely tohoto článku počítáme zejména Hrubý Jeseník a Rychlebské hory s podhůřím, je rozsáhlým územím s komplikovanou a hustou říční sítí. Disponuje vodními toky, které mohou výrazně ohrozit obyvatelstvo a majetky – imunní vůči povodním není horská oblast se značnými sklonovými poměry, které podporují rychlou akceleraci povrchového odtoku, také zejména proto, že na horních úsecích toků z pochopitelných důvodů není příliš prostoru pro budování přehrad, poldrů či pro realizaci jiných účinných opatření. Září roku 2024 ukázalo, jak

nebezpečné a z hlediska následků devastující mohou být pro takovou oblast extrémní srážky.

Ačkoliv léto 2024 bylo velmi teplé a srážkově chudé, půda na Jesenicku nebyla příliš nasycena vodou a některé toky se dokonce pohybovaly v blízkosti stavu hydrologického sucha, přineslo rozložení tlakových útvarů nad Evropou pro Jesenicko takové srážky, že odtokové kapacity v regionu byly v krátké době zcela zahlceny. Na severním návětrří našich pohraničních hor se od 12. září uplatňovalo výrazné zesílení tzv. srážkového návětrného efektu, při němž se vlhké vzdušné hmoty přicházející od Středomoří dostaly do kontaktu s horským reliéfem a vystoupaly po úbočí. Vynucený výstup vlhkého vzduchu přinesl následnou kondenzaci a extrémní deště. V kombinaci s cyklonálním charakterem počasí, kdy nad střední Evropou přetrvávala rozsáhlá tlaková níže Boris, se srážkové úhrny během několika hodin a málo dnů dostaly na historická maxima. Společně s extrémními srážkovými úhrny na různých místech a absolutním rekordem denních srážek na Švýcarském (386 mm (!) srážek za 14. září; za šest dní pak 702 mm srážek) byla mnohde na Jesenicku zaznamenána i silná blesková aktivita. Velmi výmluvně

situaci v Jeseníkách demonstruje obrázek na první vnitřní straně obálky časopisu. (Celkový úhrn srážek [mm] na území ČR za období 12.–15. září 2024. Z kartogramu je zřejmé výjimečné postavení Jesenicka z hlediska úhrnů; zdroj: Český hydrometeorologický ústav.)

Výsledkem dopadu extrémního množství srážek bylo prudké rozvodnění toků, především

na horních a středních úsecích řek Bělé, Branné či Vidnávky a jejich menších přítoků, např. Černého potoka. Kulminační průtoky na některých profilech výrazně přesáhly hodnoty považované za tzv. stoletou vodu, což vedlo k rozsáhlým záplavám v níže položených oblastech, zejména v údolních polohách mezi městy Jeseník a Mikulovice, ale také na Žulovsku a Vidnavsku.

Řeka Bělá pod mostem na ulici Rejvízská v Jeseníku, 15. září 2024, krátce po opadnutí hlavní povodňové vlny. Zdroj: VMJ.

Povodeň si v regionu vyžádala lidské oběti, v jejím důsledku bylo několik stovek osob evakuováno a tisíce zůstaly po různě dlouhou dobu bez elektřiny, pitné vody či plynu. Způsobila materiální škody na infrastruktuře, včetně zničených mostů, silnic a železničních tratí, poškodila lesní ekosystémy a narušila půdní stabilitu v horských oblastech. V některých případech způsobila celkovou destrukci vodoměrných stanic (Jeseník, Mikulovice).

Září 2024 potvrdilo, že v době moderních technologií a pokročilých hydrologických modelů nelze na Jesenicku jakožto oblasti, kde geomorfologické a hydrologické podmínky zvyšují zranitelnost vůči náhlým povodním, podceňovat extrémní projevy počasí. Dlouhodobé klimatické modely navíc naznačují, že v souvislosti s globální klimatickou změnou budou s vysokou mírou pravděpodobnosti podobné extrémní jevy čím dál častější a míra extrému bude výrazně variovat – zvyšující se teploty,

Charakteristickou pro obyvatelstvo Jesenicka se stala solidarita a vzájemná pomoc. Zdroj: VMJ.

změny v distribuci srážek a výskyt silných bouří mohou přispět ke skutečně extrémním výkyvům hydrologického režimu v Jeseníkách, Rychlebských horách i v přilehlých oblastech.

Závěrem shrňme, že jesenická krajina byla do rozhodné míry formována fluviálními geomorfologickými pochody a různě rozsáhlé povodně byly vždy součástí vývoje. Rovněž z hlediska života jedince jich ve 20. století bylo možno zaznamenat několik. Jejich síla, četnost a ničivost se však

Rozbouřené vodní toky neměly problém bořit domy ani přenášet automobily. Zdroj: VMJ.

v posledních dekadách mění v závislosti na klimatických podmínkách a lidské činnosti. Povodně jednoznačně budou opakujícím se fenoménem, na který se obyvatelstvo Jesenicka bude muset adaptovat. Vzhledem k relativně včasnému varování při povodních ze září 2024, vysoké kvalitě zásahu složek integrovaného záchranného systému a efektivnímu krizovému řízení bude vzhledem k nemožnosti výstavby vodních děl nutné do budoucna zejména posilovat retenční schopnost horských lesů a také důkladněji (přesvědčivěji) informovat obyvatelstvo, které se při podobných situacích ocitá i v nebezpečí života, avšak v mnoha případech jedná, jako by v něm nebylo. Významným opatřením jistě bude také korigování výstavby v inundačních územích.

Pavel Rušar (* 1988) je absolventem Univerzity Palackého v Olomouci, historik a geograf, věnuje se regionálním dějinám, popularizaci vlastivědy a muzejních sbírek, satelitním technologiím, dálkovému průzkumu Země a také práci s nadanými žáky. V současnosti je ředitelem Vlastivědného muzea Jesenicka.

» muzeum@jeseniky.net

Loňské povodně zasáhly tři knihovny na Jesenicku

PAVLÍNA MACHALOVÁ

Tisíce promáčených svazků, bahno, a dokonce i zborcené zdi. To přinesly povodně v září minulého roku třem knihovnám na Jesenicku. Zasaženy byly Knihovna Vincence Priessnitze v Jeseníku a Místní knihovna v Mikulovicích, totální zkázu znamenaly několik dní trvající vytrvalé deště pro knihovnu v České Vsi. Knihovna v Jeseníku svůj provoz obnovila již na konci září, knihovny v Mikulovicích a v České Vsi budou čtenářům sloužit v omezené míře od února 2025. Ostatní z celkem 22 knihoven v okrese Jeseník nebyly povodní přímo zasaženy.

Knihovna Vincence Priessnitze v Jeseníku, která je od roku 2019 přestěhována do nového prostor na ulici 28. října, nebyla v září loňského roku vyplavena vodou z nedaleké rozvodněné řeky Bělé, ale spodními vodami, které během několik dní trvajících silných dešťů vystoupaly do výšky 1,5 metru. Zasaženy byly sklepy, v nichž se nacházel rozsáhlý sklad knih, a také přízemí budovy, kde se nachází recepce, toalety a počítačová místnost. První dny po povodních bylo potřeba vyklidit bahno z přízemí budovy a odčerpat vodu ze sklepů. *„Mokré svazky jsme museli naházet na kontejnery a nechat odvézt do sběrného dvora. Bylo to*

celkem deset tisíc knih,“ uvedla vedoucí jesenické knihovny Eva Pavlíčková s tím, že voda poničila také serverovnu, kotelnu a sklad materiálu organizace Člověk v tísni. Vyplavila i výtahovou šachtu. *„Máme poškozené dveře, podmáčené zdi, zničenou betonovou podlahu ve sklepech a voda zaplavila také rozvaděče,“* vyjmenovala Eva Pavlíčková.

Pro samotné knihovnice nebyly zářijové dny lehké. Musely se vypořádávat s vytopenými sklepy a zahradami ve svých domovech, fungovaly bez elektřiny, plynu a vody. První dny po povodních se ani neměly, jak dopravit do práce, protože rozvodněné řeky na mnoha místech v okrese poškodily silnice a autobusová doprava tak byla obnovena až po několika týdnech.

I přes velké škody, které dosáhly výše 1,5 milionu korun, se knihovna vrátila k provozu velmi rychle. Povodeň přišla v neděli 15. září. *„Měli jsme zavřeno od 16. září, pro čtenáře jsme otevřeli 30. září. Už za provozu se pak ve sklepech osekávaly mokré zdi a odvážely sutiny,“* přiblížila Eva Pavlíčková. Nyní se místnosti větrají a vysoušejí.

Loňské povodně přinesly pro jesenickou knihovnu nesrovnatelně větší škody než záplavy v roce 1997. *„Tehdy jsme sídlili v budově na Lipovské*

ulici. V tu dobu jsme měli externí sklad mimo budovu, sklepní prostory byly prázdné, a tak jsme o žádné svazky nepřišli. Ale i tak bylo potřeba zásahu hasičů a vyčerpání vody jejich technikou,” zavzpomínala na červenec 1997 Eva Pavlíčková.

Zárijové povodně zasáhly také některé čtenáře, kteří po znovuoživení provozu přišli do půjčovny s tím, že jim voda všechny knihy nebo jejich

část vzala a nemohou je tedy vrátit. *„Situaci jsme řešili odpisem těchto svazků a čtenáři nemuseli nic bradit,”* uvedla Eva Pavlíčková.

Otázkou zůstává, kde bude mít knihovna v Jeseníku skladovací prostory do budoucna. Vlhkost sklepů totiž neumožňuje, aby v nich byl sklad znovu vybudován. *„Bohužel povodní jsme přišli o veškeré skladovací prostory. Zůstaly nám pouze*

Téměř 10 tisíc svazků z Knihovny Vincence Priessnitz v Jeseníku muselo být zlikvidováno. Foto: Petra Malinková.

půjčovny“ sdělila smutně Eva Pavlíčková s tím, že pokud by chtěl někdo knihovně darovat nějaké svazky, je potřeba to s knihovnicemi nejprve konzultovat. *„Nemůžeme přijímat velké množství knih, protože je nemáme kde uskladnit. Knihy darem tedy bereme jen v omezeném množství a primárně novější vydání,“* vysvětlila Eva Pavlíčková.

V obtížné situaci jsou další dvě knihovny na Jesenicku. Rozvodněná řeka Bělá zcela vyplavila Obecní knihovnu Česká Ves. *„Byla to totální zkáza. Voda poničila veškeré vybavení, dokonce došlo ke zborcení vnitřních příček. Knihovna přišla o celý fond, tedy 6 200 knih,“* uvedla Daniela Příkrylová, metodička regionálních funkcí. Knihovně tak zůstaly jen svazky, které měli čtenáři doma a přišli je po povodních vrátit do jesenické knihovny. *„Zároveň jsme čtenářům nabídli, že jim zdarma budeme půjčovat knihy z našeho jesenického fondu,“* dodala Daniela Příkrylová. Nyní již v České Vsi stojí prozatímní knihovna, jež byla postavena v rámci budování modulární základní školy. Knihovně byla vyčleněna jedna sestava buněk a její fond je aktuálně budován z darů od lidí z celé republiky. Například několik beden dětských knih už solidárně poskytla knihovna v Rýmařově. *„Velké poděkování patří spisovatelce Miriam Blahové, která oslovila současné české autory i knihkupce a ti knihovně poskytli zcela nové tituly zdarma,“* uvedla Daniela Příkrylová.

Dalším dárce byl archivář Národního muzea Mgr. Libor Jůn, Ph.D., který spolu se skauty sehnal svazky, jež knihovna potřebuje. Z jeho iniciativy darovala další tituly také Místní knihovna Liběchov. V neposlední řadě se zapojili obyvatelé obce, kteří poskytli finanční částku na nákup nových knih. Knihovna se čtenářům otevřela 14. února.

Velké škody utrpěla také Místní knihovna v Mikulovicích. Voda a bahno se do prostor dostaly do výše 30 centimetrů. *„Zachráněné knihy byly přestěhovány do náhradních prostor, v původní knihovně byla vytrhána poškozená podlaha a momentálně se místnosti vysoušejí. Teprve po důkladném vysušení se bude dělat nová podlaha a omítky. Minimálně do jara budou prostory nepoužitelné,“* přiblížila Daniela Příkrylová s tím, že pokud lidem uplavalý zapůjčené knihy, ani zde škodu hradit nebudou. Knihovnice v Mikulovicích nyní reviduje knižní fond a svazky zasažené povodní odepisuje. Také tato knihovna bude od února fungovat v omezeném rozsahu v náhradním prostoru.

Knihovna Vincence Priessnitze v Jeseníku funguje od roku 1946. Svůj současný název získala v roce 1996, kdy se stala okresní knihovnou pro střediska Javorník, Jeseník, Mikulovice a Žulová. Od roku 2002 je pověřena výkonem regionálních funkcí pro okres Jeseník. Metodicky tak zajišťuje činnost 22 knihoven regionu.

Pavčina Machalová vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci. Pracovala mimo jiné jako editorka v novinách. Nyní žije a pracuje v rodném Jeseníku.

» pavlina.machalova@email.cz

Vulkanická aktivita může být pohroma, bez ní by však nevznikl život

ROZHOVOR

Pro člověk katastrofa, pro planetu důležitá součást její existence. Výbuch sopky doprovází obrovská síla, která je schopna ovlivnit dění tisíce kilometrů daleko, sopečná činnost však od počátku formovala Zemi. Přináší nám důležité informace o složení spodních vrstev, původu nejrůznějších hornin i historii planety. Sopečnou činnost na našem území, její pozitivní i negativní dopady přiblížil v rozhovoru Mgr. Vladislav Rapprich, Ph.D., z České geologické služby.

Dá se ve stručnosti popsat vznik sopky?

Ve stručnosti je sopka místem výstupu magmatu, tedy roztavených horninových hmot, na zemský povrch. Sopka je pak tvořena produkty sopečné aktivity, kterými jsou láva, tedy magma vyhřezlé na povrch, úlomky tohoto magmatu, ale také úlomky podložních hornin vyvržené při sopečné erupci na povrch. Pro vznik sopky je klíčový vznik magmatu a umožnění jeho výstupu na povrch. Zejména tvorba magmatu vyžaduje specifické podmínky, kdy se horniny zemského pláště nebo spodní kůry dostanou do podmínek vyšší teploty,

nížšího tlaku nebo jsou obohaceny vodou, což umožní jejich tavení.

Když se zaměříme na střední Evropu, jak velká zde byla sopečná činnost, v jakém období byly sopky nejaktivnější?

Bude to znít možná překvapivě, ale oblast střední Evropy zažila několik období dosti intenzivní vulkanické aktivity. Mezi tato období patří silur až spodní devon, svrchní karbon až spodní perm a konečně velká část třetihor. Tato nejmladší aktivita trvala z geologického pohledu do nepříliš dávné doby. Opravdu velké erupce zasahující rozsáhlé oblasti probíhaly na území Česka, Německa a Polska během karbonu až permu. V této době se zde tvořily rozsáhlé kaldery produkující pyroklastické proudy, které pokryly rozlehlé plochy. Během třetihor byla sopečná činnost v Česku intenzivní, ale vznikaly spíš menší sopky chrlící lávové proudy. Explosivní erupce byly slabší a zasahovaly jen bezprostřední okolí. K velkým erupcím v této době docházelo na území dnešního Maďarska. Popel z maďarských třetihorních

Mgr. Vladislav Rapprich, Ph.D. Zdroj: Vladislav Rapprich.

kalder se dostal prokazatelně až do severozápadních Čech a pravděpodobně až k západní hranici Německa.

A jak to bylo v České republice? Která sopka byla aktivní jako poslední a kdy vyhasla?

Popis z předchozího odstavce se týká i České republiky, která je srdcem střední Evropy. Ty nejmladší sopky na našem území neměly charakter velkých stratovulkánů, které by byly aktivní opakovaně. Drobné izolované porce magmatu, které vystoupaly k povrchu, vedly k jednorázovým erupcím. Vznikaly malé struskové kužely a maary, jejichž jediná erupce byla zároveň tou poslední. Na Bruntálsku k posledním erupcím došlo přibližně před jedním milionem let. Několik malých sopek na Chebsku je mladších než půl milionu let.

Objevují se u nás stopy posopečné aktivity?

Některé projevy, například výskyt minerálních pramenů a výrony oxidu uhličitého v západních Čechách, jsou sice tradičně dávány do souvislosti s vulkanickou aktivitou, ve skutečnosti k nim však dochází zcela nezávisle a bez přímé souvislosti s vulkanismem. Skutečnost, že u nás k opravdovým post-vulkanickým aktivitám již nedochází, je dána také velmi malým objemem magmat posledních sopečných erupcí. Ta prostě stihla velmi rychle ztuhnout a vykrystalizovat.

Jaké typy sopek byly u nás nejčastější?

Nejběžnějším typem sopek ve všech časových obdobích u nás byly drobné kužely tvořené struskou (struskové kužely) a také maary, tedy nálevkovité krátery, dnes většinou erodované na úroveň přírodní dráhy – diatremy.

Kdy nastane okamžik, od kterého je sopka považována za vyhaslou? Jak dlouho takový proces trvá?

Každá sopka je jiná. A velmi odlišné bývají i odstupy mezi jednotlivými erupcemi. V případě velkých stratovulkánů navíc doba jejich aktivity výrazně přesahuje psané historické záznamy. V některých regionech máme sice psané záznamy pokrývající i více než dva tisíce let (Itálie, Řecko, Japonsko), ale pro mnoho oblastí nepředstavuje psaná historie více než 200 let. V historii jsme již několikrát byli svědky nečekané erupce vulkánu již považovaného za vyhaslý, například St. Helens nebo Bezymjanyj. V současnosti to vypadá, že jsme svědky vyhasínání sopky Fuji. Do 17. století byla totiž tato sopka velmi aktivní, ale za posledních 300 let nebyla zaznamenána ani jedna její erupce.

Mají sopky nějaký typický znak, jsou pro nás v naší krajině od ostatních „kopců“ rozeznatelné?

Mladé sopky se obvykle vyznačují tím, že mají morfologicky patrný kráter. Sopky na našem území jsou však významně postižené erozí a kráter je patrný jen u několika z nich. Na území České republiky se tak relikty sopek hledají podle přítomnosti vulkanických hornin.

Mám dojem, že v Olomouckém kraji žádnou sopku nenajdeme, nejbliže bude asi oblast

Nízkého Jeseníku – Velký Roudný, Venušina sopka, Uhlířský vrch u Bruntálu...

Přesně tak, jedná se navíc o jednu z našich nejmladších a velmi dobře zachovalých sopečných oblastí.

Podle záznamů se na Uhlířském vrchu od 19. století těžily sopečné tufy. K čemu se používaly?

Ve skutečnosti to nejsou sopečné tufy (zpevněný sopečný popel), ale sopečné strusky. Ty se používaly na cesty. Mohly se používat také jako minerální hnojivo.

Erozí modelovaná vulkanická krajina na rozhraní Českého středohoří a Ralské pahorkatiny. Zdroj: Vladislav Rapprich.

Odkrytá pyroklastika v reliktu tufového kuželu Zebín u Jičína. Zdroj: Vladislav Rapprich.

Erupce sopky může znamenat velkou katastrofu, na druhou stranu ale mohou být doprovodné projevy vulkanismu společensky využity...

Erupce sopek jsou důležitým projevem geologické aktivity naší planety. Vulkanická aktivita může krátkodobě znamenat pohromu, ale celkově by bez ní život nejenže nebyl možný, ale patrně by ani nevznikl.

Sopečná půda je například vhodná pro pěstování kávovníku, daří se i jiným plodinám?

Půdy na vulkanických horninách jsou obecně velmi úrodné, a to je jeden z důvodů, proč je okolí sopek poměrně hustě osídlováno. Daří se

nejen kávovníku, ale i vinné révě, bramborám a dalším plodinám. I na našem území je patrné, že úrodná půda kompenzovala horší klimatické podmínky a umožňovala hospodářskou činnost ve vyšších nadmořských výškách, včetně vrcholových partií Českého středohoří nebo Doupovských hor.

Sopečná činnost má vliv i na klima. Po velkých erupcích nastává ochlazení. Může tak pomoci proti globálnímu oteplení?

Je to mnohem složitější problém, než by se mohlo zdát. Vliv sopečných plynů (zejména kyselina siřičitá a prach) na ochlazení je krátkodobý a může

k němu dojit pouze tehdy, pokud se sopečný materiál dostane do stratosféry. I tak dokáže působit maximálně 10 let. Na druhou stranu část sopečných plynů působí jako skleníkové plyny. Z geologické minulosti Země jsou známy případy, kdy sopečná činnost urychlila nástup ledových dob, ale i případy, kdy je ukončila.

Dalo by se říci, že žádný jiný přírodní živel nedokáže ovlivnit život na celé zemi tak jako výbuch sopky. Všichni máme v živé paměti výbuch Eyjafjallajökull 21. 3. 2010, kdy se zastavil veškerý letecký provoz nad Evropou...

Žijeme v době výrazně globalizované a medializované. Výbuch sopky Eyjafjallajökull nebyl nijak mimořádný svou velikostí, pouze se množství popela vlivem proudění větru dostalo nad západní a střední Evropu, tedy nad ekonomické centrum. Život na Zemi, s výjimkou člověka, tuto událost neohrozil. Existují pro život ničivější fenomény – dopady asteroidů, gamma záblesky, člověk...

Výbuch sopky, který doslova změnil dějiny, nastal v roce 1783. Sopka Laki na Islandu na několik let pozměnila klima na velké části

severní polokoule, zapříčinila tuhé zimy, nebo naopak sucho, což mělo za následek hladomor napříč kontinenty. Vznikly nepokoje, např. se diskutuje o tom, že následky výbuchu zažehly jiskru k rozpoutání Velké francouzské revoluce. Co bylo příčinou tak velké zkázy?

Přímá souvislost mezi erupcí Laki a hladomorem je neoddiskutovatelná v případě samotného Islandu, kde zemřela jedna třetina populace. To bylo dáno především kontaminací vody fluorem a úhynem dobytka v důsledku otravy fluorem (fluoróza vede k rozpadu kostí a chrupu). Váží také tok informací, a tak lidé v Evropě o této katastrofě prakticky nevěděli, a to ani v Dánsku, kterému Island náležel. Bez potřebných informací tak nebyla organizována ani patřičná pomoc.

O vlivu této erupce na hospodářství Francie se diskutuje již delší dobu. Dá se však říct, že se jednalo o onu pověstnou poslední kapku. Neboť ekonomická a hospodářská situace nebyla dobrá ani před samotnou erupcí. Vysoké finanční nároky šlechtického stavu, nedostatečná volnost a omezený prostor k inovacím vytvořily podmínky velmi nestabilního státu.

Michaela Heloňová

Vladislav Rappich (* 1979) vystudoval geologii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 2000 pracuje na České geologické službě jako odborník na vulkanické horniny a vulkanické procesy. Vedle výzkumu evropských sopek se účastnil také několika expedic zaměřených na vulkanicky aktivní oblasti Střední Ameriky a Etiopie.

» vladislav.rappich@geology.cz

Ohnivé peklo na Svatém Kopečku u Olomouce 28. září 1705

JIŘÍ FIALA

K účinným prostředkům rekatolizace českých zemí po třicetileté válce náležely obnova dosavadních a budování nových kostelů, barokně pompézní bohoslužby, pro lidové vrstvy atraktivní, a ovšem i procesí, poutě a posvícení (původně oslava posvěcení místního farního chrámu, na Moravě hody). O církevních svátcích se nepracovalo, poutě pak byly příležitostí, aby i prostí vesničané a obyvatelé poddanských měst se mohli vypravit nezřídka značně daleko za území dominií šlechtických či královských měst, kde žili. Hustá síť poutních kostelů, převážně svým zasvěcením reflektujících rozbujelý barokní kult Panny Marie (vymykající se misogynnímu starozákonnímu přesvědčení o ženě jakožto ďáblově nástroji), nabízela pak destinace, v nichž bylo možné odčinit své hříchy, zajistit si posmrtnou blaženost, ale také přinést „přátelům“ (tj. příbuzným) a známým „dárek z pouti“ v podobě devocionální rozličného druhu i ceny, v neposlední řadě i perníková srdce s případnými ornamenty a nápisy. Na Moravě si v tom ohledu konkurovaly zejména mariánské poutní kostely v Brně-Tuřanech, Křtinách u Brna, Žarošicích, Vranově, na Hostýně a Svatém Kopečku u Olomouce.

O okolnostech vzniku prvotní kaple zasvěcené Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku u Olomouce, lesnatém návrší v majetku premonstrátského konventu na Hradisku u Olomouce, roku 1633 jsme poměrně dobře informováni díky relaci jejího zakladatele, olomouckého obchodníka s vínem Jana Andrýska, a navazujícím oslavným publikacím hradiských premonstrátů. Jan Andrýsek při jedné ze svých cest, inspirován kostelíkem nacházejícím se na návrší tyčícím se nad vsí Luleč u Vyškova, si předsevzal, že nechá vybudovat kapli na Svatém Kopečku, zasvěcenou Panně Marii, jakmile získá potřebné finance. To se mu podařilo a pod dojmem snových vidění Panny Marie zvolil na Svatém Kopečku lokalitu zdaleka viditelnou. S podporou opatů premonstrátského konventu na Hradisku u Olomouce a s povolením olomoucké biskupské konzistoře, datovaným 13. března 1629, nechal Andrýsek na Svatém Kopečku vybudovat kostelík o křížovém půdorysu, jenž dne 3. dubna 1633 vysvětil olomoucký světitel biskup Philipp Friedrich Breiner (Breuner), pán na Stubingu a Rabensteinu. To již visel na oltáři opukový reliéf zpodobňující Pannu Marii s děťátkem, jenž podle svědectví syna Jana Andrýska Ignáce Andrýska,

jezuiti působícího ve slezském městě Svidnici (nyní Świadnica v Polské republice), uviděl jako první ve svatokopeckém kostelíku jistý poustevník, jenž se podle mladších podání svatokopecké legendy jmenoval Matěj Sigar. Reliéf přinesli „bílé odění mládenci“, tj. premonstráti. V roce 2006 byla na jižní straně kostela nalezena pod vrstvami omítek kamenná deska s nápisem sdělujícím, že poustevník Martin Figar zemřel 9. září 1682 a zde odpočívá.

Během třicetileté války, kdy v letech 1642 až 1650 Olomouc okupovala švédská posádka, byl mariánský kostelík na Svatém Kopečku Švédy vypálen, ale Jan Andrýsek ho v letech 1650–1656 nechal znovu vybudovat. Rostoucí věhlas tohoto mariánského poutního místa přiměl opata premonstrátského konventu na Hradisku u Olomouce Bedřicha Sedlecia (Sedláka), aby roku 1669 položil základní kámen k novému velkolepému poutnímu chrámu, zachovávajícímu půdorys kříže. Chrám Navštívení

Friedrich Bernhard Werner: Olomouc z vodní strany – Klášter Hradisko – Svatý Kopeček. 1732 nebo 1736. Výřez: Svatý Kopeček. Perokresba. Městská knihovna ve Vratislavi, Polská republika, MS-HSR-55d, f. 72; nyní nezvěstné, zřejmě odcizeno během 2. světové války. Fotografie, Das Bildarchiv der Österreichischen Nationalbibliothek, Wien. Budova hostince, obnovená po požáru 28. září 1705, se nachází v sousedství pravého rezidenčního křídla kostela Navštívení Panny Marie.

Panny Marie byl budován po deset následujících let, dne 1. října 1679 stavbu vysvětil olomoucký biskup Karel II. hrabě z Lichtensteinu-Castelcornu, jemuž asistoval hradiský opat Norbert Želecký z Počenic. Chrám projektoval italský architekt Giovanni

J. F. Erbsmann: *Heylsame Reflexion* (...), titulní strana.
Zdroj: Národní knihovna ČR, sign. 46 E 000221.

Pietro Tencalla, jeho krajan Domenico Martinelli navrhl dvě prelátské rezidence (v jižní rezidenci sídlil svatokopecký probošt) a ambity z let 1709–1714. Projekt kaple sv. Anny v ambitech náleží k dílům Itala Giovanniho Santiniho nebo některého z architektů Santiniho školy. Interiér kostela (jeho restaurování bylo dokončeno v roce 2023) byl dokončen v letech 1722–1732 podle návrhů Baltazara Fontany (byli to umělci, kteří se podíleli i na dostavbě a výzdobě budov premonstrátského konventu na Hradisku u Olomouce, jež byly ukončeny v roce 1736). Ke svatokopeckému poutnímu areálu náležely vedle chrámu, prelátských rezidencí a ambitů ještě hospital sv. Norberta pro dvanáct špitálních (chudých chovanců živených ze zbožných nadací), premonstrátský konvent (klášterní objekt s kaplí sv. Heřmana a s refektářem – jídelnou pro sto osob) a hostinec pro poutníky, jež se nacházel v místech dnešního svatokopeckého hospice. Původně byla budova hostince postavena v roce 1671 pro ubytování řemeslníků zaměstnaných při výstavbě chrámu a v roce 1699 byl velký sál budovy rozdělen příčkami, poutníci se ovšem spokojovali i noclehem na slámě rozprostřené na půdě hostince. Roku 1672 byla budova zvýšena o první patro pro ubytování prvních kaplanů.

A právě tento hostinec se stal 28. září 1705, tedy o svátku sv. Václava, dějištěm hrůzné události – požáru, jež připravil o život 121 osob. Tato tragédie je sice zaznamenána v různých svatokopeckých análech a reflektovala se novodobě i v denním tisku (mb: *Nejhorší tragédie v historii Svatého Kopečka. Duše mrtvých prý zpívaly až ve Frýdku*, Olomoucký rej 17. 9. 2016). Třebaže je se Svatým Kopečkem spjata množství nábožných písní šířených kramářskými tisky (viz zejm. stať Jiřího Fialy a Marie

Sobotkové *Vznik kultu Panny Marie Svatokopecké a jeho reflexe v kramářských písních*, Český lid, roč. 86, č. 1, s. 61–79), epická kramářská skladba o této události se nedochovala.

Nejzevrubněji o požáru hostince na Svatém Kopečku 28. září 1705 pojednává německý spis Jakoba Franze Erbsmanna (nar. 1667, zemř. 29. srpna 1748 ve Fulneku), řeholníka kláštera augustiniánů kanovníků ve Fulneku. Spis byl vydán tiskem roku 1706 ve Vídni tiskařem Johannem Georgem Schlegelm (1654–1716) pod titulem *Heylsame Reflexion, oder Gottsförchtiges Nachdenken, so Über jene, den 28. September 1705 auff dem Heil. Praemonstratenser-Berg, nächst Ollmütz in Mähren, unter dem Gebieth des Marggräffl. Stiftts, und Closter Hradisch, Canonischen Praemonstratenser-Ordens, entstandene klägliche Feuers-Brunst, In welcher Einhundert ein und zwanzig Persohnen ihr zeitliches Leben geendet, und über andere dergleichen mühe- und armseelige Begebenheiten auff der jetzigen Welt* (Hojivá reflexe aneb Bohabojné rozjímání nad tím žalostným požárem, vypuknuvším 28. září 1705 na svatě premonstrátské hoře, poblíž Olomouce na Moravě, na území moravského markraběcího konventu a kláštera Hradiska, kanonického premonstrátského řádu, v němž sto a jedenadvacet osob ukončilo svůj pozemský život, a o jiných takových trudných a bedných událostech na nynějším světě). Celkem třináct ze čtrnácti kapitol spisu je věnováno meditaci o mizériích pozemského života jakožto božích trestech za lidské hříchy, a to s hojnými citacemi *Písma svatého* a teologických autorit. Požár v hostinci na Svatém Kopečku 28. září 1705, cíli zbožného a kajicného putování (v roce 1705 podle J. F. Erbsmanna dorazilo na Svatý Kopeček více než 100 procesí, bylo odslouženo 6 023 svatých

mší a ke sv. přijímání přistoupilo 148 126 osob), je popsán ve druhé kapitole Erbsmannova spisu, z níž citujeme podstatné partie:

„A tak se přihodilo, že v uplynulém roce 1705, 28. dne měsíce září (během něhož byl slavnostně celebrován svátek sv. mučedníka Václava jako patrona olomoucké nejdůstojnější dómské kapituly a celé diecéze neboli biskupství) také asi 1 000 poutníků se sem vydalo uskutečnit též pobožnost o následujícím svátku sv. archanděla Michaela. Když se pak mezi 8. a 9. hodinou večer chtěli v hostinci uložit k odpočinku, někteří, což je zcela uvěřitelné, hodlali zkoumáním svého svědomí probudit lítost a útrpnost nad svými spáchanými hříchy, myslíce na zlepšení svého života – zamýšleli totiž ráno následujícího dne dostavit se k oltáři ke svatě zpovědi a přijímání nejdůstojnější Svátosti. Další zamýšleli pohovořit se svými druhy o něčem křesťanském nebo sami se sebou o věčných záležitostech, jiní toužili s Bohem a Bůh s nimi pojednat prostřednictvím přímlyvy Panny Marie – a proto, ach nejzáračnější úradky boží! nikoli malou částí tohoto lidu se měli stát obětovanými při této ohnivé oběti.

Nepozorný domácí pacholek byl nato zaměstnán mezi nimi donáškou slámy z komory neboli skladu vedle sálu v prvním patře. Postavil svíci bez svícnu na zídku pod oknem, odešel opět do zmíněné komory se slámou a nechal svíci přilepenou na zídce stát bez dozoru. Svíce se za jeho nepřítomnosti skácela do slámy a zanítily neuhasitelný požár. Rozlehl se děsivý křik: ‚Hoří! Hoří!‘ Lidé nacházející se v přízemí běželi ke dveřím, a tak šťastně utekli. Ti, kdo byli v patře, spěchali ke schodům, aby se tudy zachránili. Nechtěli však vyčkat, nežli první z nich schodiště opustí, a nemohli proto po schodech pokračovat v útěku – zčásti kvůli těm, které strach vyhnal ze spodních světnic, zčásti kvůli těm, kteří ve zmatku

a pospěchu popadali ze schodů dolů. Jenže lidé víc a víc ze sálu a světnic vybíhali hustě jeden za druhým, jakož i docela po sobě lezli, takže ti poslední před zábradlím šlapali ostatním po krcích a hlavách. Nakonec se rukama, nohama a šatstvem tak propleti, že se žádný nemohl hnout dozadu ani dopředu, vymanit se odtud nebo odejít, třebaže všechny čtyři dveře vsutku byly otevřeny.

Mezitím ale, když tito nejubožejší vězeli pohromadě a byli propleteni, takže jim nebylo ani rady ani pomoci a nikdo z nich se z ostatních nemohl vůbec vymanit, i když vynaložilo mnoho dobrosrdečných lidí z křesťanského soucitu to největší úsilí, tu obeň více a více získával převahu, pára a žár udeřily na ty největší ubožáky, začaly se hýbat a padat hořící trámy. A tak ti, jimž přece jen byla dříve udělena kněžská absoluce, za tisícínásobného volání k Ježíši a Marii byli v utrpení, bolesti a mukách, umačkání či spálení, čímž se obětmi požáru stalo 121 osob.“

V následujícím seznamu uvádí J. B. Erbsmann počty osob z různých lokalit, jež přišly při tomto požáru o život: Tatenice 1, Medlov 5, Holešov 1, Vítonice 2, Husovice 2, Nový Jičín 1, Dětkovice 5, Újezd (? Ugeřka) 1, Dřevohostice 1, Bystřice 3, Horní Dlouhá Loučka 1, Zwostka (?) 1, Rousínov 3, Slavkov u Brna 4, Příkazy 1, Sudice 2, Konice 2, Loučka 3, Třebašov 12, Moravský Beroun 1, Frýdek 1, Senice 3, Kroměříž 3, Zlaté Hory 2, Litomyšl 3, Unkovice 1, Brno 5, Hynkov 1, Zetzlebe (?) 2, Ledina (?) 1, Lipník nad Bečvou 3, Litovel 2, Svitavy 12, Mostkovice 1, Bučovice 2, Potštát 1, Uničov 1, Kojetín 2, Nové Zámky u Litovle 1, Tikovice (Ořechov) 1, Osoblaha 2, Prostějov 1, celkem tedy 119 osob, k nimž je nutno přepočítat dvě osoby, jejichž bydliště nebylo zjištěno. V matrikách zemřelých uvedených obcí však nejsou tato úmrtí zaznamenána.

Dne 29. září 1705 byly na lesní planině, asi 300 kroků východně za kaplí Jména Panny Marie, součásti ambitu svatokopeckého poutního kostela, vykopány dvě šachty, do nichž byla těla obětí neštěstí nadvakrát svezena na pěti vozech. Do jedné šachty bylo uloženo 102 mrtvol, do druhé 17; Justina Pelikánová z Litomyšle, jež byla před svou smrtí přijata jako kandidátka řehole do jednoho ženského kláštera, byla pochována u zdi zdejšího kostela Navštívení Panny Marie. Jednu ze zemřelých žen si odvezl její manžel domů, aby ji pohřbil na místním hřbitově. Po zasypaní šachet se u nich konaly zádušní mše se zpívaným rekviem.

Kupodivu se nikdo z poutníků nezabil ani vážně nezranil při úniku před plameny z oken hostince po latích, žebřících, lavicích, tabulích a prknech, s pomocí svázaných prostěradel, nebo jen skokem z okna, těž byly šťastně vyneseny malé děti v postýlkách, zavinuté svými matkami do ubrusů. Z osmnácti poutníků z Fulneku se zranily a posléze uzdravily jen dvě ženy, jedna z poranění paže a druhá kříže. Autor relace se setkal se dvěma účastníky svatokopecké tragédie – jeden z nich, ve věku 70 let, byl vytažen za ruku z chumlu pod klenbou schodiště ke dveřím, druhý uvízl svou nohou, ale podařilo se mu zout botu, a dostat se tak ke dveřím kostela.

O požáru hostince na Svatém Kopečku se začaly šířit fámy, jak dokládá Jakob Franz Erbsmann: „Slyšelo se dokonce, že ubozí lidé měli být uzamčeni, protože hostinský, jenž musel platit značný nájem, tím způsobem mohl jistěji od nich obdržet peníze za podestýlku, což ovšem vůbec neslouží zdejším duchovním pánům ke cti – že lépe nedohlíželi, a tak připustili neslušné požadavky. Za druhé měl být počet uhořelých značně vyšší, což přinesly *Wienerisches Diarium* a *Breslauer-Novellen* z 11. listopadu

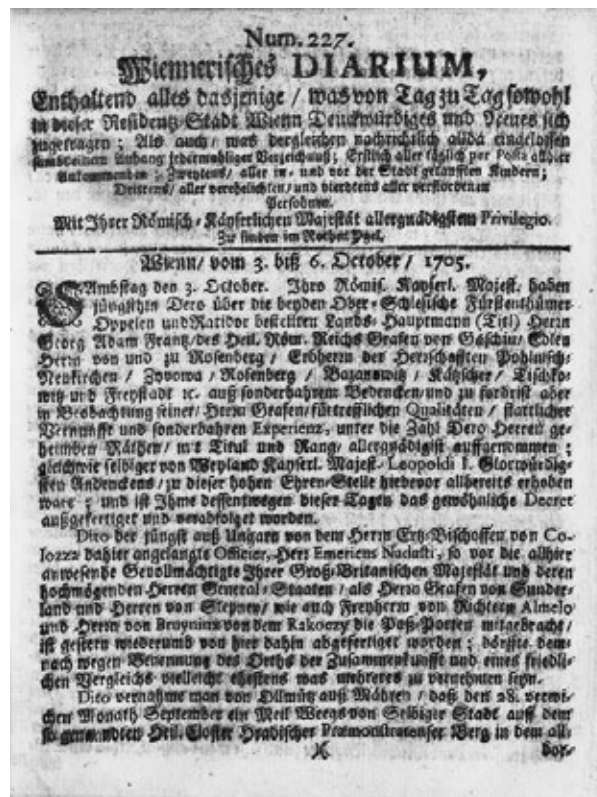
minulého roku. A konečně se na veřejných tržištích o tom zpívaly písně, v nichž se na značnou sumu zvyšoval počet uhořelých a smrtelně zraněných osob.“

Rané vídeňské periodikum, vydávané od 8. srpna 1703 každou středu a sobotu Johannem Baptistem Schönwetterem (1671–1741) pod pozměňovaným titulem *Wienerisches Diarium, welches alles was von Tag zu Tag so wohl in dieser Residentz-Stadt Wien Denckwürdiges und Neues sich ereignet*; Als auch was dergleichen nachrichtlich allda eingelossen sambt einem Anhang federmahliger Verzeichniß: Erstlich aller täglich per Posta allhier Ankommenden, Zweytens aller in- und vor der Stadt getauften Kindern, Drittens aller veeherlichten und viertens alle verstorbenen Persohnen (Vídeňský deník, který přináší vše, co se ode dne ke dni zřejmě událo v tomto rezidenčním městě Vídni pamětihodného a nového, jakož také to, co obdobného zde bylo zpravodajsky zaznamenáno, a to včetně perem vyhotoveného seznamu – za prvé všech sem denně poštou přicestovavších [osob], za druhé ve městě nebo mimo ně pokřtěných dětí a za třetí všech sezdaných a všech zemřelých osob), referovalo v čísle 227 od 3. do 6. října 1705 o požáru na Svatém Kopečku u Olomouce na titulní a následující straně následovně:

„Dito (uvedeného data, tj. 3. října 1705) se sděluje z Olomouce na Moravě, že 28. uplynulého měsíce jednu míli cesty od dotyčného města na tak zvané Svaté hoře bradiského premonstrátského kláštera se v tamějším hostinci nalézalo na 500 poutníků. Večer kolem osmé hodiny neopatrností podomka, jemuž, když chtěl lidem dodat slámu, aby na ni ulehli, nepozorovaně spadlo světlo do slámy, vypukl veliký požár, při němž asi 100 lidí rozličného stavu a pohlaví, mezi nimiž se nalézala také jedna hraběnka, se udusilo a uhořelo. Kromě nich se napočítalo na šedesát osob,

jež se ještě zachránily, když vyskočily z nejvyšších oken, jelikož domovní dveře byly pevně uzavřeny, a polámaly si zčásti paže, zčásti nohy. Dne 30. řečeného měsíce bylo na 300 osob pohřbeno.“

Ale již před novinami *Wienerisches Diarium* začal v roce 1703 vycházet každou středu a sobotu konkurenční žurnál *Der Post-tägliche Mercurius oder ein gantz besondere Post-tägliche Relation, von den wichtigsten in Europa vorgegangenen Novellen, mit*

Wienerisches Diarium (...), titulní strana č. 227 z 3. až 6. října 1705. Zdroj: Österreichische Nationalbibliothek Wien, <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17051007&seite=1&zoom=33>.

couriosen Reasonemens und politischen Reflexionen untermenget (Poštovní denní Mercurius aneb Velmi zvláštní poštovní denní relace o nejvýznamnějších evropských novinkách, prokládaný zvědavými úvahami a politickými reflexemi), který vydával vídeňský univerzitní knihkupec Johann Paul Sedlmayr (?–1719). Na titulní straně čísla ze středy 7. října 1705 po sdělení, že „*Jeho císařské Veličenstvo [Josef I. Habsburský, 1678–1711] se minulou sobotu zúčastnilo výročního procesí ke cti slavného svátku Panny Marie Vítězné, jež šlo od nejdůstojnějších pánů dominikánů ke svatoštěpánskému dómu, kde se uskutečnily kázání a růženec*“, následuje toto zpravodajství: „*Olomouc nám dopisuje 30. minulého měsíce o velice truchlivé náhodné události tohoto obsahu: že totiž 28. září na Svaté hoře, náležející klášteru premonstrátského řádu Hradisku v hostinci nepozorností podomka, jenž při rozdělování slámy k nocování nechal spadnout světlo do slámy, a tak při tomto hrozném neštěstí, neboť všechny dveře byly pevně uzavřeny, a tedy nikdo ani nemohl ven, na 300 poutníků bídně uhořelo a udusilo se, také na 60 osob bylo padajícími zdi rozdraceno. Je ku podivu, že sám hostinský, jakož i jeho manželka, děti i podomek prošli [hořícím domem], včetně pěti služebníků, a nejenže zůstali naživu, ale též bez jakéhokoli nebezpečí. Napůl spálená těla, u nichž zčásti nebylo možné rozeznat, zda jsou mužského, nebo ženského pohlaví, byla nato 30. pohřbena ve dvou velkých hrobech a byla též požeňána.*“

O vratslavském žurnálu *Breslauer Novellen*, zmiňovaném J. F. Erbsmannem, není nic známo – za nejstarší vratslavské periodikum se pokládá žurnál *Schlesische Privilegierte Staats-, Kriegs- und Friedenzeitung* (Slezské privilegované státní, válečné a mírové noviny), vydávaný od 3. ledna 1742 knihkupcem Johannem Jakobem Kornem (1702–1756).

Také diarista premonstrátského konventu na Hradisku u Olomouce si v diáři konventu z let 1702–1705, uloženém ve fondech Moravského zemského archivu, postěžoval, že „*zlé jazyky*“ mluvily dokonce o pěti stech až sedmi stech obětech požáru.

Podle J. F. Erbsmanna zveřejnil vydavatel novin *Wienerisches Diarium* v čísle z 10. až 13. října 1705 opravu, v níž uvedl náležitý počet obětí ohnivé hekatombý na Svatém Kopečku, a to „*121 obyčejných lidí*“, a že čtverými otevřenými dveřmi hostince se mnozí zachránili. Dotyčný článek jsme však v těchto novinách nenalezli. O německé kramářské písni na to téma píše J. F. Erbsmann, že se mezi jejími „*nerýmovanými rýmy*“ nachází rovněž verš „*Slyšte mě přece, hříšníci, / co vám chci oznámit: / ze Svitav se zázrakem [?] zůstalo 50 osob / z jednoho místa, / které ty také zůstaly / [s osobami] z jiných míst.*“ Jak ale prokazuje soupis obětí, ze Svitav dorazilo na Svatý Kopeček jen dvanáct poutníků.

Také obviňování „*hodných pánů duchovních*“, že by při jejich lepším dozoru na hostinského k neštěstí nedošlo, nebo dokonce že byli příčinou této žalostné události, je podle J. F. Erbsmanna zcela neopodstatněné: „*Kromě jiného musím zde uvést: mám zcela jistou zprávu o tom, že zdejší hostinský vždy uzavíral výslovnou nájemní smlouvu – za pouhé ubytování nic nepožadoval, ale od těch, kdo si přáli zvláštní pokoj, jídlo a pití, místo k přespání, podestýlku a podobně, pobíral snesitelný poplatek. Hostinskému byla uložena chabá činže – všeho vsudy 80 zlatých, což jsem sám slyšel a převzal z úst téhož hostinského, jenž v době požáru byl přítomen, nyní ale již zde není. Na oplátku dostával [od duchovních] za jakýkoli sud vína [cca 556 litrů] říšský tolar, jako slevu jedenapadesátý sud piva [cca 226 litrů] a dvanáct sáhů dřeva [cca 28 m³]; o dalších výhodách pomlčím.*“

Vyhořelý hostinec byl nově vystavěn, dne 18. ledna 1725 se ještě v nedobudovaném objektu podle diaria premonstrátského konventu na Hradisku u Olomouce začalo čepovat. Po zrušení tohoto konventu roku 1784 na základě nařízení císaře Josefa II. byl hostinec prodán do soukromých rukou, v roce 1923 objekt zakoupila Matice svatokopecká a přistoupila k jeho rekonstrukci pro účely svého provozu a pohostinskou činnost, byl též přistavěn kinosál. Po konfiskaci majetku Matice svatokopecké roku 1952 byl objekt přebudován na bytové jednotky, roku 2001 objekt předalo město Olomouc Arcidiecézní charitě, jež zde po kompletní rekonstrukci zřídila hospic.

Nad dvěma společnými hroby poutníků zemřelých za požáru hostince 28. září 1705 nechal převor konventu premonstrátů na Hradisku u Olomouce

Bernard Wancke (od roku 1709 opat konventu) postavit na základě povolení olomoucké biskupské konzistoře z 12. července 1706 barokní kapli s tím, že se zde mohou sloužit bohoslužby ve výročí této tragické události a o svátku Památky věrných dušiček v očistci (2. listopadu). Původně byla kaple zasvěcena Jménu Panny Marie, nyní nese patrocinium sv. Barbory. V témže roce 1706 vzniklo kolem kaple příležitostné pohřebiště, roku 1785 obehnané zídka a změněné na řádný farní hřbitov.

Vraťme se nyní k osobnosti fulneckého augustiniána kanovníka Jakoba Franze Erbsmanna. Spis o katastrofálním požáru hostince na Svatém Kopečku u Olomouce nebyl jeho jediným literárním dílem. V roce 1727 vydal Erbsmann v Opavě u tiskaře Johanna Wentzla Schindlera sbírku kázání *In den Jubel-Jahr Sieben Geblasene Posaunen*,

Budova hospice na Svatém Kopečku u Olomouce, současný stav. Foto: Vojtěch Jančík.

Oder sieben Fasten-Predigen, Von dem Bitteren Leyden und Sterben [...] Jesu Christi, Wieder die sieben Haupt- oder Todt-Sünden. Welche im Jahr 1725. In [...] Fulneckh Vorgetragen worden (V jubilejním roce sedm zatroubených polnic aneb Sedm postních kázání o hořkém životě a smrti [...] Ježíše Krista, opět Sedm hlavních neboli smrtelných hříchů, kteréžto v roce 1725 byly ve [...] Fulneku předneseny); titul sbírky je aluzí na sedm polnic v biblické novozákonní knize *Zjevení*, 8:6–21, 11:15–1. Jako homiletik si Erbsmann získal věhlas, neboť se v této roli zúčastnil ve dnech 8. až 21. září 1732 grandiózní oslavy stého jubilea vysvěcení prvotního svatokopeckého kostelíka dne 3. dubna 1633 a následné korunovace římskými korunkami milostného vyobrazení Matky boží s Ježíškem. Zlaté korunky získal pro ten účel v Římě od papeže Klementa XIII. olomoucký biskup kardinál Wolfgang Hannibal hrabě von Schrattenbach. Dne 13. září 1732

Kaple sv. Barbory na Svatém Kopečku u Olomouce.
Foto: Miloslav Jančík.

přednesl profes, senior a emeritní děkan kláštera augustiniánů kanovníků ve Fulneku Jakob Franz Erbsmann, doživší se toho roku svých pětadesátin, kázání pod názvem (s chronogramem 1732) *Das in der Wüsten Mit grossen Adlers-Flügeln angekommene Weib/ (Apocal. Cap. 12.) Oder Die auff dem Heiligen Prämonstatenser Berg bey Ollmütz von der Engeln überbrachte Bildnuß der MARIAE Mit dem Kindlein JESU. So Von der Cantzel auff eben diesen Heiligen Berg vorgestellet worden Da grosses IVbel, VnD hVnDert Iahr sChon VerFlossen Waren* (Žena přišla na poušť s velkými orlími křídly /, *Zjevení*, kapitola 12, neboli Obraz Marie s dětátkem Ježíšem, přenesený anděly na Svatou premonstrátskou horu u Olomouce, tak z kazatelny na této Svaté hoře představený, když velké zlo a sto let již uplynuly). Tato homilie vyšla knižně spolu se sedmi dalšími německými a sedmi českými kázáními v reprezentativní publikaci *Enthronisticum parthenium, sive gloria et honor neo-inaugurate Augustissimae coelorum Reginae Mariae in Thaumaturga Effigie sua* [...] (Slavnostní intronizace neboli Sláva a čest nově inaugurované nejvznešenější královny nebes Marie ve svém zázračném vyobrazení [...]), bohatě vyzdobené mědirytinami Ignaze Zeidlera z Uničova, kterou vydal roku 1733 olomoucký tiskař Franz Anton Hirnle.

To však nebyl Erbsmannův poslední literární počín. Roku 1737 vydal opavský knihtiskař Johann Wentzl Schindler sbírku Erbsmannových kázání nazvanou *Der Buß-fertige König David, Oder: Buß- und Fasten Predigen Uber Die sieben Buß-Psalmen, Und Das bittere Leyden, und Sterben unsers HERren JESU CHRISTI. Welche in der Pfarr- Kirchen Can. Regul. Lat. ad SS. Trinitatem in der Stadt Fulneck vorge-tragen worden* (Kající se král David aneb Kající ná

a postní kázání o sedmi kajících žalmech a Hořké utrpení a smrt našeho Pána Ježíše Krista, která byla přednesena v městě Fulneku ve farním kostele řeholních lateránských kanovníků U Svaté Trojice). Týž opavský tiskař se v roce 1743 ujal vydání Erbsmannovy sbírky kázání *Römisch-Evangelische Christliche Lehr: Das ist: Sonntags-Predigen über die Heiligen Evangelia durch das ganze Jahr, Und den Römischen-Catholischen Catechismum. Wie auch Über die Hohen Festäg deß Herrn, Welche Von der Cantzel vorgetragen worden* (Římskoevangelická křesťanská nauka, tj. Nedělní kázání o svatých evangeliích v průběhu celého roku a o římskokatolickém katechismu, jako též o velikonočních svátcích Páně, která se přednášela z kazatelny).

V roce 1747 nechal Jakob Franz Erbsmann přemístit obraz Panny Marie Pomocné (též Fulnecké) z roku 1649, pořízený rodiči devatenáctiletého Pavla Mudráka, „nevinně zastřeleného“ ve fulnecké oboře, z křížové chodby při starém farním kostele Nejsvětější Trojice na klášterní zeď za kostelem. Vzniklo tak spontánně místo mariánského kultu. Jak již bylo výše uvedeno, zemřel J. F. Erbsmann ve Fulneku 29. srpna 1748 ve věku 81 let. Nedožil se tak dne 31. května 1749, kdy zdejší panský sluha Jan Jiří Loserth zjistil, že se z pravého oka

vyobrazení Panny Marie vyronily slzy ve třech proudech. Uctívání obrazu, podpořené několika neočekávanými uzdraveními, pak nabylo takové intenzity, že se tato událost, uznaná za zázrak, stala podnětem k vybudování nového, barokního chrámu Nejsvětější Trojice ve Fulneku, jenž byl vysvěcen dne 22. října 1760 olomouckým světícím biskupem Johannem hrabětem von Schärffenberg.

Poznamenejme ještě závěrem, že hromadná smrt 121 poutníků během požáru hostince na Svatém Kopečku 28. října 1705 se reflektovala ve folklorní legendistice. Jejich duše se prý těžce noci shromáždily u sochy Panny Marie s Ježíškem na vrchu Vápenky u Frýdku (umístěné zde roku 1666) a pěly nábožné písně rozléhající se až do ulic města. Roku 1706 byla nad sochou Frýdecké madony zřízena dřevěná kaplička a v letech 1740–1759 byl zde vybudován rozměrný poutní chrám Navštívení Panny Marie, jehož dvě průčelní věže, dominující dnešnímu dvojměstí Frýdek-Místek i jeho celému okolí, byly dokončeny až během 70. let 18. století. Dne 30. srpna 1999 byl frýdecký poutní chrám s Pannou Marií Frýdeckou – paládiem Těšínského Slezska – povýšen papežem sv. Janem Pavlem II. na tzv. menší papežskou baziliku (basilica minor).

Prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc. (* 1944), je emeritním profesorem katedry bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Ve své publikační činnosti se orientuje na dějiny české literatury 18. a 19. století, folkloristiku a historii města Olomouce.

» Jiri.Fiala@upol.cz

Využívání ohně při péči o přírodu

PAVEL PEŠOUT

Oheň využíval člověk od pradávna nejen k přípravě jídla, ohřevu, ve výrobě nástrojů nebo nejrůznějších užitečných a uměleckých předmětů, ale také při hospodaření. S vývojem technologií a zvyšováním životní úrovně jsme přestali volný oheň pro většinu činností potřebovat. Z hospodaření v našich podmínkách vymizel oheň v tomto století téměř zcela a je to tak bezesporu správně s ohledem na bezpečnost a uhlíkovou stopu. Nicméně postupně se ukázalo, že při údržbě některých cenných biotopů se bez využití ohně neobejdeme a je vhodné se k němu v těchto speciálních případech vrátit.

Historie vypalování porostů v ČR

Dávno minulou je doba, kdy u nás kopaničáři využívali oheň při klučení lesů. Pouze četné místopisné názvy dnes připomínají zapomenuté žďáření. Ještě nedávno však hospodáři využívali oheň při udržování travních porostů. Například v roce 1932 zabíraly občasné vypalované jalovcové pasínky čtvrtinu zemědělské půdy na Valašsku. Využívání ohně v rámci běžných hospodářských postupů v zemědělství při likvidaci posklizňových zbytků či vybraných plevelů bylo časté ještě ve druhé polovině minulého století

a až s postupující intenzifikací zemědělství a využitím vyspělejších technologií se od něj upustilo.

Vypalování stařiny na mezích, zahradách a okrajových plochách bylo nedávno běžné a objevuje se dodnes. Každoročně spalování listů a klestu a živelné vypalování stařiny způsobuje v České republice stovky požárů, které vyžadují zásah Hasičského záchranného sboru, způsobují milionové škody a zranění desítek lidí při neopatrném zacházení s ohněm. Toto nebezpečí je důvodem zákazu vypalování porostů, který je v zákoně o požární ochraně stanoven od roku 1985. Tlak na omezení vypalování stařiny, zejména v pozdním jarním či letním období, byl v osmdesátých letech prosazován i ochránci přírody a myslivci, a to z důvodu nadměrného usmrcování a zraňování volně žijících živočichů.

Vypalování v rámci péče o ohrožené biotopy

Již v devadesátých letech však byl biologi rozpoznán pozitivní vliv vypalování porostů pro vybrané druhy a jejich společenstva a v roce 1999 byla proto tato technologie zařazena do metodických postupů státní ochrany přírody. Vypalování ve vhodném

termínu lze doporučit jako způsob managementu u vybraných nelesních biotopů, zejména sekundárních vřesovišť, v určitých případech (iniciační zásah při obnově, v mozaice a kombinaci s jinými hospodářskými postupy) i u některých typů sekundárních, většinou stepních trávníků, eventuálně u porostů vysokých ostric a rákosin. Vždy samozřejmě s respektem k jiným organismům na dané lokalitě. Vypálením především dosáhneme neselektivního odstranění nadzemní biomasy včetně stařiny, která se těžko rozkládá a blokuje klíčení rostlin. U některých druhů oheň podporuje vegetativní zmlazení (podzemní části rostlin zůstávají nezasazeny) či klíčení.

Zejména v případě regenerace rozsáhlých porostů vřesu představuje využití vypalování na řadě lokalit prakticky jediný reálný postup. Alternativa v podobě mechanického stržení drnu až na minerální podklad může být sice obdobně účinná, avšak pro technologickou a finanční náročnost proveditelná jen na menších plochách. Obvyklá délka života vřesu je 15–20 let. Protože z bazálních částí již neregenerují keříky staré, je vhodné vypalování realizovat každých cca 10–15 let.

Vypalování porostů v jiných evropských zemích

Dodnes se tradičně vypalování provádí ve Spojeném království, a to převážně vřesovišť a vrchovišť. Např. ve Skotsku jsou pravidla pro vypalování porostů upravena zákonem od roku 1946. Vypalování je zde povoleno od 1. října do 15. (resp. 30.) dubna. V jiné termíny jen po povolení z důvodu ochrany přírody, výzkumu či zajištění bezpečnosti. Řízené vypalování travních porostů, vřesovišť, eventuálně křovin je povoleno (za přísných

podmínek) i v některých dalších evropských zemích, např. v Nizozemí, Estonsku, Slovinsku, Francii, Španělsku, Portugalsku či Německu.

Lze v ČR vypalovat porosty legálně?

Jak bylo výše uvedeno, živelné vypalování porostů je u nás celoplošně zakázáno. Z důvodu péče o cenné biotopy či druhy bylo sice prováděno orgány ochrany přírody ve spolupráci s hasičským záchranným sborem, ale pouze experimentálně. Tento typ managementu byl výjimečně zařazován i mezi opatření v plánech péče o zvláště chráněná území, například v plánu péče CHKO Brdy (2015). Agentura ochrany přírody a krajiny (AOPK ČR) ve spolupráci s Hasičským záchranným sborem (HSZ) Plzeňského kraje následně vyzkoušela řízené vypalování degradovaných sekundárních vřesovišť v této chráněné krajinné oblasti formou hasičského cvičení. Zde se podařilo odzkoušet organizaci a různé způsoby zabezpečení řízeného vypalování, při vlastním požáru bylo provedeno experimentální měření základních údajů popisujících průběh hoření a vliv na půdu, vegetaci a živočichy.

AOPK ČR se s Generálním ředitelstvím HSZ dohodla na ustavení společné pracovní skupiny, řešení pro provozní užití se však nalézt nepodařilo. Zákaz vypalování porostů je v zákoně o požární ochraně stanoven bez možnosti udělení výjimky. Proto výstupem z jednání pracovní skupiny byla příprava a návrh legislativní úpravy v podobě novely zákona o ochraně přírody a krajiny, která by řízené vypalování porostů v důvodných případech umožňovala. Tuto novelu se podařilo projednat a schválit v roce 2021.

Od roku 2021 je tedy řízené vypalování porostů v souvislosti s péčí o přírodu legální. Pokud plán

péče o zvláště chráněné území nebo zásady péče o národní park obsahují i vypalování porostů z důvodu zajištění péče o rostliny, živočichy či přírodní stanoviště, je orgán ochrany přírody vypalování porostů oprávněn provádět. Dále jsou podle předmětného ustanovení orgány ochrany přírody oprávněny vypalovat porosty v rámci provádění opatření k regulaci nepůvodních druhů. Se zřetelem na rozsah vypalování jsou přitom orgány ochrany přírody povinny stanovit opatření proti

vzniku a šíření požáru. Popis opatření včetně organizace vypalování a jeho zabezpečení musí orgán ochrany přírody předem oznámit místně příslušnému krajskému HSZ, který může stanovit další podmínky pro provedení opatření. I když si orgány ochrany přírody najmou pro realizaci opatření odborně způsobilou osobu, jsou vždy za průběh realizace zásahu plně odpovědní a tuto odpovědnost nemohou na dodavatele beze zbytku přenést.

Řízené vypalování sekundárních trávníků v rámci jejich obnovy v přírodní památce Na cvičišti v CHKO Pálava. Foto: Jan Miklín, 2022.

Vypalování rozsáhlých sekundárních vřesovišť je prakticky jediným realizovatelným způsobem jejich obnovy. Na fotce řízené vypalování vřesovišť v CHKO Brdy. Foto: B. Fišer, 2016.

Požár v Českém Švýcarsku

Rok 2022 přinesl významnou změnu v pohledu na řízené využívání ohně v přírodě. Požár v národním parku České Švýcarsko byl svým rozsahem skutečně mimořádný. Přiblížil se rozsahu a intenzitě „megafires“, které známe z jiných částí světa (například aktuálně z Kalifornie) a které prakticky není možné běžně užívanými hasicími prostředky, technikou a postupy uhasit. Přispělo k tomu více faktorů, zejména členitost a nedostupnost území a počasí. Při požáru bylo zasaženo i několik obydlí a další budovy. Bohužel následně došlo k nesprávné mediální zkratce, chráněné území = zvýšené nebezpečí požáru. Výsledkem jsou kromě změny některých postupů při zvládnutí obdobně velkých požárů i aktuálně připravované

a projednávané legislativní změny s cílem zajištění dostatečné prevence.

I když řízené vypalování lesních porostů státní ochrana přírody nikdy neprováděla ani neplánovala, byly po požáru národního parku České Švýcarsko pozastaveny práce na přípravě příslušné metodiky a standardů pro kontrolované využití ohně při péči o sekundární vřesoviště a trávníky. Tato technologie je aktuálně vnímána ze strany HZS jako riziková.

Kde a jak je možné řízeně vypalovat porosty v ČR?

Zákon umožňuje z důvodu zajištění péče o rostliny, živočichy či přírodní stanoviště kontrolované vypalování porostů provádět ve zvláště chráněných

územích. Při realizaci opatření k regulaci nepůvodního druhu sice může orgán ochrany přírody k vypalování sáhnout i mimo chráněné území, avšak využitelnost ohně zde je jen velmi omezená, např. při spálení organických zbytků po likvidaci porostů křídlatek v obtížně přístupných místech. Spíše zde bude na místě opatrnost, aby vlivem nevhodně založeného požáru naopak nedošlo k šíření některých invazních či expanzivních druhů na uvolněné ploše. Na termín vypalování existují různé názory, ale na našem území je zatím realizováno především v období vegetačního klidu, kdy je téměř vyloučeno poškození živočichů a podzemních částí rostlin.

Snad se brzy podaří obnovit činnost (po požáru v národním parku České Švýcarsko pozastavenou) společné pracovní skupiny ochránců přírody a hasičů a připravit podrobnou metodiku pro realizaci řízeného vypalování. Řízené vypalování porostů může mít totiž i významný protipožární efekt, protože se tím bezpečně odstraní v porostech nahromaděná suchá organická hmota. Jde o postup užívaný v rámci protipožární prevence běžně ve světě (např. ve Francii, USA, některých severovýchodních zemích) a i v našich podmínkách již existují

první úvahy o jeho využití. Metodika by měla obsahovat návod pro ochrannářské plánování, parametry pro výběr vhodných ploch a načasování, stanovovat postup zhodnocení rizik a pro jejich eliminaci, návod organizace zásahu a zpracování jeho plánu, stanovovat podmínky protipožárního zabezpečení a popisovat způsob projednání a zajištění komunikace s veřejností. V metodice by také neměl chybět postup pro zajištění plochy po vypálení, návrh způsobu monitoringu a vyhodnocení zásahu.

Každopádně vypalovat porosty je nutno s rozmyslem, po zralé úvaze o nezbytnosti pro daný biotop v konkrétní lokalitě či její části. Vyhodnocení využití tohoto opatření (vč. stanovení základních podmínek) musí být obsaženo v platné plánovací dokumentaci ochrany přírody. Použití tohoto postupu musí být vždy pečlivě připraveno, realizováno ve vhodnou dobu, za vhodných klimatických podmínek, při dodržení správných postupů pro organizaci vypalování a za splnění požadavků HSZ eliminujících riziko vzniku nekontrolovaného požáru, poškození majetku a zdraví osob (vč. osob zajišťujících kontrolované vypalování).

Pavel Pešout (* 1971), absolvent VŠZ Praha. Od roku 2006 vede Sekci ochrany přírody a krajiny na Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR a je statutárním zástupcem ředitele. Dlouhodobě prosazuje spolupráci s vlastníky a hospodáři při péči o přírodu a krajinu. Působí v řadě odborných institucí a společností, je autorem četných odborných článků a publikací.

» pavel.pesout@nature.cz

Lykosthenova Kronika znamení

PETRA KUBÍČKOVÁ

V bohatém historickém fondu Vědecké knihovny v Olomouci najdeme publikace z nejrůznějších oborů lidského vědění. Nechybí tak ani díla nevšední a kuriózní. Mezi takové se dá zařadit i obsáhlá encyklopedie znamení a zázraků z poloviny 16. století pod latinským názvem *Prodigiorum ac ostentorum chronicon, quae praeter naturae ordinem, motum et operationem, et in superioribus et his inferioribus mundi regionibus, ab exordio mundi usque ad haec nostra tempora acciderunt: Quod portentorum genus non temere euenire solet, sed humano generi exhibitum, seu-ritatem iramque Dei aduersus scelera, atque magnas in mundo uicissitudines portendit ...*, zkráceně *Prodigiorum ac ostentorum chronicon*, tedy *Kronika věštek a znamení*.

Autorem byl humanista a encyklopedista Konrad (Conrad) Wolffhart (1518–1561) známý pod řeckou podobou svého příjmení Lykosthenes (Lycostenes). Narodil se 8. srpna 1518 v alsaském Rouffachu jako syn Theobalda Wolffharta a Elizabeth Kürsnerové, sestry protestantského teologa Conrada Pellicana (1478–1556).

V sedmnácti letech byl mladý Konrad poslán do Heidelbergu, kde v roce 1539 dokončil základní studia a získal titul magistra umění, poté se pod vlivem svého přítele, heidelberského pastora

Heinricha Stolla, začal věnovat studiu teologie a historie. V roce 1542 se přestěhoval do Basileje v doprovodu svého přítele ze studií Heinricha Pantaleona. Zde tři roky vyučoval gramatiku a dialektiku a v roce 1545, ve svých 27 letech, byl jmenován děkanem kostela svatého Leonharda, v němž působil až do své smrti. Od roku 1554 trpěl částečným ochrnutím těla a nemohl hýbat pravou rukou. Naučil se však psát levou rukou a dokončil tak všechna svá započatá díla. Za manželku pojal Chretienne Herbsten, sestru známého basilejského tiskaře Johanna Oporina (1507–1568). Díky podlomenému zdraví zemřel poměrně brzy, 25. března 1561, ve věku 43 let.

Lykosthenes patřil mezi nejvýznamnější univerzální učence, tedy polyhistory, 16. století. Žil v době velkých náboženských otřesů a současně v době nových vědeckých i zeměpisných objevů. Ovšem přerod staré, spící a nábožensky zkostnatělé Evropy v moderní evropskou společnost trval ještě dlouho a starý kontinent zůstával stále místem pověr, kde se jakékoli výjimečné události, přírodní úkazy a neobvyklé projevy v přírodě i v lidské společnosti vysvětlovaly jako Boží znamení, či dokonce jako znamení konce světa.

Sám Lykosthenes byl na svou dobu velice vzdělaný člověk. Dokonale ovládal latinu a řečtinu,

studoval přírodovědu i geologii. Jeho rozmanitá literární tvorba a publikační činnost obsahuje zejména edice, překlady a kompilace. Za své hlavní poslání pokládal shromažďování, doplňování a vysvětlování tradovaného. Tato jeho práce zahrnovala dva velké tematické okruhy, a to 1) encyklopedicky zpřístupnit vzácné výroky či průpovědi z antiky a 2) vytvořit přehledy záračných znamení. Lidé v 16. století byli přesvědčeni

Titulní list Lykosthenových *Prodigií*.

a také okouzlení představou, že zázraky Boha jsou ohlašovány ve znameních a zvláštních úkazech, a literatura týkající se tohoto fenoménu byla velice populární. S příchodem knihtisku mohli učenci jako Lykosthenes nejen shromažďovat zprávy o těchto podivných událostech a objevech, ale také je poměrně efektivně předávat dál. Díky použití tisku a dřevorezů pro ilustraci textu byly publikace daleko dostupnější než rukopisy, což znamenalo, že i tato forma literatury mohla být dostupná širšímu publiku.

Lykosthenes byl ve své tvorbě inspirován průkopnickými pracemi Erasma Rotterdamského a jako editor vydal několik sbírek, např. *Stobaea Enea Silvia* nebo Johannesovy *Ravisia* a nakonec v roce 1555 vlastní sbírku *Apophthegmata*. Rukopisné poznámky zdědil jeho nevlastní syn Theodor Zwinger, který je pak několikrát vydal ve stále obsáhlejších edicích. Již v roce 1552 Lykosthenes upravil a doplnil knihu zázraků pozdně antického autora Julia Obsequense a v roce 1557 předložil vlastní sbírku, obsáhlou latinskou antologii věštek, *Prodigiorum ac ostentorum chronicon*. Vzácná a dnes již málo známá kniha reprodukuje stovky věštek a je v podstatě kronikou tehdejšího známého světa.

Vědecká knihovna v Olomouci uchovává první vydání této jeho zásadní práce. Basilejská latinská edice z roku 1557 vyšla u významného tiskaře Henrica Petriho. Dodnes fascinující publikaci kvartového formátu můžeme směle řadit k nejobšáhlejším raným dílům o přírodních a nadpřirozených katastrofách, nejrůznějších nevysvětlitelných jevech, abnormalitách a obludnostech. Jsou v ní shromážděny stovky zpráv o znameních, které pokrývají celou známou historii (až do doby vydání). Přibližuje čtenáři záplavy a deště nepřírodných

Anno mun 144
di.

De prodigiis

Ante Chri-
stum.
189

3774 **R**omæ dies duodequadraginta mota est terra, & ob eam rem
ciuitas totidem per metum & sollicitudinem feriatæ est dies.
Quadrigæ inauratæ in Capitolio positæ sunt, ac duodecim in aus-
rata clypea à M. Tutio & Publio Iunio ædilibus. Atq; ex multa

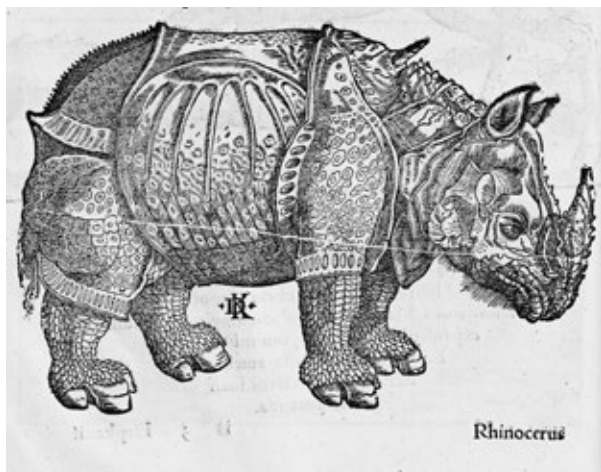
ticia pecunia sceneratoribus adempta. Incendio in foro Boario
orto die nocte q; ædificia in Tyberim uersa arsere, tabernæq; om-
nes cum magni precij mercibus conflagrauerunt. Liuius libro 5.
dec. 4. Sabel. lib. 6. Ennead. 5.

Vyobrazení přírodních katastrof.

objektů, požáry a zemětřesení, komety a jiné vzdušné úkazy, morové rány a epidemie, vrozené deformace a zrudý, exotická zvířata, nadpřirozené bytosti a obludné zvířecí lidi.

Obsahově se dá o jeho kronice hovořit jako o tzv. „knize zázraků“. Tyto knihy byly jakýmsi sborníky přírodních (nebo spíše nepřirozených) jevů, které byly zajímavé svou vzácností

i významem. A právě takovým průkopnickým dílem se stala Lykosthenova *Kronika*, jež obsahovala i nový materiál, nová znamení a nové úkazy shromážděné po roce 1500. Jde tak o kroniku, která živě, i když poněkud anekdotickým způsobem, vypráví historii neobvyklých událostí. Stejně jako většina knih té doby, jejichž výroba byla i přes vynález knihtisku stále dost nákladná,

Nosorožec Davida Kandela podle předlohy A. Dürrera.

musel Lykosthenův epos oslovit poměrně širokou čtenářskou obec, aby se prodalo dostatečné množství výtisků, které by přinesly zisk. I proto, kromě značně populárního tématu, obsahovala práce více než 1 500 dřvořezů, tři i více na stránku, což z ní činilo jednu z nejlépe ilustrovaných knih své doby. Neobvykle široký byl i rozsah použitých pramenů, řecké i římské klasické prameny, starší i soudobé anály a kroniky, zdrojem ilustračního materiálu byly mimo jiné Schedelova *Liber chronicarum*, *Historiae animalium* Conrada Gesnera nebo také slavná *Cosmographia* Sebastiana Münsterera.

Lykosthenes věřil, že zázraky nebo předzvěsti mají náboženský význam, a v předmluvě uvádí, že tyto předzvěsti nejsou čistě náhodné, ale ukazují Boží hněv a přísnost vůči zločinům a předznamenávají velké změny ve světě. Lykosthenes začíná svůj příběh rozhovorem hada s Evou a pokračuje ve vyprávění až do roku 1557, přičemž obzvláště podrobně se věnuje soudobým událostem

(přibližně šedesát posledních stran je věnováno letům 1550–1557). Ze čtyřiatřiceti příšer 16. století zmíněných v jeho *Kronice* se jich dvacet jedna vyskytlo během deseti let před vydáním knihy; většina z nich pocházela z Německa a několik ze Švýcarska a Itálie.

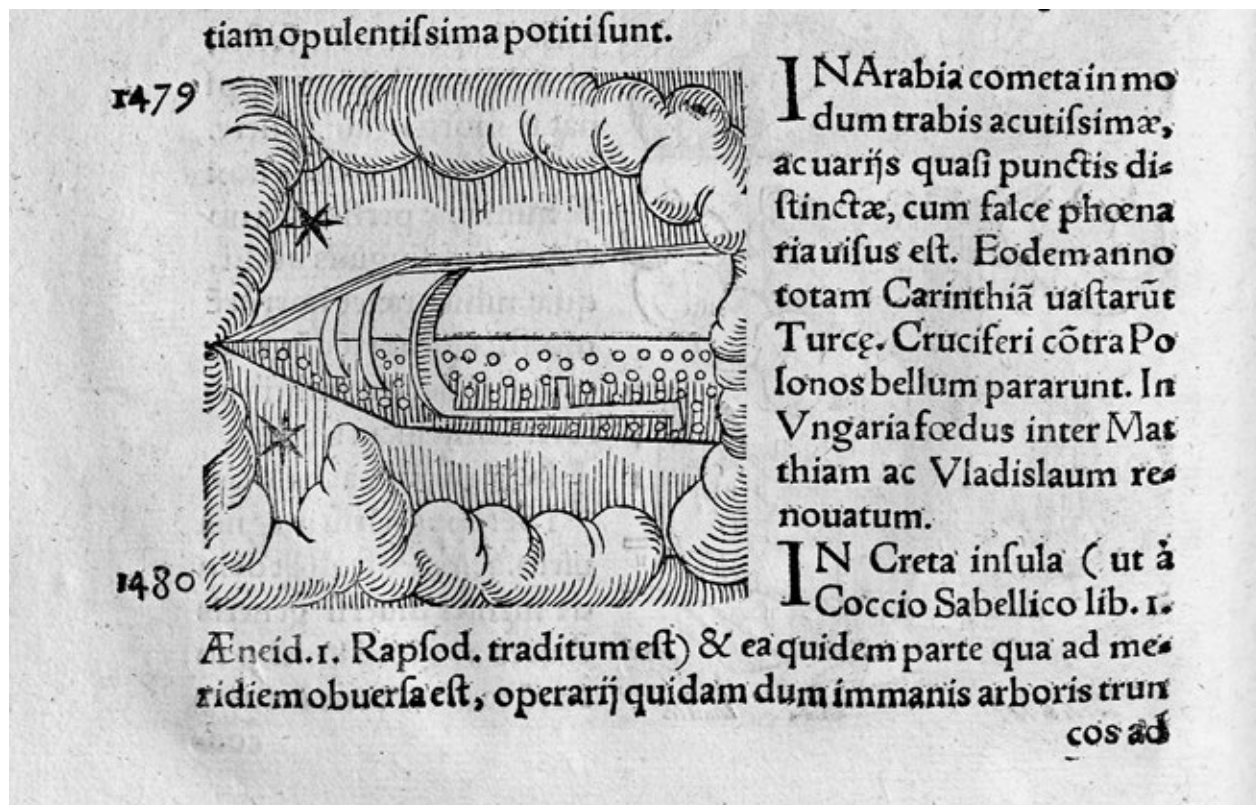
Některé Lykosthenovy knihy byly odsouzeny Tridentským koncilem, proto ve své *Kronice* opakovaně kritizoval církev a papežství. V některých ohledech ji lze považovat za apokalyptické, či dokonce milenaristické dílo, které propaguje víru, že se blíží poslední dny. *Prodigium* čili zázrak nebo také nehoráznost znamenalo v kontextu starořímského náboženství zvláštní událost, která byla známkou božího hněvu. Ten se projevoval znameními, většinou náhodnými a temnými, jako byly například zmíněné přírodní katastrofy. Jejich tradice sahala až do starého Říma, kdy lidé věřili, že bohové takto dávají najevo nespokojenost s poměry ve společnosti. Zvláštní znamení mohl zpozorovat kdokoli a vždy bývalo zjišťováno, proč se bohové hněvají.

Více než 1 500 dřvořezů zlých znamení, katastrof, hrůz, zázraků a příšer dělá z Lykosthenovy knihy zdaleka nejobsáhlejší sbírku svého druhu a jednu z nejpozoruhodnějších ilustrovaných knih renesance. Doprovodná vyobrazení znázorňují varovná Boží znamení, mezi nimi například přírodní neštěstí, deště kamení a krve, zemětřesení, potopy, zatmění Slunce a Měsíce, letící komety, ale také nejrůznější epidemie a vývojové anomálie u zvířat i u lidí. Odhadem se však téměř dvě třetiny dřvořezů v knize i několikrát opakují a jejich schematický ráz se dá prakticky využít na přiblížení událostí a znamení v různých dobách i zemích.

Několik dřevorezů, signovaných RHD a DK, je dílem švýcarských umělců Rudolfa Hanse Manuela Deutsche (1525–1571) a Davida Kandela (1520–1592), mezi jejichž příspěvky patří ilustrace „Crocodilus“ (krokodýl) na s. 27 nebo slavný řez „Rhinocerus“ (nosorožec) na s. 18 (opakuje se na s. 518). Tato ilustrace vychází z pozoruhodné skici slavného německého malíře Albrechta Dürera (1471–1528).

Jiný zajímavý, tentokrát dvoustránkový dřevorez na s. 24–25 představuje velké množství vodních i suchozemských živočichů včetně různých

mořských příšer, z nichž některé útočí na lodě. Na s. 178 nalezneme také celostránkovou mapu Sicílie, části Středomoří a severního pobřeží Afriky. Mnoho dřevorezů různých lidských příšer, které ilustrují tuto knihu, se později objevilo i v dílech francouzského chirurga Ambroise Paré. Na s. 494 se v knize nachází pozoruhodný dřevorez zobrazující pro změnu létající objekt, kometu připomínající vesmírnou loď, která byla spatřena nad Arábií v roce 1479. Tato ilustrace se oproti jiným nikde jinde v knize neopakuje.

Dřevorez komety připomínající vesmírnou raketu.

Lykosthenova *Kronika* je také považována za jednu z prvních tištěných sbírek, ve kterých je záznam o pozorování mimozemské entity (toho, co se dnes nazývá „UFO“), včetně následujícího opisu textu ze starověkého Říma z roku 393 n. l.: *„Za císaře Theodosia byla na obloze pozorována podivná světla. O půlnoci se náhle objevila jasná koule. Zářivě se ukázala poblíž denní hvězdy (planety Venuše), přibližně v kruhu zvěrokruhu. Postupně se přibližovalo velké množství dalších zářících koulí. Podívaná připomínala roj včel, který létá kolem včelaře, a světlo těchto koulí jako by se prudce třísťtilo o sebe. Brzy se spojily v jeden strašlivý plamen a vystupovaly do očí jako strašlivý dvojsečný meč. Podivná koule, která byla spatřena jako první, se nyní jevila jako hlavice rukojeti a všechny malé koule, rostlé s první, jasně zářily..“*

Exemplář Lykosthenovy *Kroniky* uložený v historickém fondu VKOL má signaturu II 14.874. Je vázán v lepenkové vazbě potažené hladkým bílým pergamenem. Titulní list nese nad impresem úvodní dřevořezovou ilustraci, v jednoduchém rámci znázorňující příběh Ježíše Krista a zároveň možné katastrofy postihující lidstvo. Text je vytištěn latinskou antikvou a kurzívou, obsahuje černo-bílé figurální iniciály, četné versály, marginálie, signatury, kustody, arabsky číselované letopočty a arabskou paginaci. Za titulním listem následuje věnování autora i jeho seznam použité literatury. Poté přichází na řadu celkem 670 stran textu a obrazového doprovodu, téměř všechny strany textu nesou nejméně jednu ilustraci. Závěr knihy tvoří errata, explicit a grafický signet basilejského tiskaře Henrica Petriho.

Petra Kubičková (* 1977) absolvovala historii na Slezské univerzitě v Opavě. Od roku 2002 pracuje jako historik a odborný knihovník ve Vědecké knihovně v Olomouci, kde se věnuje zpracování prvotisků, starých tisků a publikací z 19. století.

» petna.kubickova@vkol.cz

Z poklidné Hané na živelný Island

PAVEL OSLÍK

Ledovce i horké prameny symbolizující vodu v její rozmanité podobě, horské masivy i rozlehlé pláně, burácející vítr, sopečná činnost doprovázená živlem ohně – všechny přírodní živly ve své syrové podstatě spojuje jedno místo – Island. Divoká příroda ostrova láká řadu dobrodruhů, jedním z nich je Pavel Oslík ze Samotišek. Deníkové záznamy o jeho putování v září 2023 ukazují Island v jeho pravé podobě – jako zemi nezkrocených živelů.

Pátek 8. 9.

Odjíždíme ze Samotišek časně ráno v 3.30 hod. Míjíme Prahu a po pěkné dálnici míříme do Ústí nad Labem a dál do Saska. Jízda Německem je zpočátku příjemná, postupně se dopravní situace zhoršuje, aby byla v dlouhém úseku kolem Hamburku přímo katastrofální. Jednička-dvojka-stojíme, jednička-dvojka-stop. Hrozí, že uvaříme motor, termické čidlo v autě ukazuje 44 °C venkovní teploty. Vypínáme klimatizaci, abychom ochladili motor. Hamburk je třetí největší přístav v Evropě. Míjíme kanály, přístavní mola s desítkami jeřábů pro vykládání lodí. Po pravici spatříme novou výraznou budovu Labské filharmonie, jedné z nejdražších a nejpozoruhodnějších staveb Evropy. Od odbočky

na Kiel se doprava zlepšuje, jižním Dánskem již ujíždíme rychle a plynule. Tak bychom si to přáli celou cestu! Večer kolem 20.30 hod. zastavujeme nedaleko města Koping, kde máme vyhlédnuté místo k přespaní. V Dánsku kromě sítě standardních kempů se nachází i množství veřejných tábořišť. Domnívám se, že smyslem těchto tábořišť je návrat lidí do přírody. Naše místo k přespaní leží uprostřed lesů a mokřadů a je krásné. Dnes jsme strávili cestováním 17 hodin a ujeli 1 100 km.

Sobota 9. 9.

Probouzíme se do ticha mokřadu. Nad vodní hladinou visí mlha, my jsme však v suchu. Pokračujeme v jízdě Dánskem. Občasné mlhy jsou tak husté, že musíme snížit rychlost. Dánská krajina je jednoduchá, plochá. Nejvyšší hora měří 171 metrů. Dálnice vede zemědělskou krajinou mimo města, občas spatříme statek či vesnici, pasoucí se hovězí dobytek, sem tam koně. Chybí mi pestrost české a moravské krajiny, naše vesnice i kostely na kopcích. Zdejší krajina je minimalistická. Konečně přijíždíme do přístavu Hirtshals. Poslední tankování benzínu a přebalení věcí na cestu. V přístavu kotví několik velkých trajektů, ale i lodě rybářů a rekreačních jachtařů. Je tu silně cítit zápach z ryb.

Ryby přitahují hejna ptáků, zejména racků. Loď Norröna přepravuje cestující a náklad na Faerské ostrovy a Island od roku 2003. Pojme 1 492 pasažérů a 800 osobních aut nebo 130 kamionů. Loď je dlouhá 166 m, široká 30 m a má devět palub. Nad devátou palubou je již jen vyhlídková restaurace. Loď může plout nejvyšší rychlostí 21 uzlů, to je 39 km/hod. Pro nás suchozemce je scéna Severního moře velkým zážitkem. Vítr ve vlasech, obzor v očích. Zažívám štěstí. Plavba probíhá bez problémů. Přibývá mraků, jejich barva je podobně jako barva moře modrošedá, respektive šedá. Odstín závisí na množství slunečního světla, které propouští mraky. Život se

zklidnil. Je to kouzlo minimalistického obrazu. Občas spatřím v dáli loď. Jedna speciální červenobílá vybavená heliportem a jeřábem proplouvá kolem právě teď. Za ní se rýsuje ropná plošina. V kajutě jsou slyšet a cítit vibrace lodního motoru. Více, než bych čekal.

Neděle 10. 9.

Čas se posouvá o hodinu dozadu. Snídaně, jediné jídlo, které máme na lodi objednané, je bohatá a výborná. Jinak se stravujeme z vlastních zásob. Moře je tmavě šedé, obloha má odstín do světle šedé. Klid a mír. Sedím v kavárně u okna. Pozoruji moře.

Pobřeží Atlantického oceánu u ledovcového jezera Jökulsárlón. Foto: všechna fota Pavel Oslík.

Stěny společných prostor jsou pokryty historickými velkoformátovými fotografiemi. Zachycují život lidí na Islandu a Faerských ostrovech před 100 lety. Dívají se na mě pracovití rybáři, prohlížím si jejich lodě, cítím atmosféru starých přístavů. Na jiných reprodukcích postávají ostrované před jednoduchými kamennými domy se střechou porostlou trávou. Vnímám těžký život rybářů. Jak nebezpečná a namáhavá práce to musela být! Jak se změnil život za sto let! Vždyť lovíli jednoduchými prostředky i velryby! Na lodi jsou k dispozici působivé propagační materiály zvoucí k návštěvě Faerských ostrovů a Islandu. Na perfektních fotografiích jsou zelené hory, nad nimi modrá obloha. Krajina zalitá sluncem. Ze svahů padají prudké vodopády na pobřeží. Skutečnost je taková, že v těchto oblastech je téměř trvale chladno a větrno. Prší každý den, většinou několikrát. Roční srážkový úhrn je třikrát větší než u nás. Krajina obou oblastí má však svoje jedinečné kouzlo! Reklama a skutečnost jsou dvě různé věci. Spolucestující jsou Norové, Dánové, Angličané, Němci a Islandané, kteří se vrací domů z kontinentální Evropy. Je slyšet i ruština. Proplouváme kolem Shetlandských ostrovů. Jsou v dáli a vizuálně málo zajímavé – šedá pevnina, šedé moře, šedá obloha, pár bílých majáků na skalnatém pobřeží. Fotím jen pro dokumentaci.

Pondělí 11. 9.

Ráno v 7.30 hod přistáváme na Faerských ostrovech v hlavním městě Torshavenu. Souostroví tvoří 18 ostrovů. Jsou autonomní oblastí Dánského království. Ostrovy obývá 53 000 obyvatel, většina žije v hlavním městě Torshavenu. Zvláštností je, že mají vlastní měnu, faerskou korunu. Ostrovy jsou ostře řezané, vrcholy skalnatého pobřeží dosahují 880 m. Příjezd k ostrovům při vycházejícím slunci vybízí

k fotografování. Střed hlavního města je pěkně zachovalý, severský. Domy mají výrazné barevné nátěry. Městu dominuje přístav, kde kotví i několik velkých lodí. Naše Norröna je největší. Jako by se sem nehodila. Na opačné straně zálivu jsou loděnice, u několika větších lodí probíhá oprava. Lodě jsou to speciální – možná vlečné, možná velké rybářské, aby utáhly velké sítě. Dvě lodě mají zesílenou příď pod čarou ponoru. Odhaduji, že slouží k vyproštění jiných lodí z ledu. Možná lodě připravují na zimu. V přístavu pro malé lodě kotví mnoho jachet, lodí rybářů i několik historických plachetnic, které si lze pronajmout. Vystupujeme na pevninu, prolézáme pevnost s majákem a několika historickými děly. Staré město tvoří dřevěné domky s barevnými fasádami. Nejstarší budovy jsou na skále u přístavu – je to komplex asi 15 dřevěných domů natřených sytě červenou barvou. Střechy domů jsou porostlé trávou. V části domů sídlí parlament Faerských ostrovů, v jiných domech jsou ministerstva této malé ostrovní země. Na jedné dveřích do domu je cedule – Ministerstvo zahraničí. Na vedlejším domě je nápis – Ministerstvo průmyslu a obchodu. Vše prosté, jednoduché. Nikde žádná ostraha. Pokud bychom se rozhodli vstoupit dovnitř, vstoupíme. Poloha úředních budov vedle hlavního přístavu se mi zdá velmi výhodná. Přes všechny lodě v přístavu je přehled. Představuji si, že ministerský úředník vystrčí hlavu z okna domku ministerstva, aby zavolal na řidiče kamionu vyjíždějícího z trajektu: „*Chlapi, co vezete?*“ Dostane přesnou odpověď. „*A kávu taky vezete?*“ „*Ano.*“ „*Tak to je super. Jeďte, šťastnou cestu!*“ Kapesní republika, všichni se znají. Ještě mimochodem – ty červené budovy ve středu města jsou sídlem jednoho z nejstarších parlamentů na světě, zřejmě od středověku. Nejstarší světový parlament

vznikl na Islandu, ale k tomu se dostaneme. Je pozoruhodné, že malé skupiny lidí na Islandu a Faerských ostrovech se dovedly domluvit na smysluplné správě veřejných věcí již před více než tisícem let. V zálivu na moři spatříme jeden z mimořádných objevů starých Vikingů. Jedná se říční a námořní loď snekkar. Osádku tvoří studenti. Na této a jí podobných lodích Vikingové objevili Island, následně Grónsko, až nakonec dopluli do Severní Ameriky. Loď byla vybavena stěžněm s plachtou, nicméně důležitým pohonem byli veslaři. Při veslování mohla loď dosáhnout rychlosti až 5 uzlů (9 km/hod), pod plachtami až 12 uzlů (22 km/hod). Navigační pomůcky Vikingů byly velmi jednoduché – vypouštěli ptáky a pluli podle slunce. Jejich mapy se nedochovaly. Musel to být průzkum bojem, s vysokou mírou neúspěchu. Klobouk dolů před jejich odvahou hraničící s šílenstvím. My jsme prožili dvě bouře, z toho jednu skutečně velkou, kdy vlny dosahovaly pěti metrů. Žasnu, žasnu, žasnu. Ve 12 hodin jsme opět na lodi, o hodinu později vyplouváme. Proplováme souostrovím z jihu na sever. Plavba je to grandiózní. Ostrovy se vyznačují strmým reliéfem. Počasí se střídá jak na kolotoči. Mraky kopce zahalují a vzápětí odkrývají. Přední kopce jsou ve stínu, na zadní svítí slunce. Jinde prší. Jedna duha střídá druhou. Pro fotografa žně. Dvě hodiny setrvávám na horní palubě v sandálech a mikině, lepší obutí jsme si nechali nezkušeně v autě. Na palubě potkávám ostřílené borce v oblečení do polárních krajů. Nemohu se odpoutat. Na palubě silně fičí – plujeme průlivy. Vítr odhaduji na 40 km/hod, teplota 12–14 °C. Zima leze za nehty. Když opouštíme souostroví, jsem značně prochladlý a horní paluba je prázdná. S Milošem konstatujeme, že je zde úplně jiný typ krajiny, než jaký jsme dosud viděli. Oba jsme nadšeni.

Opouštíme Faery a vyplouváme na otevřený oceán. Obyvatelům ostrovů přeji vše nejlepší, jsou to velcí sympatáci. Moře je šedé, obloha světle šedá. Slunce se zrcadlí na vodní hladině, až z toho bolí oči. Léčba světlem. Zase přecházíme do minimalistických vjemů. Odpoledne prší a jsou vlny. Atlantik vystrkuje zoubky. Později se situace dále zhoršuje – liják a silný vítr, rychlost k 50 km/hod. Dveře na palubu lze otevřít jen s velkými obtížemi. Sedíme v knihovně v 5. patře, pěna vln je celkem blízko. Vlny, odhadem pětimetrové, narážejí do trupu lodi. Naše loď není žádný drobek, měří 166 m. Přesto se silně houpe. Bez přidržování nelze chodit. Zvoní skleničky nad barem, televizor se chvěje. Stevardi zůstávají v klidu. Občas zazní mohutná rána do trupu plavidla. Odhaduji: „*Zasáhlo nás torpédo!*“ V posteli je nám, jako bychom byli opilí. Prostor se s námi točí. Atlantik vycenil zuby! Docela mazec až do půlnoci. Pak se situace uklidňuje. Představuji si, jak by nám hlásili nestandardní situaci. Hlášení kapitána: „*Zachovejte klid a rozvahu!*“ Pro sebe si překládám: „*Situace je extrémně vážná!*“ Hlášení kapitána: „*Člunů je dost, pro každého je místo!*“ Pro sebe překládám: „*Polovina člunů chybí, pospěšte si!*“

Úterý 12. 9.

Jsmo třetí den na moři. Situace se zklidní. Rychlostí 14 uzlů se blížíme k islandskému přístavu Seyðisfjörður. Je to jediné místo na ostrově, kde mohou přistávat velké trajekty. Příjezd k Islandu je opět grandiózní. Odehrává se za ranního východu slunce. Červánky. Hradba hor na obzoru vyrůstá přímo z oceánu, vrcholy až 1 200 m, vrchní třetina pohoří pod sněhem. Chladno jako na Islandu. Příjemně slunečno. Sjíždíme naši škodovkou z lodi a směřujeme do vnitrozemí. Počáteční kolona aut

Jižní pobřeží Islandu, krajina bez větších sídel. Na obzoru skupina vnitrozemských ledovců.

řídne, posádky zastavují, aby si vyfotily první vodopády. My víme, že takových vodopádů je na Islandu spousta, byť u nás by patřily k největším. Ze sedla před Egilsstadirem poprvé spatříme ledovec Vatjannökull s výrazným východním vrcholem Sneafell vysokým 1 833 m. Projíždíme východní fjordy, částečně i vnitrozemí. Z malého přístavu Djúpivogur se chystáme podniknout plavbu na malý neobydlený ostrov Papey, abychom pozorovali ptáky a lachtany. Ostrov je součástí přírodní rezervace. Na místě se dovídáme, že plavby se již sedm let nekonají. Škoda, v průvodci o výletu na Papey pěli hotové ódy. Dále pokračujeme po pobřeží k městečku Höfn. Krásné prostředí, výhledy na moře a na ledovec. Obloha

bez mraků po většinu dne. Nocujeme v kempu v Gerdi, jako jediní pod stanem. Místo máme vytyčeno minami z druhé světové války. Min je zde hodně, jsou vidění na pobřeží i v zahradách jako pomníky, suvenýry, těžítka. Dnes jsme ujeli přes 270 km, unavení usínáme. Ráno se dozvíme, že byla vidět polární záře. Trochu nečekaně již počátkem září. A my ji prospali!

Středa 13. 9.

Ráno prší a je zataženo. Odjíždíme na západ k ledovcovému jezeru Jökulsárlón. Do jezera sestupuje ledovec, kusy ledu plují po hladině. Voda z jezera s ledovci vytéká do oceánu. Úchvatné místo, pro

mě možná nejkrásnější na Islandu. Jsme zde časně ráno, vyplouváme první lodí na hladinu jezera. Kolem nás ledovce menší i velké. Největší mají velikost několikapatrového domu. Hrají krásně modrými barvami. Náš průvodce mluví o Vatjannökullu jako o největším ledovci Evropy a čtvrtém největším na světě. Měří úctyhodných 7 700 km², má rozměry cca 100 × 150 km. Pod ledovcem je několik činných sopek, jedna z nich se jmenuje Laki. Průvodce vytahuje kus ledu z vody a nabízí

k prohlédnutí a k podržení. Jsme hrozně zmrzlí, je zataženo, prší, teplota lehce nad nulou. V ledové vodě plave lachtan. Fotím o sto šest, ruce mi mrznou. Časem se počasí zlepší, občasné slunce vrhá na jezero s ledem více světla. Tak fotografuji vše ještě jednou. Objíždíme ledovce až na jeho jižní okraj pod nejvyšší horu ostrova Hvannadalshnúkur vysokou 2 110 m. Zapamatovat si většinu islandských názvů je skutečná výzva. Stanujeme v kempu Skaftafell blízko ledovcového

Vodopád Sigödufoss. Jedná se o méně známý vodopád ve vnitrozemí.

splazu. Trekujeme kolem kaskády vodopádů, z nichž největší je vodopád Svartifoss, dále kolem ledovcového splazu Skaftafell, který se rozpouští v ledovcovém jezeře. Počasí je proměnlivé, výhledy úchvatné, chladno trvalé. V kempu jsou jen tři stany, náš stan je jedním z nich. Ostatní nocují ve vyhřívaných obytných autech. Zázemí v kempu je na výborné úrovni.

Čtvrtek 14. 9.

Odpočinkový den. Absolvujeme jen krátký výlet k ledovci, méně zajímavý než včera. V infocentru shlédneme krásný dokumentární film o ledovci Vatjanökull. U ledovce je chladno, zvláště když zajde slunce.

Pátek 15. 9.

Nejchladnější noc, mrzne. Startujeme časně zrána v šest hodin bez snídaně. Auto je celé zamrzlé. Projíždíme lávová pole jihovýchodně od ledovce. Fantaskní krajina v ranním slunci. Cestování je tvrdá dřina. Řídíš, naviguješ, fotíš, plánuješ, hledáš nocleh, pereš, vaříš. Tři skalnaté špice s názvem Trolí skály, rozeklané útesy Dyrhólaey na pobřeží nedaleko města Vík, prozkoumáváme, okukujeme a fotografujeme celý den. Nádherná podívaná. Naposledy jsme na pláži u Trolích zubů navečer o půl sedmé. Mnoho ptáků sídlí ve stěnách obou přírodních památek. Na černé pláži u Trolích zubů se klene nehluboká jeskyně s čedičovými píšťalami. Černá písčitá pláž čelí vytrvalému vlnobití. Vzpomínám na mého mladého přítele Sebastiana, jak by jako mladé hříbě vyrazil po pláži a běžel a běžel, než by zjistil, že konce nedoběhne. Pláž je dlouhá přes 36 km, zakončená vysokým útesem. Dnes máme nocleh v hostelu.

Sobota 16. 9.

Ráno, jak bylo předpovězeno, vytrvale prší. Čeká nás škaredý den. Déšť + vítr = hrozná kombinace. Island umí být zlý. Při cestě na západ navštívíme vodopád Skogarfoss. Je to krásný, 60 metrů vysoký a několik desítek metrů široký vodopád. Počasí je bídné. Pořizuji jen dokumentační foto. Městečko Hella na silnici číslo 1. Bereme benzín a občerstvujeme se v pekárně. Čas pomalu ubývá, v podstatě ztracený den. Ubytování máme zajištěné ve vesničce Nonsteinn v oblasti Árnes. Ubytovatelkou je mladá Polka, je velmi milá. Za okny řádí islandská lítice. Vedle domu je bazén, v něm se však nikdo nekoupe. Jsme v blízkosti sopky Hekla, vysoké jako náš Praděd – 1 491 m. Sopku, jejíž vrchol je trvale v mracích, si fotografuji na obrazu v jídelně. Je to velmi aktivní vulkán (druhý nejaktivnější na Islandu), naposledy se probudil v roce 2000. Ve středověku ho nazývali „Brána do pekel“. Kolem sopky se rozprostírají neúrodná lávová pole.

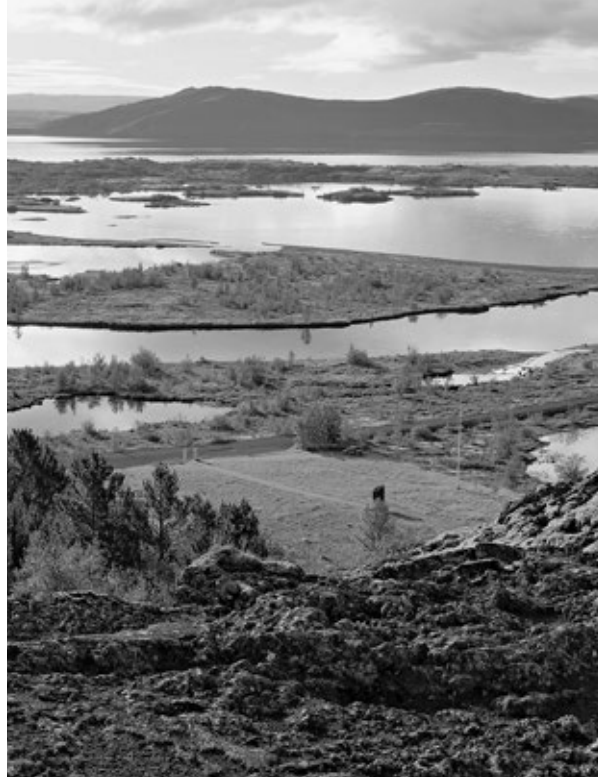
Neděle 17. 9.

Potvrzuje se, že ubytování v Árnes je vynikající. Klid, mír, velké prostory, dobrá poloha. Před sedmou hodinou vyrážíme ke dvěma památkám zlatého trojúhelníku – ke Zlatému vodopádu a ke Gey-siru. Gullfoss, jinak Zlatý vodopád, je impozantní. Jeho běžný průtok je 100 m³/s, v době jarního tání 2000 m³/s. Je to bezkonkurenčně největší vodopád v Evropě. Nyní po deštích jeho průtok určitě není na minimum, můj odhad je 250–300 m³/s. Vodopád leží na řece Hvítá, česky Bílá. Nyní ráno je zde překvapivě málo lidí. Počasí se uklidňuje. Fotografické žně. Točím i videa na mobil. Zdržíme se asi čtyři hodiny. Nedaleko od vodopádu je oblast

Geysir, ta dala název všem gejzírům na světě. V době naší návštěvy byla jeho aktivita pravidelná v rozmezí pěti až osmi minut, výšku výtrysku odhaduji na 40 m. Dříve gejzír chrlil vodu v rozmezí hodin. Při zemětřesení v roce 2000 tryskal do výše 122 m. Je považován za největší gejzír na světě. Zajímavá je celá oblast s množstvím horkých jezírek, výdechů a výtoků horké vody z hlubin země. Odpoledne se vracíme do Árnes.

Pondělí 18. 9.

V 7 hod odjezd z Árnes, jedeme do Helly, v dálce Hekla s čepicí. Hodně fouká, občas poprchává. Cestujeme po stejné trase, kterou jsme přijeli, ale v opačném směru. Na útesech u Viku zůstávají skrytí papuchalci. Míjíme výhledy na vnitrozemské ledovce, lávová pole, vodopády. Přesněji, vysoké desítky vodopádů. Odhaduji, že jsme dosud viděli na 500 vodopádů. Opět nás zaujmou lávová pole. Dvojice japonských botaniků studuje flóru na lávových polích. Opět Jökulsárlón, ledovcové jezero. Tentokrát prozkoumáváme výtok z jezera, které ústí do moře. Po deštích je výtok z jezera silný, k moři odplouvají velké kusy ledu. Rozbouřený oceán zabraňuje ledu dostat se do jeho hlubokých vod. Ledové kusy tak končí na sopečné pláži. Některé mají velmi zvláštní struktury. Mezi ledovci se pohybuje lachtan, snad ten, kterého jsme viděli při první návštěvě. Je tu hodně turistů, ale tohle je skutečně neobvyklá podívaná. Počasí se zhoršuje. Prší, a to trvale. Netušíme, že špatné počasí bude trvat až do konce našeho putování. Projíždíme kolem městečka Höfn. Na východ od městečka je zvláštní zvodnatělá krajina s dlouhým zálivem. Osídlení je tu řídké. U jednoho stavení si domlouváme nocleh ve vlastních spacácích. Ubytování nic

Krajina kolem Thingvelliru, delta řeky Öxará.

moc, ale je tu teplo, sucho, WC a sprcha, kuchyně. Fotím si obraz s vyobrazením hory Sneafell. Horu nevidíme, ale několikrát jsem o ní četl v průvodci a objevila se mám v dáli na obzoru první den na Islandu. Je velmi krásná, vrchol má pokrytý ledovcem. Propočítávám datum našeho odjezdu. Nalodění je až ve středu 20. 9. v 18 hodin. Spletl jsem se o jeden den, který máme k dobru. Škoda, mohli jsme ještě jeden den zůstat v Árnes a podniknout výlet na třetí památku zlatého trojúhelníku, místo Pingvellir. Zde se stýkají zemské desky a zde byl rovněž založen nejstarší parlament světa. Nicméně dnešní návrat nám umožnil znovu si projet velkou část naší trasy, kdy vrcholem byl čas strávený u Jökulsárlónu.

Úterý 19. 9.

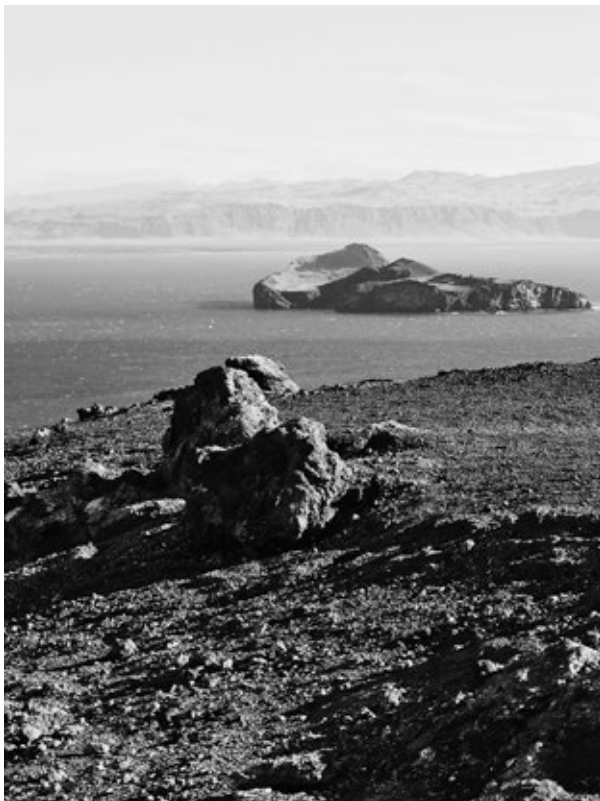
Prší celou noc. K tomu silný vítr, 60 mm srážek za 24 hodin. Konečně máme připojení na internet. Stahuji mapy, které jsem si před několika dny smazal. Máme i informace o počasí. Předpověď na příštích pět dnů je trvalý déšť, pravděpodobnost 100%. Chtělo by se říct s klasikem: „*Lejší předpověď jsme si nemohli přát!*“ Ráno je předpověď mírně lepší, co se týká srážek. Islandský meteorologický ústav vydal varování pro východní pobřeží a zejména oblast východních fjordů. Hrozí nebezpečí sesuvů, rozvodněné řeky, bleskové povodně. Vše doprovázeno silným větrem. Nebezpečí je značně vysoké – třetí stupeň ze čtyř. Varování nepodceňujeme. Islandané jsou tvrdáci. Když bylo na Islandu zemětřesení, baletky v divadle v Reykjavíku odtančily představení do konce bez jediného zaváhání. Automobilová doprava zde funguje při rychlostech větru blížících se 100 km/hod. Mimochoodem, naměřené maximum je na Islandu 220 km/hod. Dům, který opouštíme, je poněkud zanedbaný, ale teplo zde bylo příjemné. Na Islandu mají dost elektrické energie jak z vody, tak nitra země. Ubytování na Islandu může být velmi různé. Zde je cena za nocleh pro jednu osobu výhodná – 5 000 islandských korun, to je 830 Kč. Jízda po pobřeží do Egillstagiru je velký horor. Jinou možnost než projet oblastmi, pro které bylo vyhlášeno varování, nemáme. Jedeme do centra blizardu. Nejhorší je situace na mysech – v místech, kde pevnina nejvíce vyčnívá do oceánu. Ve svazích hor jsou desítky, stovky vodopádů. Jednotlivé bílé toky na skále jsou jako vlasy staré ženy. Když musíme vystoupit z auta, za dvě minuty máme zcela mokré kalhoty od deště. Všude teče voda, vedle silnice, ve svazích. Moře je bičováno větrem, vlny jsou

snad desetimetrové. Vodní tříšť je ještě vyšší. Dnes točíme jen na mobil, často přes sklo automobilu. Vodopády na skalách jsou tak prudké, že někde jsou vidět jen oblaka vodní tříště. Vodní tok se neudrží u skály, silný vítr ho roztrhá. Zvířata, vodní ptáky a ovce to příliš nevzrušuje. V místech, kde se víchr opírá nejvíce, leží na trávě a odpočívají. Doprava na silnici je minimální. Občas mineme v protisměru autobus či obytné auto. To je dobré znamení. Nehrozí nám převrácení porывem větru, náš roomster je o dost menší. Sílu větru odhaduji na 60–70 km/hod. Asi hodinu po poledni se odpoutáváme od pobřeží. Ve vnitrozemí je počasí méně bouřlivé. Stoupáme do hor severskou krajinou vybarvenou podzimmními barvami. Voda ze všech stran, to zůstává. Přijíždíme do Egilsstadiru, centra východní části Islandu. Ve skutečnosti je to malé město, pár tisíc obyvatel. Poměry zde jsou velmi podobné, krajina ve vnitrozemí je liduprázdná, pobřeží je velmi řídko osídlené. Nocleh zajišťuji v Eidar, malé osadě severně od Egilsstadiru. Odpolední zážitek – konečně do termálů. Nedaleké zařízení Vök Bath patří po Modré laguně u Reykjavíku k nejlepším na ostrově. Na webových stránkách lázní jsou krásné fotografie lázní zalitých sluncem. My jsme bičováni větrem a vodní tříští. Teplé bazény mají až 41 °C. Nejchladnější pro sebevrahy lehce nad nulou, podobně jako teplota okolního vzduchu. Teplota v horkých bazénech mi dělá výborně na klouby. Je to islandský zážitek, o který jsme stáli. Cena v naší měně je 1 000 Kč, ale Modrá laguna je dvakrát tak drahá. Je krátce před 19. hodinou. Stále prší. Vítr již není tak prudký. Srážkový úhrn za 24 hodin je 69 mm, v příštích 24 hodinách má být „jen“ 16 mm. Věříme, že nejhorší máme za sebou. Zítra podnikneme poslední

výlet na severovýchodní pobřeží. Hostel je krásný nový, vše je funkční. Cena pro jednu osobu je 10 000 ISK = 1 670 Kč. Těšíme se na loď, čeká nás poslední noc na Islandu.

Středa 20. 9.

Z Eidaru vyjíždíme na sever do osady Bakkagerdi. Pokud byste chtěli vědět, jak vypadá konec světa, jeďte do Bakkagerdi. Cesta vede severskou krajinou podzimně vybarvenou. Severská tundra při mořském pobřeží. Přejíždíme horské sedlo 419 m

Pohled z ostrova Heimaey na Island.

vysoké, okolní hory dosahují 1 100 m. Vrcholy nevidíme pro mraky. Počasí nepřátelské, lepší než v minulých dnech, o hodně horší, než zněla předpověď. Pořád stejná písnička. Samotná osada je nezajímavá, taková rybářská stanice. Je zde ubytovací zařízení pro turisty, ale pobývat bych zde nechtěl. Drsný sever, zvláště nyní při drsném počasí. Přístupová silnice byla otevřena v roce 1954, do té doby měli obyvatelé kontakt se světem jen po moři. Dosahujeme 65°35' severní šířky, jsme jeden stupeň od severního polárního kruhu. Provoz po silnici je nulový. Vracíme se do Egilststagiru. Navštívujeme regionální muzeum, nejvýznamnější na východě Islandu. Nikterak zajímavé, život obyvatel byl těžký a jednotvárný. Zaujmu mě vystavené kroje a vycpaný los. Navracíme se do místa, odkud jsme před devíti dny začali naše putování, do Seydisforduru. Je to malé městečko s domky severské architektury. V jednom z domů je švédský konzulát. Mají tu i kostel. Městečko se nachází na dně fjordu, okolní hory dosahují až 1 125 m. Vrchní partie hor jsou pod sněhem. Fouká, zataženo, zima. Předpověď na příští dny je -2 °C. Je čas k návratu.

Čtvrtek 21. 9.

Večer jsme najeli na trajekt, vyplouváme až v 5 hodin ráno. Moře je mimořádně bouřlivé, odpovídá počasí posledních dnů na ostrově. Loď se chvěje, pohyb po lodi je obtížný, zvláště pro seniory. Horní vyhlídková paluba je uzavřena. Jsou chvíle, kdy je to ještě snesitelné, ale pak přijdou silné otřesy a houpání. Můj odborný popis situace: „Atlantik cení zuby!“ Je polojasno, plujeme rychlostí 17 uzlů k Faerským ostrovům. Sedím v knihovně. Je zde klid a nejlepší výhledy

na moře. Sleduji rozbouřené moře. Před polednem vplouváme do výrazně bouřlivých vod. Loď se zvedá a propadá, zvedá a propadá. Snad o 10 metrů. Jsme jako na houpačce. Zvoní sklenice u baru, vylévají se nápoje. Vše, co se může pohybovat, je přikurtováno – talíře v bufetu, košíky před duty free shopem. Běžně je vidět obzor mírně nad parapetem, pak obzor zmizí, vidíš jen oblohu. Následuje propad lodě do vodní tříště, aby se znovu vzepjala ke zvedání. A znovu a znovu a znovu... Chodíme kolem stěn. Všichni se přidržují. Personál zvládá chůzi zkušeně. Naše plavidlo dosahuje rychlosti 18 uzlů. Neklidná plavba trvá až do Torshavenu. Naše žaludky se zvolna uklidňují. V kavárně posloucháme zpěváka s kytarou, který hraje „dýlenovky“. Jeho hudba dotváří atmosféru místa. O půlnoci bychom měli vyplout a pokračovat v plavbě.

Pátek 22. 9.

Ráno je konečně klidné. Na palubě je slunečno i docela teplo. Občasné srážky vytvářejí duhu za lodí. Krásná plavba. Věříme, že špatné počasí je za námi, vždyť trvalo skoro čtyři dny. Míjíme Shetlandské ostrovy, směřujeme do dánského přístavu Hirtshals. Navštívujeme nejvýše položené místo

na lodi – vyhlídkovou restauraci Laterna Magica. „Slyším češtinu!“, dá se s námi do hovoru sportovně vyhlízející muž. Jmenuje se Jirka, je z Litvínova a pro National Geographic natáčel dokument o Islandu. On a kolega jsou na cestě déle než měsíc. Dělali tzv. velký okruh Islandem. Natáčeli i velryby u Husavíku. Jirka sdílí nadšení a obdiv k Islandu jako my. Taky lozil po horách, takže si máme o čem povídat. Jeho kolega leží v kajutě a má dosud mořskou nemoc. Jirka to zvládnul dobře, my jsme již také v pořádku. Vyměnili jsme si adresu. Slíbil, že nám pošle sestřih z natáčení. Budu se těšit. Spát jdeme včas, zítra nás čeká náročná cesta.

Sobota 23. 9.

Krásné ráno, klidná hladina jako na rybníku. Na horní palubě jsem sám, jen v sandálech a krátkém rukávu. Scenérie je minimalistická, kupodivu nafotím sérii zajímavých snímků. Míjíme jižní pobřeží Norska, zobrazuje se mi jako úzký pruh na severu. Vše objímající poklidné ráno. Zvláštní jedinečná atmosféra. V 11 hod. vplouváme do přístavu, o hodinu později sjíždíme z lodi. Pelášíme k domovu, od Drážďan bez jediného zastavení. V Samotiškách jsme v neděli nad ránem v 5.30 hod.

Pavel Oslík (* 1962) vystudoval VUT Brno. Pracuje jako konstruktér. Jeho zálibou je cestování, na cestách fotografuje, zážitky z cest zaznamenává i písemně pro sebe a své přátele. Jeho koníčkem je rovněž historie, zejména baroko a dějiny 20. století.

Troubky stíhané povodněmi

JIŘÍ LAPÁČEK

V roce 1997 se to zdálo být jako něco, co tu ještě nebylo. Ničivé povodně si vyžádaly v Troubkách devět životů, více než tři sta domů bylo poničeno a muselo být strženo. Přitom Troubky jsou příkladem obce, která byla odpradáвна spojena s vodním živlem v dobrém i ve zlém. Již název obce s vodou nějak souvisí. Když roku 1348 dal Heralt z Kunštátu zapsat své manželce na věno 300 hřiven grošů v Troubkách, přidal k tomu i dědinu Člunek, která, jak se uvádí v mladším pramenu „*vodami a nepřáteli opuštěna jsouc*“, zanikla v 2. polovině 15. století.

Příčinou potíží byly a jsou složité vodní poměry na Tovačovsku. Dnešní stav se ale od toho před 500 lety, kdy začínáme mít určitější zprávy o vodách v této oblasti, poměrně výrazně liší. Z historických pramenů můžeme soudit, že k nejvýraznějším změnám docházelo na Bečvě a Moravě právě v dnešní soutokové oblasti vymezené Troubkami, Tovačovem, Kojetínem a Chropyní. Jednalo se přitom o změny způsobené jednak přirozenou dynamikou řeky, ale i o umělou, lidmi prováděnou regulaci toku. Problémem při studiu je místní i časová nestálost pojmenování v písemných pramenech a obrazová a plánová dokumentace pro starší období chybí.

Můžeme si to ukázat na záznamech ze 16. století, které je obdobím klimatického optima vymezeného roky 1466 až 1618. Za jeho vrchol na našem území můžeme považovat klimatickou epizodu 1466–1575 a hlavně intersekulární teplé období vymezené přibližně roky 1520–1540. Následovala poslední malá doba ledová, jejíž trvání na našem území lze vymezit lety 1619–1897. Vše se točilo kolem vedení vody na vodní zařízení, tj. mlýny, valchy, z hlavních a vedlejších toků Moravy a Bečvy od Olomouce po Chropyně a Kroměříž, případně Kojetín pomocí jezů, mlýnských náhonů a dalších vodohospodářských úprav.

Ze zápisů v knihách pŕuhonných víme, že v roce 1540 žaloval Václav z Ludanic a na Chropyni pana Jana z Pernštejna a na Helfenštejně, že „*beře vodu z toku řeky Moravy děláním stavu v gruntech bolelických a v gruntech olomúckých, kteréž slovou Královstvie, a což tej vody z toho stavu jde a do toho starého vpadá, udělati jest dal dva stavy doleji pod tím stavem usypané, kterýchž jest tak prve nikdá nebývalo v gruntech panny Kateřiny, převorýše kláštera svaté Kateřiny v Olomouci a konventu jejího ke vsi Brodku příslušejších, že předně ... na struhách, kterýýmž říkají jedni Jezd aneb Vsteklá struha a druhej Tichá struha a na třetí struze také dva*

stavy udělali dal, v tejš panny Kateřiny v gruntech brodeckých, kterejžto struze říkají Hlky, kterýmžto struhami svrchu jmenovanými do toku Moravy voda vcházela a na mlýn muoj a rybníky mé chropynské přicházela. A tak tu vodu vyvedši z toku starého moravního stavu nahoře jmenovanými mlýnu a rybníkom mým chropynským na škodu, k Tovačovu na rybníky a na mlýny, na valchy, na šlajferně vede a odtud ta voda, kteráž se k Tovačovu vede, vpadala jest prve do struhy, kteráž slove Jezda pod vsí jeho Lobodící. A tou struhou do toku starého moravního nad mostem lobodským beze vsí překážky vcházela a předse pravým starodávním tokem řeky Moravy až na stav chropynský, kterýmž od starodávna na mlýn a rybníky chropynské voda se žene, šla. Ale jak jest struhu vnově udělali dal, k městu Kojetínu vodu žene, tu jest teprv ta struha, kteráž slove Jezda, uhrazděna a zemí zavežena, že již tou struhou do toku řeky Moravy voda nevychází, kterážto struha hrazena a zavozována prve jest nebyla, než svobodný tok svooj od starodávna až do toku samice Moravy jest měla. A on pan Jan z Pernštejna vyvedši tu vodu z toku zase ji do téhož toku tak podlí zřízení zemského, abych já ji na mlýn a rybníky své chropynské, aby mí oužitkové moji nebynuli, jmíti mohl, nad stavem chropynským vésti nechce.“

Rovněž Anna z Bílovce, převorka dominikánského kláštera sv. Kateřiny v Olomouci, jako majitelka brodeckého statku pohnala v roce 1547 Jana z Pernštejna, že „jest stavu na Moravě u Bolelouce povýšiti dal, kterýmžto povýšením tok pravý Moravy, kterýž od starodávna přes grunty naše brodecké průchod svůj míval, svedl a jinam, kdež se jemu líbilo a zdálo, převésti dal, nám a lidem našim brodeckým na škodu“ ... a že „jest v gruntech našich brodeckých čtyry toky Moravy zavésti dal bez vuole

Výřez z 1. vojenského mapování, 1764–1768. © 1st (2nd) Military Survey, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna / © Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně / © Ministerstvo životního prostředí ČR.

a vědomí našeho“ ... a že „k zadělání čtyř toků Moravy zemi z našich gruntů bráti dal“.

V roce 1553 pohnal Václav z Ludanic a na Chropyni pannu Annu z Bílovce, převorku kláštera sv. Kateřiny v městě Olomouci, i s jejím konventem, že „jsú v gruntech svých brodeckých čtyři stavy, na struze, kteréž říkají Jezda, jinak vsteklá struha, jeden stav, na struze, kteráž slove Tichá, též jeden stav a na struze, kteráž se jmenuje Hlky, dva stavy, nebožtíku panu Janovi z Pernštejna a již panu Vojtěchovi z Pernštejna, mně, mlýnu a rybníkům mým chropynským na škodu dělati dopustili a dopouští,

kterýmižto strubami nahoře psanými do toku řeky Moravy voda vcházela a na mlejn a rybníky mé chropynské docházela, a již uděláním těch stavův táž voda na užitky mé docházeti nemůže.“

Stejně tak žaloval na pana Vojtěcha z Pernštejna na Tovačově, že „beře vodu z toku řeky Moravy

děláním stavu v gruntech svých bolelických a tím stavem tuž vodu, řeku Moravu z toku starého proti zřízení zemskému, mlýnu a rybníkom mým chropynským na škodu vyvodí.“ Dále, že „jest nebožtík pan Jan z Pernštejna, otec jeho, udělali dal struhu novú, kterúž vedl, i on, pan Vojtěch, vede vodu

Situace u chropynského mlýna, 1715–1718. Zdroj: ZA Opava, pob. Olomouc.

na mlýn i jiné užitky své k městu Kojetínu, tak že ta voda k upotřebě mé na grunty mé chropynské docházeti nemůže. A já skrze to na užitecích svých škodu беру...”

Nový majitel chropynského panství Jan z Ludanic pohnal roku 1566 pana Vratislava z Pernštejna, že „od léta 64 proti zřízení zemskému na rybníky a mlejny své tovačovské a kojetínské z řeky Moravy mně, mlýnu a rybníkom mejm chropynskejm na škodu, práva k tomu nemajíc, více než od starodávna bejvalo, vody vede. A podlí zřízení zemského nad grunty mejmi chropynskými zase do toku řeky Moravy neuvodí a toho mi napraviti nechce.“ Nález byl tehdy Janu z Ludanic nepříznivý, a to jen proto, že „v puohonu nedokládá, od kterého léta se s toku řeky Moravy více než od starodávna vody vede“, proto „zmocněný na místě p. Vratislava (z Pernštějna) tomu puohonu odpovídati nemá“.

Z uvedeného je patrné zvláště to, že vodní tok směrem od Brodku a Citova k Chropyni byl považován až do poloviny 16. století za hlavní tok Moravy. Z toho pohledu Bečva, která přitékala od východu kolem Troubek, ústila do hlavního moravního proudu.

V Kroměříži dne 18. 7. 1567 byla sepsána obširná smlouva o záměně litomyšlského panství za panství chropynské mezi Vratislavem z Pernštejna a Hanušem Haugvicem z Biskupic a na Žatčanech. Třetí odstavec smlouvy obsahoval velmi důležité ustanovení o toku vody z řeky Bečvy na chropynské rybníky troubleckými grunty. Byl zároveň ještě téhož dne předmětem samostatné smlouvy, v níž Hanuš Haugvic uznal právo Pernštejnů užívat vodu Moravy v tom rozsahu, jak ji užíval do té doby, a neměl vznášet nároky, které by snad plynuly z dřívějších poměrů. „Protiv tomu

zas pán s Pernštejna s erby a budoucími potomky svejmi, držiteli panství tovačovského a troubleckého, pánuom Haugvicóm, erbóm a budoucím potomkóm a držitelóm panství chropynského dopouští a povoluje, aby podlé hamu a založení prahu pány přáteli od obou stran vydanými a mlynáři rozumnejmi vyměřeného mohl svobodně, volně beze vsí překážky nyní i na časy budoucí vodu z řeky Bečvy v gruntech páně s Pernštejna nad stavem neb pode mlejnem troubleckejm bez všelijakej překážky pána z Pernštejna, erbů a budoucích pánů a držitelí těch statkův vzíti a struhou i s hrázkami až do jednoho provazce šíři přez ty grunty až na grunty své chropynský vísti a vanstroky, stavidla, prlení, svobodně, jakž toho zapotřebný ukazovati bude, moc dáti dělati a tu struhu sobě i s budoucími potomky svejmi řídit i opravovati a zemi při těch místech bráti i tolikýž dříví k opravám těch mostů a struhám stavidel svážit i skládati a příjezd svobodnej k tej struze míti při kladení hamů a prahů, takto se to opatřiti má: Kdyby koli voda na řece Bečvě malá byla, aby nic méně s jedno kolo mlejnský podsebitý tejm hamem na rybníky chropynský tou struhou jíti mohla, a sešel-li by kdy ten ham a práh položenéj neb vanstroky, stavidla, prlení, tehdy sobě budou moci zase jinej v touž míru dáti udělati a vopraviti, kolikrát by koli toho pánuom chropynskejm potřebí bylo.“

V 18. století se vytratilo povědomí o tom, kudy tekla voda od troubleckého jezu k Chropyni na rybníky podle ujednání z roku 1567. Ve zprávě z 21. 10. 1727 vykonali pověření zástupci několika-denní prohlídku vodních toků a zařízení na Chropynsku a Tovačovsku. Při prohlídce Bečvy od troubleckého mostu se zjistilo, že na pravé straně vpadla Bečva do starého příkopu zvaného potok Citovka, a hrozilo, že se tam obrátí celá Bečva.

Nešlo o novou průtrž, ale starý příkop, do něhož se Bečva za vysokého stavu vlévala. Troubečtí zde udělali nějaké zábrany, spíše ale nalevo uprostřed řeky prokopali místo, takže voda jdoucí vpravo měla přímější tok. Komise to vzala na vědomí, ale nepovažovala to za příliš praktické, protože to vyžadovalo mnoho robotní práce a Bečva tekla jednou tam a podruhé jinam. Tovačovští úředníci ujistili ostatní, že kdyby vpadla Bečva zcela do toho příkopu, způsobilo by to mnoho škody na Tovačovsku a níže. Proto bylo v jejich zájmu tomu zabránit. Odtud odešli úředníci k jinému, menšímu mostu, kde se spojovala tzv. Citovka s oním vtokem do příkopu a s vodou od tzv. chválovského mostu, pak se ten tok nazýval česky Steklá a ústil do Moravy. Cestou prošli tovačovským obecním lesem, kde byla biskupstvím v roce 1709 za drahé peníze zadělána průtrž, dále k další průtrži z roku 1716, která byl zadělána teprve v roce 1724.

Zástupci kroměřížské, tovačovské a kojetínské vrchnosti, města Kojetína, Tovačova, vsí Lobodic, Bezměrova, Hradiska, Postoupek, Miňůvek, Chrbova, Uhřičic, Popůvek, Troubek, Citova a Brodku se sešli 14. 9. 1781, aby se domluvili ve věci průtrže Steklá a toku Bečvy z Troubek do Chropyně. Předně bylo konstatováno, že chropynský ani troubecký jez nejsou postaveny podle dřívějšího ujednání z roku 1761. Vlastně se jednalo o tři řady kůlů propletených proutím, vnitřní prostor mezi nimi byl vyplněn pískem. Bečva v trati od troubeckého k lobodickému mostu byla zanesena, a navíc po obou stranách byly břehy porostlé stromy a křovím. Piliře troubeckého mostu nešly paralelně s tokem řeky, ale naopak jejich postavení svádělo vodu do Steklé. Ta při tání ledu nebo při

dlouhotrvajících deštích měla tolik vody, že její spojení s Moravou by v takovém případě vytvořilo tak silný proud, že by ohrožoval pozemky v širokém okolí. Záplavy podle mluvčích měly několik příčin. Především neměla Bečva před lety žádné spojení s Moravou. Další příčinou bylo to, že chropynská vrchnost dala v roce 1753 zavést průtrž v Lobodickém lese, tím ale vzrostl tlak vody v místech průtrže Steklá a ta se začala zvětšovat.

Těmito ujednáními došlo k založení jezu, který měl z větší části svádět vodu z Bečvy u Troubek směrem jižním na Chropyni a omezit její tok směrem západním, kde se vlévala do hlavního toku Moravy. Dalšími přirozenými změnami a umělými úpravami ale došlo k pravému opaku. Vzhledem k tomu, že se ztratilo povědomí o historickém vývoji řeky Bečvy v jejím dolním toku, vznikl v 19. století mylný dojem, že řeka Bečva se vlévala do Moravy vždy pod Tovačovem.

Dnes protéká od severu na jih řeka Morava, od východu na západ řeka Bečva, která se několik kilometrů západně od Troubek vlévá do Moravy. Nejvíce vody má Bečva zpravidla v březnu, nejméně v září. Svými průtokovými poměry, hlavně při velkých vodách, ovlivňuje vodní režim na středním, dokonce i na dolním toku Moravy. Díky dravosti řeky se Bečva dělila v nižších polohách v ramena, např. pod Kozlovicemi, kde tvořila větší ostrov, druhý u Dluhonic, které leží při jednom jejím rameni stáječícím se k severu.

Od hlavního moravního toku se odděluje nad jezem u Tážal tok zvaný Morávka, který do Moravy ústí opět asi jeden kilometr nad soutokem s Bečvou. Na mapě vycházející z 2. vojenského mapování je ovšem pojmenován Červená řeka, stejný název byl pravděpodobně pro tento tok použit už

v roce 1696. Parametry odvodňovacího kanálu má souběžný tok ústící do Bečvy v místě troubeckého jezu. V Troubkách se z Bečvy vlevo odděluje Malá Bečva, teče jižním směrem, přičemž do určité míry kopíruje tok Moravy a pod Chropyní vtéká do Moštěnky těsně před jejím ústím do Moravy u Kroměříže. Malá Bečva se svým levobřežním přítokem Svodnicí tvoří součást odvodňovacích systémů ve středomoravské nivě. Hraničním tokem mezi Troubkami a Chropyní býval potok Lukavec, dnes pouze vyschlé koryto, které se plní vodou při vydatných deštích. V pramenech ze 17. století se o něm mluví jako o starém Bečvisku a ještě v popisu hranic troubeckého katastru z roku 1787 je Lukavec zmiňován vždy jako koryto tam, kde měla dříve svůj tok stará Bečva.

Nejúčinnější ochranou proti vodě byly Troubeckými po staletí udržované valy, které obklopovaly ves ze tří stran, pouze na jih do lesů byl volný průchod. V pramenech je jejich existence doložena již od 16. století. Roku 1731 vznikl mezi Troubeckými a jejich novou vrchností Amandem Petřvaldským z Petřvaldu spor o náplavy kolem valů po obou březích řeky, které byly výhodným místem k rybolovu, dále zde brali Troubečtí také dřevo. Co se týče valů podél řeky, svědkové vypovídali, že je tovačovský pán nechal dělat po sedm let v létě i v zimě. V té době neměli Troubečtí žádné jiné roboty a v zimě navečer vždy přikrývali tu část šancí, která se dělala, slámou. Tam, kde voda protrhla valy, robotovali Troubečtí z rozkazu vrchnosti. Hlína se navážela do výšky nad kolena v místech, kde došlo k poklesu. Hodna zaznamenání je věta: „Pravda a světkom povědomo jest, že kdyby se ty šance nespravovaly, dědina Troubky státi nemohla a žádný oužitky by bejti nemohly,

nebo proto ty takový šance udělány jsou, aby voda na troubecký pole a do dědiny nešla a Troubeckým škody nedělala.“ V roce následujícím se do obce vypravila komise, která pro své potřeby nechala udělat plán, na kterém je zachycen průběh valů. V této podobě byly udržovány až do počátku 20. století.

Neshody o tom, v jaké míře mají Troubečtí opravovat valy, ovšem přetrvávaly. Proto v roce 1752 psali advokátovi, který je zastupoval, dopis, v němž vypočítávají škody napáchané vodou. Předně v roce 1709 se potrhaly valy takovou měrou, že je bylo nutné spravovat od jara až do sv. Václava.

Plán valů kolem Troubek, 1732. Zdroj: SOkA Přerov.

Podobně v roce 1715 a 1719. V roce 1744 dostali opravy na starost hospodářští úředníci, kteří se ale zdráhali postupovat dřívějším způsobem. Po jejich pozdní opravě ovšem byly hráze v roce následujícím poničeny ještě větší měrou. Na jaře roku 1745 voda protrhla hráze v Troubkách a vznikla značná škoda.

V případě, že valy, zvláště ze strany rokytnické, nebyly opravovány, hrozilo několikrát do roka nebezpečí, že se budou obyvatelé v noci neočekávaně muset stěhovat ze svých domovů a domácí zvířata plavat, aby se zachránila. Troubečtí jim věnovali zvláštní pozornost, ale protože se jednalo o hraniční pozemky, docházelo ke sporům se sousedy, to jest rokytnickou vrchností.

Po zrušení jezuitského řádu připadlo panství Rokytnice studijnímu fondu. Část pozemků na levém břehu Bečvy mezi Troubkami a Přerovem byla darována osadníkům, kteří zde podle smlouvy uzavřené v roce 1787 založili novou kolonii nazvanou Henčlov. Již v zakládací smlouvě měli ustanovení o tom, že hned od začátku existence obce jsou povinni k zabezpečení pozemků „před lesem“ a „na blání“ a také panského lesa před vodou vylitou z Bečvy robotovat vlastním potahem a náčiním při tarasení břehů. Vrchnost podle toho dávala k dispozici materiál a odborné síly. Každému z dvaceti osadníků byla přidělena mezi jiným i jedna vídeňská měřice nevalného pastviska při Bečvě a Dolním lese, které dostalo pojmenování Mlýniště.

Rozsáhlé valy a další protipovodňová opatření ze strany Troubeckých se ale v době záplav obracely proti prvním osadníkům v Henčlově. Počátkem 19. století si Henčlovští stěžovali, že troubecká obec zahazuje příkop u troubeckého pole

Růžová, kudy utíká jeden díl vody při vylití Bečvy, a tím způsobuje, že voda se tlačí na pole Henčlovských, která leží po straně toho příkopu. Naproti tomu si stěžovali obyvatelé Troubek, že Henčlovští vyhazují dle libosti onen hraniční příkop v délce od příkopu, kde se napouští voda v poli Růžová, až po přerovskou cestu. Val zbudovaný u příkopu patřícího Troubkám na různých místech Henčlovští rozkopávali.

Na základě rozhodnutí komise ustanovené k urovnání sporu byla sepsána v roce 1812 smlouva. Henčlovská obec se zavázala vybudovat hráz na dluhonském poli Blaně v místech, kde se Bečva vylévá. Obě obce se zavázaly společně vyčistit příkop vedoucí od koutu pole Růžová až po přerovskou cestu tím způsobem, že bude jeden střevíc hluboký a jeden střevíc široký. Val při něm měli Henčlovští zakázaný pod trestem rozebírat. Troubecká obec se zavázala čistit příkop v koutu Růžová, a to tak, aby hned při vtoku měl tři střevíce spodní šířky. Hloubka měla být poznačena čtyřmi dubovými kůly zaraženými při vtoku od obou obcí společně.

V Henčlově 4. 10. 1833 byla konečně sepsána trojstranná dohoda mezi henčlovskou, dluhonicou a troubeckou obcí o vyzdvižení valu v místě, kde se vylévala voda z Bečvy na jejich pole. Val vycházel z rokytnického vrchnostenského pole Úlehla a v délce 300 sáhů se táhl až k dluhonickému poli (přibližně směr dnešní cesty kolem čističky odpadních vod).

Útrapy spojené s rozvodněnou řekou 22. ledna 1840 máme zaznamenány: *„Příčinou tohoto velkého neštěstí byl chatrný most, který spojoval Troubky s Citovem a stál za starou Zavadilkou. Zima z roku 1845 na 1846 byla krutá.* (Má jít o roky 1839 a 1840,

pozn. autora.) *Led na řekách zmohutněl. Na jaře pak nastala náhlá obleva. Vody v Bečvě jako bys-třině nápadně vzrostly a nesly s sebou silné, velké kry ledové. U mostu výše dotčeného se ledy ucpaly, voda následkem toho stoupla tak, že se hrnula přes hráze a na jednom místě hráz protrhla. – Spousty vody s hrůzným jekotem přivalily se do osady, a to se strany severní, tam asi, kde stojí nynější škola. Toto neštěstí přivoděno bylo za tmavé noci. Za dne obyvatelé, znajíce nebezpečí, s nasazením životů a zdraví, by byli rozpoutanému živlu odolali.*

Pantáta Špalek a snad i jiní probuzeni byli buč-ním dobytka ve chlévích, který stál ve vodě tak, že mohl sotva dýchat. Jenom huba a rohy vyčuhovaly. Všecek menší dobytek jako telata, hřibata, vepřový dobytek se potopil. Jak již praveno, nejvíce utrpěla severní strana Troubek, a to také tím, že nebylo možno otevřítí vrata na náves následkem tlaku vody. Následky této pohromy byly hrozné. Někteří hospo-dáři se tak zadlužili, že museli své usedlosti, vlastně

zříceniny, prodati, jiní prodlužení jsouce, rvali se se svými dluhy až do své smrti.“

Ohrožení se opakovala, zjara roku 1891 se opět provalila hráz. Tehdy obecní sluha probíhal nej-větší rychlostí obcí, tloukl na buben a volal: „*Všeci mužští k vodě. Vozte hnůj, slámu, prkna na ucpání!*“ Muži s lopatami běželi ke hrázi a v ledové vodě se snažili ucpat otvor, jímž se valila voda. Skutečně se jim to po několikahodinovém úsilí podařilo. O šest let později se situace opakovala. Tehdy začalo pršet 27. 7., přšlo čtyři dny a 30. 7. se následně vylila Bečva, která protrhla valy zároveň na čtrnácti mís-tech. Teprve když Bečva protrhla hráz na panské Krnči, přestala voda kolem obce stoupat.

Novou kvalitu do ochrany před velkou vodou přinesly až rozsáhlé úpravy toku řeky Bečvy. Práce v Troubkách probíhaly převážně v letech 1903–1906 a prováděli je najatí Italové. Po druhé světové válce v rámci technicko-hospodářských úprav půdy zmi-zely valy. Ale stále ale platí, že voda si pamatuje.

Jiří Lapáček (* 1960) vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Zabývá se regionální historií, je spoluautorem dějin obcí přerovského okresu. Redakčně připravuje Sborník Státního okresního archivu Přerov.

» j.lapacek@pr.archives.cz

„Solidarita byla ohromující a přinášela naději,“

vzpomíná emeritní ředitel Arcidiecézní charity Olomouc

ROZHOVOR

Voda je silný živel, zejména rozbouřená a vylitá ze břehů. Dokáže, jak víme z minulosti, napáchat velké škody na majetku a žel i zmařit lidské životy. Přijde a zmizí rychle. Přeto se však vždy projevila ohromná solidarita. Jak voda vstoupila před 28 lety do našich životů, se ohlížíme s emeritním ředitelem Arcidiecézní charity Olomouc Jindřichem Suchánkem.

Pane Suchánku, pomáhal jste během povodní roku 1997. Tenkrát jste vedl Arcidiecézní charitu v Olomouci. Co se tenkrát dělo, co vše se řešilo?

Byl to pro nás všechny, myslím, velký šok! Mimořádná přírodní katastrofa s takovým rozsahem! Voda se přivalila a vše najednou bylo jinak... Arcidiecézní charitu zastihla již v poměrně rozvinuté struktuře. Měli jsme naštěstí v neštěstí oblastní a farní charity po celém území záplav. Zpočátku bylo nutné ujasnit si, co nyní? Co dělat? Vrhli jsme se do neznámých končin činnosti – okamžité uvolnění financí, které jsme měli, s bezmeznou důvěrou v Boží pomoc a ono se nám to skutečně stokrát vrátilo.

Jak velké území Olomouce bylo tenkrát zaplaveno?

My jsme pracovali na celém území povodí Moravy – od severu až na jih. Kolegové ze sousedních diecézí ostravsko-opavské, brněnské i královehradecké měli obdobné starosti ve svých teritoriích. Povodeň zasáhla také část východních Čech, Vysočinu i Moravskoslezský kraj. Konkrétně Olomouc byla mohutně zaplavena od Chomoutova až po Nové Sady. Nejvíce snad Černovír, kde popadalo také nejvíce domu.

Jakou roli hrála Charita? Jak konkrétně se do pomoci zapojila Arcidiecézní charita Olomouc?

Pomoc byla poskytována v tolika podobách, že mi to dnes připadá neuvěřitelné. Nic jsme pořádně neznali, a přesto jsme se do toho vrhli – prvotní pomoc s evakuacemi, potravinami, vodou, zásobování „všeho druhu“, drogerie, toaletní potřeby... Bylo toho opravdu hodně. A pomoc? Přicházela od dárců ze všech stran, dobrovolníci, peníze, potraviny, pomoc s úklidem – neuvěřitelné! Solidarita byla ohromující a přinášela naději. Lidé byli úžasní.

Posléze jsme se zaměřili na pomoc s vybavením domácností, vysoušením, s rekonstrukcemi poškozených domů, na budování nových domovů pro postižené povodní, zajišťování otopu na zimu. Na co si vzpomenete. Dodnes jsem za to vděčný.

Tenkrát se vydával také *Povodňový zpravodaj*. Čí to byl nápad a jaké informace přinášel?

Nápad přišel v noci hned snad druhý den, když jsme seděli s kolegy Tomášem Tichákem a Martou Fišerovou a hovořili o tom, že v Olomouci

zaplavila voda i redakci místních novin, a tak jsme jako charitní, tedy potřebnou pomoc viděli informovanost obyvatel – co se kde děje, kde jsou evakuovaní, jaká pomoc je potřeba. Suplovali jsme po sedm dní denní tisk. Přicházeli k nám i hlavní hygienička, olomoucká radnice nám poskytovala základní sdělení pro občany.

Vybavíte se nějaký silný lidský osud, který vám utkvěl v paměti?

Bylo to v Troubkách – stovky osudů. Když jsme

Záchranáři a dobrovolníci rozvázeli zatopeným potraviny a základní potřeby, ulice Hanáckého pluku. Zdroj fotek: archiv Arcidiecézní charity Olomouc, foto Jiří Kopáč.

Zaplavená ulice Komenského, 9. 7. 1997.

tam jeli zjišťovat situaci hned po opadnutí vody, zastavili jsme se u jedné starší paní, která po kolenu ležla v blátě ve zbořeném domě. „Potřebujete něco, paní?“ Smutně se na nás otočila: „Hledám svatební fotografii...“ Dodnes to vidím před sebou...

Co bylo třeba řešit, když voda opadla?

Otop na zimu, vysoušení, co nejrychlejší pomoc s odstraňováním následků, zásobování nejpotřebnějším materiálem a zajišťování peněz. Pomoc jednotlivců i firem byla úžasná. Určitě je nutné zmínit neskutečnou sounáležitost s charitami po celé republice i neuvěřitelnou pomoc od zahraničních partnerů z Německa, Rakouska Švýcarska, EU a mnoha dalších, třeba i z Hongkongu.

Jak dlouho trval návrat do „běžného života“, obnova území po povodních?

To bylo samozřejmě individuální. Někdo byl postižen jen tou evakuací a jiným zmizelo vše – dům, vybavení, doklady a bohužel i životy blízkých. Ti

J. Suchánek v jednom z pěti evakuačních center v Olomouci.

nesou následky až na věčnost. Snad tam poznají, k čemu to bylo...

My jsme pomáhali po více jak pět let. Ale sami vidíte, jak dlouho se řeší popovodňové plány a zkušenosti. V Olomouci to trvalo takřka 25 let a chválabohu máme povodňové hráze a náplavku, která nás možná zachránila od dalších škod vloni, kdy se podobné povodně opakovaly, i když menšího rozsahu.

Martin Kučera

Jindřich Suchánek (* 1954) emeritní ředitel ACHO, pozornost po roce 1989 věnoval budování charitní sítě v olomoucké arcidiecézi, spoluzakladatel křesťanského studia Velehrad, ve volném čase se věnuje filmu, spolupracuje s TV NOE (Hlubinami vesmíru, dřívě např. pořad Charita ve středu apod.).

VARIA

Výstava A Paris

Evropská moderna v ateliéru sběratele

ROZHOVOR S IVO BARTEČKEM

Muzeum a galerie v Prostějově připravovalo s Ivo Bartečkem od roku 2022 výstavní projekt s názvem *A Paris. Evropská moderna v ateliéru sběratele*. Představuje část soukromé sbírky zaměřené na českou a středoevropskou výtvarnou modernu se vztahem na Francii, potažmo Paříž. Výstava prezentuje především práce na papíře, tedy kresby a grafiky datované druhou polovinou 90. let 19. století až do konce 20. století. Výstava je koncipována do čtyř sálů a každý z nich postupně reflektuje dobovou atmosféru v celcích *Od revoluce obrazem ke zrození Československa / První, druhá a třetí republika (1918–1948) / Památník evropské malířské moderny a Druhá polovina 20. století*. Tu doplňuje *Ateliér sběratele*. Speciální pozornost je potom věnována osobnostem Hany Wichterlové (1903–1990), Óscara Domíngueze (1906–1957), Pabla Picassa (1881–1973), Adolfa Hoffmeistera (1902–1973) a Vojtěcha Preissiga (1873–1944).

Mezi díla ze soukromé sbírky jsou zakomponovány také sbírkové předměty Muzea a galerie v Prostějově. Některé z nich jsou veřejnosti málo známé. Muzeum a galerie v Prostějově vydalo

k výstavě stejnojmenný katalog. Výstava byla zahájena vernisáží 24. 10. 2024 a potrvá do 23. 3. 2025.

Za jakých okolností sbírka vznikala?

Sběratelství jsem se věnoval a věnuji od středoškolských let. Na počátku stála kniha, krásná kniha, bibliofilie. Byl jsem jako dítě odchován Vojtěchem Preissigem a jeho secesním leporelem *Byl jeden domeček*. Ostatně *Domeček* z roku 1905 je i na výstavě zastoupen.

Měl jsi nějaké příklady sběratelů?

Ty se objevily o desetiletí později a bylo to dáno poučením z odborné literatury a návštěvami výstav včetně těch sběratelských. S respektem uvedu jméno Jiřího Koláře, který byl činný nejen autor-sky, ale i sběratelsky. A pro mě byl rovněž inspirační ve vztahu k dílům na papíru.

Co zajímavého jsi získal v poslední době? Poděl se s námi o nějaké příběhy.

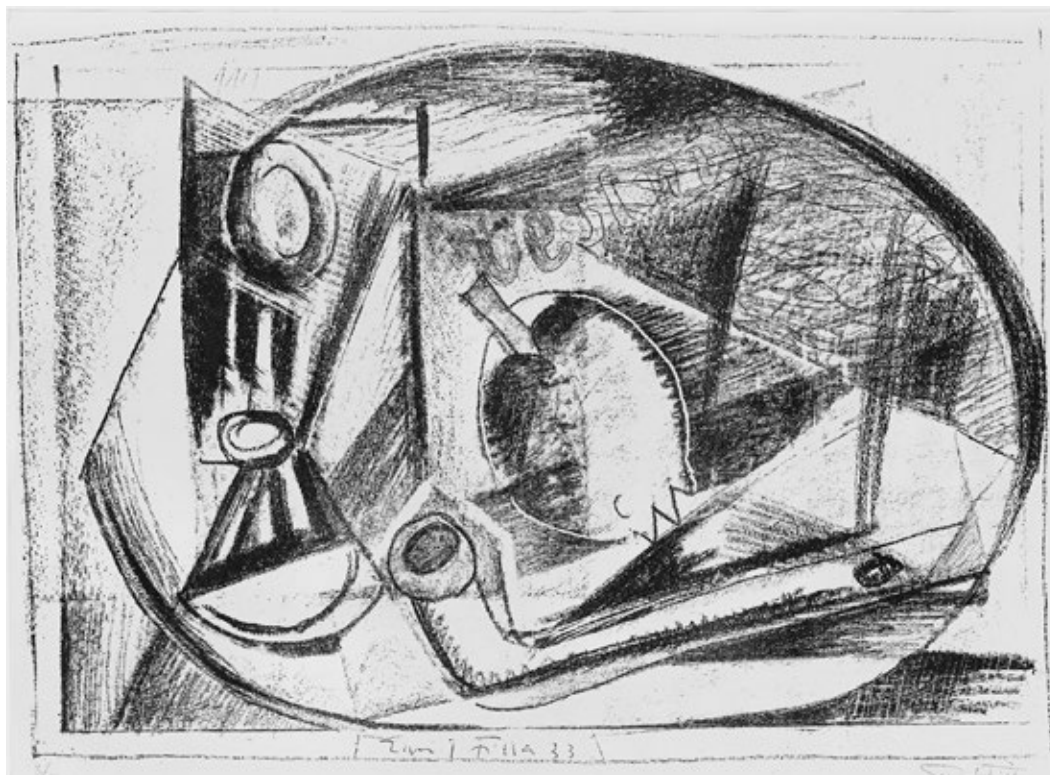
Na výstavě zastoupená díla jsou skutečně mnohdy provázána s příběhy – dávnými i nedávnými.

Příkladem může být T. F. Šimon, jeden ze zásadních tvůrců grafického dění prvních dekád 20. století, propojující Paříž a české země před první světovou válkou i po zrození Československa, zakladatel Hollaru. Uhranul mě již dávno svou cestou kolem světa, kresebnými a fotografickými záznamy. V mé sbírce jsou zastoupeny jak jeho práce tužkou na papíru z japonských ostrovů, tak v pastelech třeba americký New York. Na výstavě v Prostějově vystavujeme díla z jeho pařížského období. S dramatickým příběhem je pro mě spjata jeho tužka na papíře *Notre Dame* (kolem roku 1910). Věděl jsem o práci a chodil se na ni dívat

vícekrát. Rozhodl tragický požár katedrály *Notre Dame* (15. dubna 2019 – pozn. ed.). Snad již následujícího dne jsem záměrně vyjel do Prahy a dílo zakoupil. Jen jsem se obával, aby tak jiný zájemce neučinil dřívě. Dílko patří k těm nedávným a milovaným ziskům.

Češi v cizině, české umění v cizině vstoupilo do tvé profese historika. Kdy se vše propojilo?

Zásadním byl jak profesně, tak i sběratelsky čas po studiích na katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého – odchod do Prahy (1978). V té době – psala se sedmdesátá léta – jsem sbíral

Emil Filla, *Zátiší se sklenicí, dýmkou a jablkem*, 1933, litografie, MGP. Foto: Markéta Lehečková.

(a sbírám dodnes) vedle krásné knihy i dobovou československou amatérskou, pak profesionální fotografii. Téma Čechů v cizině se profilovalo jednak s mými kvalifikačními texty o českém pobělohorském exilu, a především na mém prvním a dlouhodobém pracovišti v Orientálním ústavu Československé akademie věd. Dodnes jsem pomyslně věren pražské malostranské adrese Lázeňská 4. V Orientálním ústavu, kde byla doma orientalistika, afrikanistika či dočasně iberoamerikanistika, se kolegové věnovali mimo jiné tvůrčímu odkazu Čechů v cizině. Jsem profesí iberoamerikanista, ale pečlivě jsem sledoval díky kolegům české osudy ve světě. Ve svém sbírkovém fondu fotografií tak mám několik desítek skleněných desek, které jsou připisovány sběratelství Aloise Musila. Světově proslulého arabistu, cestovatele a diplomata, rodem Moravana z Rychtářova, není zapotřebí představovat.

Vraťme se k výstavě. Některá jména dominují. Je zastoupen František Tichý z 30. let či Jiří Načeradský a Jan Saudek z posledních desetiletí. Co je spojuje?

Pozorný návštěvník zaregistruje, že výstava sleduje ve svém vizuálním výkladu časovou osu. Představuje podoby zájmu a vzájemného postupného provázání střeoevropské a francouzské výtvarné scény, přednostně zastoupené Paříží. Jedním ze spojovníků jsou podoby obrazového uchopení ženy. Ženou je zastoupen výběr z díla Františka Tichého (příkladem *Bílá černoška*, 1938), Jiřího Načeradského (*Zápas o diamant*, 2004) či kolorované fotografie Jana Saudka. Načeradský, Saudek, stejně tak Adriena Šimotová a Jiří Kolář nabízejí současně informaci o konceptu přijímání českého

a slovenského umění ve Francii v čase normalizace. Francouzská strana udělila těmto osobnostem rytířský Řád umění a literatury jako formu ocenění jejich díla, kterého se jim doma dočasně nedostávalo. A František Tichý? Je pro mě osobností solitéra s mimořádně bohatým vnitřním životem a světlem.

Co ze svého pohledu pokládáš pro návštěvníka a diváka za nejzajímavější?

Bezesporu Památník evropské moderny. Již v roce 2015 se mu doslalo monografie pod gescí Aleny Kavčákové *Kniha výtvarných autogramů evropské moderny*. Památník obsahuje dvacet šest komorních kreseb a malířských prací. Ty nejstarší od poloviny 90. let 19. století nesou znaky výtvarného klimatu imprese a secese, ty nejmladší nás provázejí až do 60. let minulého století. Lze shrnout, že všichni autoři přispěli podstatným způsobem k vývoji moderního umění. Jsme v Paříži času Renoira, Degase, Bonnard, Cézanna, Signaca, Vlammicka, Kupky, Matisse, Caldera, Miróa. Památník je v Muzeu a galerii v Prostějově veřejně vystavován poprvé.

Ještě u Památníku s dovolením zůstanu. Při komentovaných prohlídkách každý měsíc se spoluautorkou a kurátorkou za MGP Terezou Holoubkovou otáčíte jeden z listů Památníku. Je známá časová posloupnost, kterak zde umělci zanechali svá díla? A ví se vůbec, kdo tento nápad inicioval, kdo byl prvním majitelem?

Ne na všechny otázky máme odpovědi. Ani to není nutné. Ponechme řešení i budoucím badatelům. Nejstarší záznamy jsou vedle signatury vročeny

a náleží k okruhu zakladatelů moderny. Pozornost zasluží rok 1899, kterým jsou datovány práce Degase, Bonnarda a Suzanne Valadonové. Snad zakladatelskou výtvarnou vizitkou může být pastel Augusta Renoira *Dvě dívky v kloboucích* (kolem 1895). Trojí záznam k roku 1899 umocňuje tezi o vzájemně se doplňujícím okruhu uměleckých přátel prvotního držitele / držitelky Památníku. Badatelská pojednání na téma památníky konstatují, že tato podoba uchovávání vzpomínek a paměti byla doménou dívek a žen, muži dávali přednost fotoalbu. Můžeme toliko konstatovat, že Suzanne Valadonová (či další z žen) měla přístup do ateliérů a soukromí zmíněných tvůrců i dalších.

Který z umělců z tvého pohledu zasluhuje absolutorium?

Má odpověď jednoznačně zdůrazní jméno Vojtěcha Preissiga. Umělec a občana, mistra černého umění, grafika a hledače neotřelých podob výtvarné výpovědi. Položil život za Československo a v loňském roce 2024 jsme si připomínali osmdesát let od jeho tragického úmrtí vyčerpáním v koncentračním táboře v Dachau. Stanul obdobně jako František Kupka a desítky českých umělců v Paříži na cestě k budoucímu Československu. O všech možno sdělit: zasloužili se o stát. Z Preissigova odkazu výstava přináší mimo jiné unikum – čtyřstránkovou varietu (z roku 1915) jeho zamýšlené a nerealizované bibliofilie *The House* z času jeho pobytu v USA. Nadčasovým počinem autora je vytvoření původního typografického písma, Preissigovy *antikvy*, kterým jsou tištěny doprovodné texty výstavy.

Zajímá mne samozřejmě tvůj pohled na sbírkové předměty Muzea a galerie

v Prostějově, které jsou na výstavě zastoupeny. Některé nebyly dosud vystavovány. Můžeš sdělit, jak výstavní počín A Paris obohatily?

Jsem informován, že výstava je pečlivě sledována. Zaznamenal jsem zájem přesahující moravský horizont. Je oceněním MGP, že má třeba i vídeňské návštěvníky, a to znalé umění. Díla z domácích sbírkových fondů náleží k prostějovskému domácímu a rodinnému stříbru. Mám tím přednostně na mysli výtvarný odkaz Hany Wichterlové, který výstavu zásadním způsobem obohacuje. Snad povzbudí i zájem občanů Prostějova podívat se, zda něco od paní Hany nemají doma či ve svém okolí. Hledáme-li první dámy československého a českého sochařství, objeví se jména Mary Durasová a Hana Wichterlová, studentky sochařské specialky u Jana Štursy v Praze, které obě prošly Paříží. Z velkých pláten a olejů z depozitu MGP uvedu Huga Böttingera. Jeho *Jitro* (1926), pro mě hold mladé Republice československé skrze tělesnost kvetoucího ženství, může být a je ozdobou každé galerie. Gratuluji.

Unikátů je zde víc, dnes již v podstatě vše, co je vystaveno. Co bylo nejobtížnější získat?

Nehovořil bych o obtížnosti. Sbírkotvorná činnost se časem proměňuje a svým zacílením specializuje. Důležité je neopustit koncept a setrvat, přestože máme mnohé jiné povinnosti – od rodinných po profesní. Sběratelství je koníčkem, závislostí, drogou. Proto je vhodné se zastavit (jako dnes), učinit dílčí (pracovní) bilanci a svěřit se publiku (jako dnes). K otázce. Z domácí středomoravské scény a současně evropského formátu není snadné obohacovat sbírku např. o díla šternberského Kurta Grögera. Alfons Mucha je bezesporu světovou

ikonou – a současně přeceňován, včetně litografií z pařížského času. Muchovu litografii *Amen* (1899) jsem získal (domácí autoři jsou nejdražší doma) na veletrhu se starožitným zbožím v Tokiu roku 2023. Stejně tak byl vstřícný vůči sběratelům v minulých dekádách prodej zbytných uměleckých děl Ministerstvem zahraničních věcí ČR. Zajímala mě pařížská a berlínská zastupitelství. Na výstavě *A Paris* představujeme olej na plátně Zdeňka Přibyla *Tanečnice* (1933), který je propojen s Paříží. Nemohu opomenout drobné zisky od krajanů exulantů – Čechů v Latinské Americe (Venezuela, Argentina). Ostatně je to Latinská Amerika, která žije uměním.

V loňském roce Národní galerie v Praze uvedla obsahově obdobnou výstavu pod názvem *École de Paris. Umělci z Čech a meziválečná Paříž. Že jsou obě výstavy načasovány téměř na stejnou dobu, není náhoda. Můžeš nám to osvětlit?*

Skvělá výstava, skvělý katalog, skvělá Anna Pravdová, autorka katalogu. K uvedenému tématu proběhla rovněž již v roce 2024 ukončená výstava *Husa na Kampě* (Museum Kampa, Praha) z privátního sbírkového fondu Vladimíra Železného. Vypovídá o vytříbeném sběratelském vkusu majitele. S Vladimírem Železným se shodneme ve filozofii sběratelství – nedívejte se na signatury, dívejte se na obrazy, ty vás musí oslovit. Hrdiny jsou mimo jiné Georges Kars či František Zdeněk Eberl, za vším hledej podoby ztvárnění Ženy. Spojovníkem všech zmíněných výstav je připomenutí stého výročí od zakoupení sbírky francouzského umění československým státem (1923), která je do dnešních dnů chloubou Národní galerie.

Alén Diviš, *Svatební košile*, počátek 50. let 20. století, uhel, soukromá sbírka. Foto: Markéta Lehečková.

Tavík František Šimon, *Imprese od moře II – Do moře*, 1925, suchá jehla, MGP. Foto: Marek Gerhard.

A prostějovská výstava?

Prostějovská výstava *A Paris* je na rozdíl od pražských počínů úsporným vzhledem do privátního sběratelského prostoru přednostně prací na papíře. Není průvodcem a ani nemůže nabídnout plnohodnotné nasycení návštěvníka v podobě TOP. Může oslovit pestrostí, informuje o preferencích sběratele. Sleduje rozsáhlejší časový prostor – v zásadě končící devatenácté a dvacáté století. Cílem je sdělení, že to byli umělci ze středoevropského prostoru, kteří svými aktivitami v Paříži připravovali před rokem 1914 koncept zatím nepojmenované země – budoucího Československa. Byla to Francie, která opětovně nabídla pomocnou exilovou ruku občanům mnohonárodnostního Československa jak v letech před druhým světovým válečným konfliktem, tak po roce 1948 a 1968 a v čase normalizace. Je to i dnes Francie, která se těší v českém prostoru politické a výtvarné prestiži. Dobrá adresa.

Ivo Barteček (* 1953) absolvoval historii a germánskou filologii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Do roku 1990 působil v Orientálním ústavu ČSAV Praha, následně byl jako historik činný v univerzitním školství, v současnosti je emeritním profesorem Univerzity Palackého v Olomouci. Aktuálně je členem správního výboru Československého ústavu zahraničního a presidia Asociace stanožiteků ČR, sběratelem umění. Společným počinem s kurátorkou MGP Terezou Holoubkovou je publikace *A Paris*. Evropská moderná v ateliéru sběratele vydaná ke stejnojmenné výstavě.

» ibart@post.cz

Závěrečná slova.

Co tě vedle tvé profese historika novověku na umění vábí?

Vábí mě vazba společnosti a umění, výtvarné sdělování o stavu světa uměním, svědectví o proměnách společností a civilizací uměním. Byl jsem tak zjevně připraven v Orientálním ústavu, kde respekt k uměleckému odkazu byl každodenní součástí pracovní náplně. Spojnicí vystavovaných děl je pak radost z krásných věcí, které mají své tvůrce a známe jejich životy a dílo. Ve všech případech je v opusech otištěna autorská energie, závan ateliéru či plenéru. Je radostí žít s díly, jež prošla rukama osobností výtvarné scény. Umění uchovává svědectví o tom lepším z lidství. Proto se dívám na obrazy.

Ivo, děkuji ti za rozhovor.

Veronika Hrbáčková

Veronika Hrbáčková vystudovala Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, obory historie a etnografie. Po pětiletém působení na Památkovém ústavu v Olomouci jako specialistka na lidovou architekturu pracovala jako kurátorka sbírkových fondů Etnografie ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Od roku 2021 je ředitelkou Muzea a galerie v Prostějově, kde se věnuje i odborné práci. Aktuálně s kolegyní Lucíí Svobodovou (NÚLK) zpracovávají užší téma krojového odívání v publikaci *Tradiční úprava hlavy*. Úvazy tištěných šátků na Hané, kterou na sklonku roku 2024 vydalo MGP.

» vhrbackova@muzeumpv.cz

Hana Wichterlová a místa jejího života

MARKÉTA ODEHNALOVÁ

Zahrádka paní sochařové. Tak poetický název dal fotograf Josef Sudek zahradě u ateliéru své přítelkyně, sochařky Hany Wichterlové. V malém domku uprostřed městské zástavby na úpatí Petřína strávila Hana Wichterlová bezmála padesát let. Než tam ale našla svůj domov, žila česká sochařka na mnoha poměrně různorodých místech.

Narodila se ve vile rodiny Wichterlů v Prostějově 2. března 1903. Honosný měšťanský palác si nechali v letech 1900–1902 postavit bratři Lambert a Karel Wichterlové, majitelé firmy na hospodářské stroje, podle návrhu vídeňských architektů Franze von Krausse a Josefa Tölka ve Svatoplukově ulici č. 53.

Karel Wichterle, otec Hany, se roku 1899 oženil s Pravoslavou „Slávkou“ Podivínskou ze Smržic, s níž měl pět dětí. Hana byla prostřední, starší byli Emy a Karel, mladší Jan a Otto. Lambert vychovával se svou manželkou Josefínou, roz. Krautilovou, šest dětí: Františka, Hedviku (zemřela ve dvou letech), Helen, Eugena, Mary a Elišku. Obě rodiny žily společně ve vile, Karlova v přízemí a Lambertova v prvním patře. Po úmrtí Josefíny roku 1914 se začala Slávka starat i o své neteře a synovce.

Rodiny měly vlastní služebnictvo, vychovatelky a učitelky. Hana se nejdříve vzdělávala soukromě doma, později vychodila tři třídy českého gymnázia a roku 1919 se zapsala na Akademii výtvarných umění v Praze.

Rodinné sídlo, kde Hana vyrůstala, bylo první výraznou stavbou v ulici. Nárožní patrová vila ve stylu neobaroka s prvky secese má honosné východní průčelí s obdélným portikem ve středním rizalitu, nesoucím terasu. Na stavbu navazuje zahrada realizovaná ve formě přírodního krajinářského parku. Vestibul se schodištěm neseným žulovými sloupy vede k místnostem s bohatou štukovou výzdobou. Štukové reliéfy s motivy zemědělských prací zdobí i venkovní fasádu. Návrh provedla místní stavební firma Konečný a Nedělník.

Wichterlovi často ve svém domě přijímali významné osobnosti z řad politiků i umělců. Hana z ruchu velké rodiny a návštěv utíkala na střechu, kde hledala klid a soukromí. Měla ráda jednoduché věci, vyrobila si opánky z lýka, v místním muzeu obdivovala neolitické nádoby a z hlíny na zahradě si vyráběla hrníčky, vázičky a hlavičky. Kreslila květiny a později lidské postavy,

Vila Wichterle, Stražisko 24, současný stav. Foto: Markéta Odehnalová.

v šestnácti letech vyřezala z lipového dřeva osm loutek a oděla je do šatů. Později ji díky nim přijal Jan Štursa do své sochařské speciálky na Akademii, snad i kvůli tomu, že si jako malý také vyráběl loutky ze dřeva.

Za svých pražských studií bydlela Hana spolu s Emy, Karlem, sestřenicí Helen, bratrancem Eugenem a jejich učiteli jazyků v penzionu na Smíchově, stýkali se s přáteli a známými osobnostmi, s Jiřím Wolkerem navštěvovali taneční kurzy, plesy, zábavy a podnikali noční výlety po Praze. V letech 1919–1922 studovala Hana malířskou přípravku u Loukoty, Bukovace a Obrovského a pak do roku 1925 sochařskou speciálku s kamenickým zaučením v posledním ročníku. Na učitele z přípravy si později stěžovala, jejich nezájem

ji však neodradil a ona celé dny trávila malbou podle modelu. Když speciálka končila a ona nevěděla, kde pokračovat, poradili jí starší studenti sochařství Jan Lauda a Bedřich Stefan, ať jde se svými loutkami za Štursou. Ten ji vzal bez přijímacích zkoušek a po prázdninách nastoupila do třídy spolu s Josefem Wagnerem, Vincentem Makovským a dalšími celkem čtyřiceti studenty z celé republiky. Štursu měla ráda, oceňovala jeho schopnost jednoduché korekce prací a on ji považoval za jednu ze svých nejlepších žákyň. Poslední rok strávila v kamenictví na Letné u Velínského. Poté si pronajala ateliér v „domě hrůzy“ na Vítězném náměstí v Dejvicích, kde bydlely převážně prostitutky a nad nimi byly ateliéry s plynovými sporáky a umyvadly. Kvůli požárům, štěnicím a celkové situaci se nakonec Hana rozhodla odjet do Paříže.

Ještě během studií jezdila Hana s rodinou na prázdniny do jejich letní vily na Stražisku. Tu si nechal roku 1910 postavit advokát a říšský poslanec JUDr. Alois Vrtal. Wichterlovi si ji pronajali v roce 1919 a definitivně ji koupili od své sestřenice Leopoldiny Vrtalové roku 1929. Dcera Emy tam zbudovala rozsáhlou zahradu i alpinum a Hana tam jezdila na léto v době, kdy pobývala v Paříži. I zde se přijímaly návštěvy, byl tu prvo-republikový salon s dobovým nábytkem, klavír, psací stroj, rodinné fotografie a Haniny kresby. Vila č. 24 je posazena vysoko ve svahu nad ulicí s krásným výhledem do údolí, kudy teče řeka Romže a vede železniční trať z Prostějova přes Konici do Džbelu. Je to elegantní stavba s patrem z hrázděného zdiva a reprezentativním přízemím se schodišťovou halou otevřenou podloubím do zahrady. Obývací pokoj vystupuje z objemu

stavby do zaoblené terasy, je osvětlen pěti vysokými úzkými okny. V patře jsou situovány ložnice a nad loubím se otevírá krytá veranda. Před vilou se ve svahu nachází terasa s posezením.

Kromě Stražiska trávili Wichterlovi prázdniny na velkostatku se zámkem ve Slavičíně u Luhačovic v okrese Zlín. Velkostatek vlastnil od roku 1912 Lambert s Josefínou a od roku 1928 jejich syn František, který jej začal pronajímat. Zámek s velkostatkem byl v roce 1948 zkonfiskován a rodině Wichterlů se vrátil až po revoluci. Dnes je využíván jako hotel. Čtyřkřídlá budova byla vystavěna v 18. století na místě bývalé tvrze a po roce 1845 prošla historizující úpravou. Jihozápadní polovina areálu byla zbořena a boční křídla prodloužena do otevřené trojkřídlé dispozice. Zámek stojí na kopci v centru obce a je obklopen krajinářským parkem založeným roku 1850. Hana Wichterlová se tu seznámila s dalšími významnými osobnostmi, například s architektem Antonínem Heythumem, se kterým pak při svém pobytu ve Francii navštívila vilu Stein od Le Corbusiera v Garches u Paříže. Také vzpomínala, jak tu jako malá se sestřenicí stavěla domeček, její tehdy největší podnik.

Jedním z nejdůležitějších míst, která ovlivnila další výtvarné směřování a životní filozofii umělkyně, byla Paříž, kam odjela vlakem na podzim roku 1926 jen s jedním velkým cestovním kufrem. Na nádraží ji čekal Vincent Makovský, který bydlel ve stejném hotelu, kde si rezervovala pokoj. Ten ji seznámil s česko-rakouskou sochařkou Mary Duras, která byla její starší spolužačkou u Štursy na Akademii a žila s malířem Maximem Kopfem v Montrouge ve 14. pařížském obvodu. Ta jí doporučila jeden volný ateliér s terasou, který byl

Hana Wichterlová a Bedřich Stefan. Zdroj: Eva a Michal Jůzovi, *Sochařka Hana Wichterlová*, Litoměřice 2000, s. 31.

nedaleko, v prvním patře, s kuchyní, koupelnou, záchodem a dvěma pokoji v přízemí. Hana si ho pronajala a zůstala tu až do roku 1930. Postel si vyrobila ze dvou beden, dvou prken a matrace, z terasy měla výhled do zelinářské zahrady. Chodila do muzeí a galerií, do ateliérů jiných umělců, seznámila se s Františkem Kupkou, jehož přednášky navštěvovalo mnoho českých výtvarníků žijících v Paříži. Líbila se jí jeho tvorba, stejně jako ta Picassova. Ze sochařů na ni udělal dojem Rumun Constantin Brancusi, v Louvru obdivovala archaické umění. Zároveň si z Londýna objednala učebnici sanskrtu, která ji pak provázela po celý život, studovala indickou filozofii a hinduistické učení. Poznatky z návštěv muzeí a výstav současníků aplikovala do své tvorby, ve které se střídaly

vlivy starého umění a moderny, a sochařka v nich vytrvale hledala vlastní výraz. V pařížském období načrtla témata, která pak rozvíjela po návratu do Prahy. Tam se vrátila v létě 1930 a ubytovala se v ateliéru nad uměleckou slévárnou kovů Františka Bartáka v Krocínově ulici, kde bydleli Wagner a Makovský. Ateliér byl původně bez vybavení, s cementovou podlahou. Žila v něm do roku 1935 a vytvořila zde dvě sochy, které jsou v současnosti prezentovány na výstavě *A Paris* v prostějovském muzeu.

Pták z roku 1931 byl vytvořen podle reálné předlohy mrtvého ptáčka, kterého umělkyně našla na chodníku. Socha, kterou narychlo vytvořila

Ateliér Hany Wichterlové, Újezd 407/23, Praha 1, Malá Strana, 1967. Zdroj: Eva a Michal Jůzovi, *Sochařka Hana Wichterlová*, Litoměřice 2000, s. 25.

a vystavila na přehlídce Mánesa, byla k jejímu údivu zakoupena ministerstvem školství a osvěty a v 60. letech, když se dostala do Národní galerie, byla odlita do bronzu. Po válce se ji autorka pokoušela vytesat do mramoru, výsledný tvar se jí zdál ale příliš tuhý a po ulomení křídla jej roku 1948 zakopala. Dochovala se však fotografie od Josefa Sudka. O dva roky později vytvořila *Hudební nástroje*, které také existují v několika verzích z různých materiálů a jedna z nich byla roku 1991 zakoupena do muzea v Prostějově. Třetím dílem nacházejícím se na prostějovské výstavě je busta Karlíčka Lederera, kterou Hana vytvořila roku 1936 v ateliéru na Újezdě. Hned po jejím vzniku ji roku 1937 vystavila na členské výstavě Mánesa. Karlíček byl chlapec ze sousedství, který si chodil hrát na zahradu ateliéru. Pocházel z početné chudé rodiny, otec byl kasař a Karlíček se stal pokrývačem. Zemřel ještě jako mladý pádem ze střechy a jeho busta se kromě Prostějova nachází ve sbírkách pražské Národní galerie.

Ateliér na Újezdě č. 23 pod východním svahem Petřina poblíž lanové dráhy, kam se Hana přestěhovala roku 1935, byl láskou na první pohled. Sochařka si jej našla a domluvila sama, tenkrát byla o ateliéry nouze. Tento byl postaven v roce 1884 jako fotografický ateliér se skleněnou střechou. Hana jej odkoupila od dcery původního majitele, která tam fotografovala, ale kvůli vlastní velké rodině už na něj nestačila. Ateliér rok vyklízela a rekonstruovala, dělala nové podlahy, okna, dveře, kanalizaci, vodovod a elektřinu, úpravu zahrady jí zajistila sestra Emy, zahradní architektka, která měla v té době tým zahradníků. Za stejné peníze by postavila novou vilu za Prahou, ona ale chtěla zůstat ve městě. S kontakty

Smržice 414, vila Hany Wichterlové, 70. léta 20. st.
Zdroj: fotoarchiv SEMO a. s.

na řemeslníky jí pomáhal její soused Josef Sudek, o kterém už byla řeč na začátku tohoto článku. Zahradní domek na dvorku obklopeném okolními domy byl rozdělen na předsíňku, ložnici, ateliér, koupelnu s WC, šatnu, ložnici pro hosty a kuchyňku. Mnoho vybavení si Hana později vyrobila sama, z dob prvního zařizování pocházel velký pracovní stůl s knihovnou a lavice v ateliéru, klavír byl dědictvím po rodině. Topilo se v kamnech Musgraves 10, která však v tuhé zimě nedokázala domek s tenkými stěnami vytopit, takže někdy zamrzla i voda v umyvadle. Od jara do podzimu se žilo venku na zahradě, která neustále kvetla.

Před válkou, v roce 1937, plánovala Hana Wichterlová koupit či pronajmout dům se čtyřmi místnostmi na ostrůvku Kališník kousek od Hvaru. Jela se tam tenkrát podívat, dokonce z toho místa poslala rodičům pohlednici s popisem ubytování

Smržice 414, vila Hany Wichterlové, současný stav.
Foto: Lukáš Uchytíl.

a okolní krajiny. Zamýšlela zde v zimě tvořit a přes léto jeden pokoj pronajímat. Všechny investice hodlala zaplatit z peněz nájemníků. V nákrese na pohlednici je dům rozdělen na ložnici, ateliér, pohostinský pokoj a kuchyni s krbem, venku sochařka počítala se psem a kozou, na ostrov by se dopravovala bárkou, jejíž cenu si také zjistila. Z celého plánu nakonec sešlo, protože se už nedaly převést peníze a v roce 1939 jí nechal Karel Wichterle postavit vilu ve Smržicích.

Návrh na vilu vytvořil synovec Jana Štursy Jiří, Haně však přišel příliš romantický a nepraktický. Ve stavbě pak pokračoval její přítel, architekt Otto Rothmayer. Bohužel se nezachovaly žádné nákresey ani jiná dokumentace a z vily tak pochází pouze jediná fotografie, kde je Hana zachycena se svými rodiči na terase s výhledem na okolní pole. Sochařka zde měla ateliér a malé hospodářství,

pěstovala zeleninu, prodávala jahody, chovala kozy a vyráběla sýr, v umělecké tvorbě však pokračovala až po návratu do Prahy v roce 1948. V roce 1942 se provdala za Bedřicha Stefana a ten s ní na farmě ke konci války hospodařil. Dům byl později prodán Šlechtitelské stanici Smržice a dnes je kompletně přestavěn. Podle pamětníků se ale ještě v roce 1975 říkalo „*pracuješ ve vile*“, bylo tu torzo ateliéru, krásné dřevěné schodiště vedoucí do patra a skleník pro exotické rostliny.

Až do 29. 8. 1990 žila Hana Wichterlová ve svém zahradním domku na Újezdě. Když se sem po válce vrátila, našla zahradu celou zpustlou. Vypadala prý jako židovský hřbitov, rostly tu jen bezinky a akáty. Postupně ji zase zvelebila a vytvořila zde všechny své další práce. Mnoho z nich zachytil spolu s okolní bujnou zahradou Josef Sudek. V roce 2018 byl ateliér ministerstvem kultury prohlášen za národní kulturní památku, o rok později jej od Městské části Praha 1 převzal Magistrát hlavního města Prahy a jeho správou pověřil Galerii hlavního města Prahy. V současnosti GHMP

započala stavební průzkum objektu a připravuje projekt pro rekonstrukci. Snad se pak konečně ateliér se zahradou podaří zpřístupnit veřejnosti a zprostředkovat jí tak zážitek, který měli návštěvníci, když vstupovali do tohoto pohádkového pražského zákoutí.

Informace čerpány z článků Marie Dokoupilové *K jednomu výročí* (Prostějovské radniční listy, 2023, č. 5, roč. 23, 31. 5.) a *Wichterlovi – rodina velkého srdce* (Otto Wichterle 1913–1998, Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově, 2013), Marka Douši *Zabrádka paní sochařové* (www.výběžek.eu, 8. 3. 2015), Anety Škobrtal Zlámalové *Letní vily na Stražisku* (Vlastivědný věstník moravský, 2014, č. 4) a článku *Neznámé domy – vila Hany Wichterlové ve Smržicích* (Prostějovské novinky, 2021, 10. 3.), dále z knih *Slavné stavby Prostějova* (Jaroslav Chytil a kolektiv, Praha 2009), *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (Karel Kuča, Praha 2004) a katalogu výstavy manželů Jůzových *Sochařka Hana Wichterlová* (Litoměřice 2000).

Markéta Odehnalová (* 1982), historička umění, v letech 2008–2012 pracovala jako kurátorka sbínek v Galerii výtvarného umění v Havlíčkově Brodě, nyní je kurátorkou podsbírky Uměleckoprůmyslové práce Muzea a galerie v Prostějově.

» modehnalova@muzeumpv.cz

Dřevěný svět v Ráječku

PAVEL KONEČNÝ

Jeho stvořitelem je Slavomír Holinka, spontánní tvůrce a řezbář, ale také veselý pracovitý a družný člověk s optimistickým pohledem na svět. Žije s manželkou na okraji moravského Zábřehu v městské části Ráječek, která tak už svým názvem a poklidem předměstí evokuje v dnešní hlučné době skutečný malý ráj. Členité svažité okolí svého rodinného domu postupně osázel vlastními sochařskými výtvořky a dal tak originálně nezaměnitelnou podobu travnatým plochám kolem svého bydliště. Zástavba původně samostatné obce, zmiňované již ve 13. století, leží jihovýchodně od Zábřeha v údolí potoka Vesna a přirozeně se prolíná s řídcí zalesněnou krajinou. Je tichým, tak trochu zapomenutým místem, avšak jakoby přímo předurčeným k vytvoření malé venkovní galerie pod širým nebem. Tou by se však určitě nestala nebýt nadšení, tvořivosti, výtvarného nadání i řemeslných schopností pana Holinky, narozeného 6. srpna 1945 v nedaleké obci Hrabová poblíž Dubicka. V Šumperku vyučený zedník již v mládí tíhnul k řezbářství a projevoval se vždy jako zručný kutil, který dovede využít či zpracovávat různé materiály

a umí si dobře poradit s vytvářením různých modelů, drobných okrasných předmětů (intarzovaných krajin) a překvapivých dárků pro rodinu a přátele. Dlouho jej také zajímala faleristika, nauka o vojenských řádech a vyznamenáních, ale jako náruživý sběratel se zaměřoval i na odznaky sportovní či tovární.

Základní impuls a trvalou inspiraci k soustavné řezbářské tvorbě však pro něj znamenala až náhodná návštěva rozsáhlé expozice dřevěných soch Jiřího Halouzky v Jiříkově poblíž severomoravského Sovince někdy po jeho šedesátce. Prohlídka Pradědovy galerie na něj zapůsobila jako spouštěcí mechanismus, katalyzátor dosud ne zcela probuzeného sochařského a řezbářského talentu. To vše ve spojení s odchodem důchodu přinášejícím náhle volný časový prostor znamenalo skutečný zrod nového zajímavého řezbáře. V průběhu dalších let pak pravidelně využíval svou malou řemeslnickou dílnu nad garáží před domem ke své nové zálibě. Hrubé opracování dřeva prováděl zpravidla ještě venku na zahradě, kde také přemýšlel nad námětem svého díla. Často se nechal inspirovat tvarem nalezeného

samorostu nebo kmene stromu, kterému jen úspornými zásahy dláta či polychromií dodával výslednou podobu. Tak postupně vznikaly rozměrné i menší dřevěné podoby různých ptáků (orlů, sov, bažantů, papoušků), známých i exotických zvířat (medvědů, jelenů, psů, koček, krokodýlů, slonů, hadů), lidských figur (ponejvíce

vodníků, vojáků či myslivců nebo poutníků) a také množství pohádkových bytostí i postaviček z televizních seriálů pro děti.

Slavomír Holinka je autorem úsporným, pro nějž je typická střídmost a účelnost využití výtvarných prostředků. Až minimalistický přístup k opracování dřevěného materiálu mu nedovoluje

Pohled na tvořivé zákoutí tvůrce Slavomíra Holinky. Foto: Pavel Konečný, 2024.

pojedenat sochy se zdůrazněním líbivě vykroužených detailů. Jeho díla včetně několika betlémů tak nemají dekorativně podbízivý tón některých amatérských řezbářů a svou přirozenou expresivností, nedokončeností a jistou dávkou syrovosti (umocněnou svéráznou polychromií) jej bezpochyby řadí k osobitým autentickým neškoleným tvůrcům čistého srdce. Ostatně právě řezba malého srdce jakoby vyrůstajícího z obyčejného dřevěného špalku je jeho oblíbeným dárkem pro sporadické návštěvníky, kteří objevili tuto kouzelnou galerii. Její autor je bytostně srostlý s tímto místem, v němž má mnoho přátel a dovede se s nimi podělit o své umění a také je třeba ve dřevě zpodobnit. Pozornému divákovi tak již při vstupu do Ráječku neuniknou sochy sv. Josefa a Panny Marie a o něco dále řada dalších prací vážících se k historii této lokality nebo

vyvolávajících radostný úsměv dětem mířícím do mateřské školy. Také pro místní restauraci vyřezal jako poutač podobu dobrého vojáka Švejka a muže nesoucího nad hlavou soudek s pivem. Další díla se objevují v předzahrádkách domů sousedů i na volných prostranstvích v obci. Svým řezbářským uměním je známý především mezi obyvateli Ráječku, ale svá díla už také prezentoval na náměstí v Zábřehu. Na samostatnou výstavu výběru svých nejlepších řezbářských prací v nějaké galerii či muzeu však ještě stále čeká. Třeba se blížící osmdesátka stane podnětem k seznámení se širší divácké kulturní obce s tímto skromným, ale svérázně vitálním uměním imaginací a humorem obdařeného originálního autodidakta, svobodně sochařícího zedníka, pana Slavomíra Holinky z Ráječku. Určitě by si to zasloužil.

Pavel Konečný (* 1949), sběratel a kurátor výstav spontánní výtvarné tvorby art brut. Organizátor přehlídky Art brut film Olomouc.

» konecny.p@naz-dva.cz

Festival Olmützer Kulturtagé podesáté

MIROSLAVA DVORSKÁ

Jubilejní 10. ročník festivalu *Olmützer Kulturtagé* uspořádala v říjnu loňského roku Vědecká knihovna v Olomouci. Hlavními tématy byly literatura, odkrývání historických stop i současné česko-německé vztahy.

Festival byl slavnostně zahájen v Červeném kostele vernisáží výstavy fotografií *Obrazy z Nördlingenu* za účasti delegace z bavorského města Nördlingen, které je dlouholetým partnerským městem Olomouce. Během festivalového týdne si mohli zájemci vybrat z programu například autorská čtení, divadelní představení nebo pásmo krátkých filmů. Pro zájemce o historii či turisty byl připraven výlet za větrnými mlýny a procházka Olomoucí s akcentem na rakouské osobnosti. Nechyběl ani pestrý program pro základní a střední školy.

Literatura v popředí

Od počátku svého vzniku byl festival dramaturgicky skládán tak, aby byl kulturně co nejpestřejší, tedy divadlo, film, literatura, hudba, grafické umění a další, to vše v kontextu česko-německé historie města i regionu a aktuálních česko-německých vztahů. Nyní se po letech soustředí na hlavní téma knihovny – literaturu.

Rok 2024 byl rokem 100. výročí úmrtí *Franze Kafky*, proto i v programu festivalu nesměl tento

velikán chybět. Maraton čtení Kafkova díla přilákal do Červeného kostela žáky olomouckých středních škol, kteří četli vybrané kapitoly z Kafkových děl a poté je interpretovali pod vedením prof. Ingeborg Fialové z katedry germanistiky FF UP. Česko-německý kabaret *Das Thema / To téma* „inscenoval“ Kafku sto let po jeho smrti nezaujatě a po svém, v Galerii Biblio probíhala výstava *Kafka v kostce*.

Z literatury byl představen komiks *Odsunuté děti* či *Zastávka. Osada, která nezanikla* Pavla Nováka. Během festivalu navštívil Vědeckou knihovnu vnuk slavného německého spisovatele Heinricha Manna a syn jeho českého kolegy Ludvíka Aškenazyho Jindřich Mann, který prezentoval svou knihu *Stříbrný kouzelník*.

Česko-německé vztahy současnosti bylo téma k diskusi pro dr. Wolfganga Schwarze, kulturního referenta pro české země v mnichovském Spolku Adalberta Stiftera. Přijel do Olomouce představit nově vydaný český překlad publikace s názvem *Moje cesta k našim Němcům. Deset českých perspektiv*, v nichž promlouvá deset osobností literární, umělecké a intelektuální scény České republiky.

Festival byl podpořen Česko-německým fondem budoucnosti, Olomouckým krajem, statutárním městem Olomouc, Eurocentrem Europe Direct Olomouc a Miele technika s. r. o.

Jindřich Mann odhalil příběh svého románu a částečně i ten svůj

VERONIKA WDÓWKOVÁ

Tak trochu Čech, tak trochu Němec. Z rodného Česka ho vystrnadil předchozí režim a už zůstal neukotvený, stále někde mezi Prahou a Berlínem. To je Jindřich Mann, filmař a spisovatel. Spojnice mezi Prahou a Berlínem ho přivedla na *Olmützer Kulturtag*, festival, který připomíná česko-německé kulturní kořeny na Olomoucku. V rámci tohoto festivalu ve středu 23. 10. 2024 představil svou knihu *Stříbrný kouzelník*. Jedná se o román vyprávějící dva fiktivní příběhy z období mezi lety 1938 až 1970. Autor v nich často humorně popisuje velmi složité a nepříjemné situace, které, ač jsou fikcí, vychází vlastně z tehdejší československé reality. Čtením provázela v roli moderátorky Zuzana Henešová, překladatelka a tajemnice Muzea umění Olomouc.

Návštěvníci autorského čtení se dozvěděli nejen, jakou knihou je *Stříbrný kouzelník*, ale i tak trochu kdo je jejím autorem. „*Když k nám přišli, my jsme říkali Rusové, ale byla to vojska Varšavské smlouvy, byl to silný zářez pro mou generaci. I tu generaci přede mnou a možná i tu následující. To změnilo osudy lidí, ať už tak, či jinak,*“ opsal Mann důvod, proč ve svých dvaceti letech emigroval do západního Berlína. Tam vystudoval

filmovou univerzitu a začal se na volné noze věnovat režii, a to přestože si už od dětství myslel, že bude spisovatelem. Jeho otcem byl totiž spisovatel a reportér Ludvík Aškenazy. „*Jenže já jsem tak nějak přišel o jazyk. Když jsem žil ještě tady, tak se mnou maminka chtěla mluvit německy a já jsem jí vždycky řekl, že jsem Čech. Pak jsem ale odjel a musel jsem se učit německy. A řekl jsem si, že asi spisovatel nebudu, když nemám žádný jazyk. Proto jsem se věnoval filmu,*“ vysvětlil Mann, proč se dlouhá léta věnoval psaní scénářů, a ne knih.

Jeho knižní prvotina přišla až po sametové revoluci, když ho oslovilo německé nakladatelství Rowohlt, aby napsal knihu o své slavné spisovatelské rodině. Psaní měl v krvi totiž i z druhé strany. Jeho dědečkem z matčiny strany byl známý německý spisovatel Heinrich Mann. A tak vzniklo autobiograficky laděné dílo *Poste restante*, které Mann posléze na žádost českého nakladatelství Labyrint přeložil do češtiny.

První kniha v Jindřichu Mannovi otevřela dávno touhu být spisovatelem. Vlastně si i v průběhu let psal do šuplíku. „*Dneska zpětně mě to mrzí. Jako mladý jsem si psal nějaké povídky a poezii,*

Setkání s Jindřichem Mannem proběhlo v rámci festivalu Olmützer Kulturtage. Zdroj: archiv VKOL.

různé básničky. Ale přišlo mi to tak nějak zbytečné. A vlastně to byla taková uzavřená možnost, která zůstala zasutá. Až potom se to otevřelo, když se mi ozvalo nakladatelství Rowohlt,“ popsal situaci. A naštěstí se to už nezavřelo a vznikl *Stříbrný kouzelník*.

Jak už bylo zmíněno, román se dělí na dvě části a každá z nich je monologem hlavního hrdiny vyprávějícího příběh ze svého života. Jindřich Mann v rámci autorského čtení vybral dvě ukázky, z obou částí knihy po jedné. Hlavní hrdina té první se

dostal do svízelné, i když zároveň komické situace, kdy vezl agenty StB ke svému vlastnímu zatčení. Druhá ukázka se odehrává ve východním Berlíně, kde kamarád hlavního hrdiny osnoval plán, jak se dostat na jednu noc do západní části města. Mann při předčítání svou dikci přidal jak na dramatickosti, tak humornosti obou situací. A snad i díky jeho interpretaci tyto příběhy působily velmi realisticky. V rámci otázek z publika padl dotaz, jestli někdo z jeho okolí opravdu prožil něco podobného. *„Takových vyprávění jsem slyšel hodně. Oba díly knihy věnuji dvěma lidem, jedním z nich je můj už zesnulý přítel Petr Epstein, z jehož života se hodně propsalo do první části. Ale přímo ta scéna z autobusu ne. Vzpomínám si, že když jsem byl hodně malý, bylo mi asi devět, tak u nás doma někdo něco podobného vyprávěl. Taký se dostal do situace, kdy sám sebe jel zatknout. Ale to se stalo v Rusku, kde to bylo ještě trochu divočejší než u nás. A právě asi od těch devíti let mě tyhle příběhy fascinovaly. Ta doba, ve které jsem vyrůstal, tedy v 50.–60. letech 20. století, byla takových vyprávění plná. A mně připadá důležité to svědectví nějak zachovat a předat dál,*“ odpověděl Mann.

Na závěr srdečně poděkoval posluchačům: *„Milé slečny, milé dámy, milí pánové, já vám děkuju, že jste mě vyslechli. Že jste zívali tak, že jsem to neviděl. A že jste neodcházeli. Skoro nikdo neusnul. Byli jste na mě velmi laskaví. Já vám děkuju.*“ Posluchači si pak mohli zakoupit román *Stříbrný kouzelník* se slevou.

Veronika Wdóvková (* 2002), studentka žurnalistiky na katedře mediálních a kulturních studií a žurnalistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého.

» veronika.wdovkova01@upol.cz

Černá labuť Heleny Veličkové

JIŘÍ FIALA

Helena Veličková má za sebou už řadu úspěšných knih – střídají se u ní publikace odborné (hlubinně psychologická grafologie je jejím koníčkem už přes 30 let: *Grafologie – cesta do hlubin duše*, 2002; *Grafologie – nové pohledy*, 2013; *Zločin a písmo*, 2022) a tituly krásné literatury. V oblasti beletrie opakovaně prokázala své vypravěčské umění (*Mlčenlivé rozhovory*, 2015; *Nevyslyšení*, 2017; *Člověk je vinen: neobvyklé případy z první republiky*, 2018) i nadání básnické (*Křížová cesta*, 2016).

Helena Veličková ve své literární tvorbě využívá především svoji mimořádnou schopnost vcítění, posílenou hlubokou znalostí lidské psychologie s jejími rozpory a zákrutami. Donedávna se omezovala na psaní povídek, nyní se odhodlala k dílu většího rozsahu. Výsledkem je román *Černá labuť* s podtitulem *Příběh o čase hluboké temnoty, kdy se zjevuje tajemství světa* (2023), inspirovaný nedávnou společenskou zkušeností s pandemií covidu-19.

Všichni jsme prožívali roky s covidem jako náhlé neštěstí, které mnoho lidí připravilo o zdraví i život. Těm, kdo neonemocněli nebo prodělali nemoc a přežili, tyto události vesměs

nedávaly žádný pozitivní smysl. Navíc se dosud mnozí nemohou zbavit podezření, že za vším stál zlý lidský úmysl, podvodné strategie, touha po zisku atd. Od počátku této pohromy někteří vědci mluvili o fenoménu „černé labutě“. Jedná se o *terminus technicus* pro jev, který je zcela výjimečný a krajně nepravděpodobný, přesto se občas vyskytne. Člověk si jej neumí vysvětlit, je jím zaskočen a podezírá konkrétní osoby, že ho svévolně způsobily. Přitom je fenomén nazývaný „černá labuť“ trvalou součástí dění na Zemi – jeho kořeny nám připadají iracionální, ale za jistých podmínek jim lze porozumět. Vlastně je v tom, že se „černá labuť“ objeví, skryto znamená, že svět dospěl do stadia hlubokých proměn.

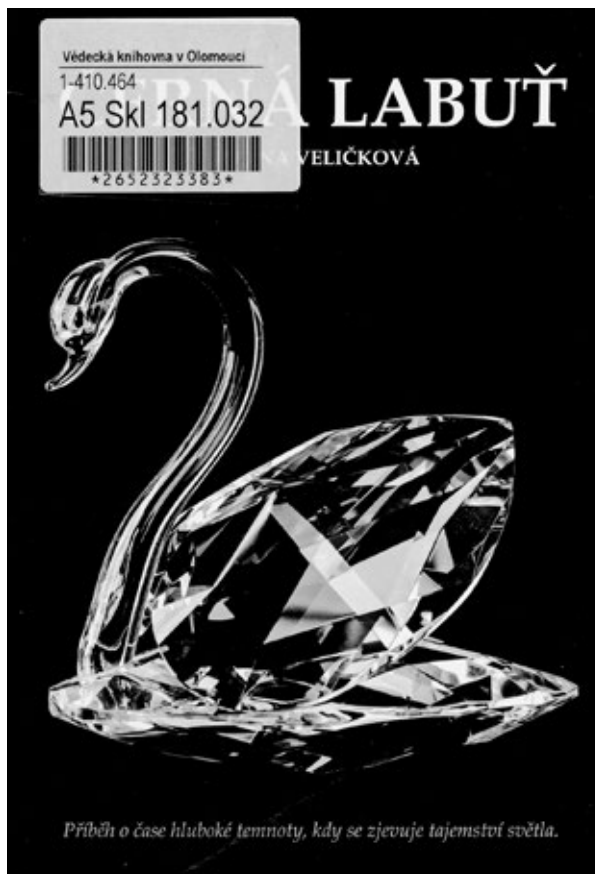
Román Heleny Veličkové je zakotven v reálné současnosti, ale pojetí světa je zde mnohem širší. Je charakterizováno jasnozřivostí, symbolikou i filozofickým nadhledem. Svět se za jistých okolností jeví průzračný a jasný, jako by byl ze skla. Můžeme hovořit o dystopii, která je poměrně novým prvkem v současné světové literatuře. Přesto má podivuhodný příběh *Černé labutě* svůj realistický základ a vnitřní nezpochybnitelnou

logiku. Vlastně ukazuje, že člověk se může podle různých zvláštních jevů, „černých labutí“ (jež se vyskytují v románu jako skuteční ptáci v zámecké zahradě) orientovat v čase a prostoru jako podle turistických značek. Symboly a znamení existují, jen je potřeba si jich všimnout a „přečíst“ jejich smysl či poselství. Když nevíme kudy kam, je dobré nechat se vést těmito zdánlivě iracionálními prvky a intuicí. Pak leccemu porozumíme. Nic není náhoda, a pokud se zorientujeme, projdeme těžkou dobou s minimálními šrámy, dokonce z ní vytěžíme svoji porci úspěchu a obyčejného lidského štěstí.

Přibližme částečně obsah románu: Epidemie, jež zachvátí blíže neurčené město v Česku (v leccems podobné Olomouci), je obzvlášť záluďná. Neznámý virus totiž napadá především mozek. Pokud má někdo štěstí a přežije smrtelně nebezpečnou nemoc, znamená to pro něj úplnou proměnu vidění světa. Změny v mozku, který překonal těžký průběh nemoci, vedou k dokonalému spojení levé hemisféry s pravou hemisférou přes tzv. kalozní tělísko. To uzdravenému umožní cosi jako jasnozřivost. Celostní vnímání světa je údělem hlavní postavy románu – učitelky hudby Terezy Vizovské, žijící s devítiletým synem. Malý Saša, přezdívaný Šašek, je „indigové dítě“, projevující se od narození značnou inteligencí i jistými léčitelstvími schopnostmi. Oba žijí ve městě trochu osaměle, protože Terezin manžel osm let pracuje jako vojenský lékař v české misi a toho času pobývá v Iráku. Píše domů dopisy, z nichž lze pozorovat, že i on se postupně mění. Původně se členové rodiny vzájemně odcizili. Překonaná nemoc matky a syna však otevře cestu k objevu, který hlubinní psychologové nazývají

synchronicitou. Ukáže se jako samozřejmost, že hmotný svět má ještě jinou dimenzi, totiž duchovní: nehmotná pouta, která existují mezi Terezou a Šaškem vůči Šimonovi jako manželovi a otci ani vzdálenost 4 000 km nijak nenarušuje. Vytvíjejí se každý po svém, a přesto synchronně – jako by žili pospolu.

Vztahy v rodině zkomplikuje postarší muž, podivná osudová postava, trochu tajemný pan Fajst, řečený Faust. Hrozí totální rozpad rodiny. Nakonec

do sebe vše zapadne – i lidské tragédie a smrt jsou příležitostí k novým začátkům těch, kteří přežili, snad i zmoudřeli. Jak říká staré přísloví: není nic tak zlé, aby to nepřineslo i něco dobrého.

Autorčino podání složité tematiky je originální nejen svou symbolikou, ale především svou psychologií, nadhledem a jistým humorem. Čtenář, jenž projde všemi překvapivými zvraty a objevy nečekaných „černých labutí“, jistě ocení myšlenkový přínos knihy a také autorčin neobvykle bohatý jazyk, brilantní styl, který je v současné české próze vzácností.

Knihu vydalo prostějovské nakladatelství Computer Media na podzim 2023. Obálku v příznačně černé barvě doplňuje krásná labuť z křišťálového skla, symbolizující průzračný svět synchronicity a duchovní rozměr knihy.

PhDr. Helena Veličková (* 21. 8. 1955, Kroměříž) vystudovala češtinu a angličtinu na Filozofické fakultě v Brně. Třicet let pracovala ve Vědecké knihovně v Olomouci. V roce 2004 založila revue KROK a byla její vedoucí redaktorkou. Psala odborné knihy o grafologii (*Grafologie – cesta do hlubin duše*, 2002; *Grafologie – nové pohledy*, 2013; *Zločin a písmo*, 2023) a články v českých a slovenských časopisech (*Čtenář*, *Typografie*, *KROK*, *Rodinné listy*, *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci*, *Kultúrne dejiny* aj.).

Jako beletristka vydala povídky (*Mlčenlivé rozhovory*, 2015; *Nevyslyšení*, 2017; *Člověk je vinen*, 2018), básně (*Křížová cesta*, 2016) a román *Černá labuť*. Dílo vyniká myšlenkově, bohatstvím jazyka a vypravěčským mistrovstvím. Uvedené publikace jsou dostupné ve fondu VKOL.

Odysseův návrat do Mexika a Hamletův kolt pomsty

Literární adaptace a motivy v italském westernu 60.–70. let

JAN ŠVÁBENICKÝ

Adaptování literárních předloh a motivů bylo pro italský western stejně časté a charakteristické jako postavy čtoucích, studujících či recitujících pistolníků, jimiž jsem se zabýval v předchozím článku (KROK, č 3, 2024, s. 63–68). Ačkoliv se scenáristé a režiséři obraceli ke známým románům, novelám či povídkám a jejich autorům, zpravidla se nejednalo o přepisy vyprávění s důrazem na zachování všech původních aspektů, ale o jejich přenesení do nového žánrového prostředí. Nejvíce se filmoví tvůrci zaměřovali na Homérův starořecký epos *Odyssea*, u něhož přejímali jak příběh, tak i jednotlivé odysseovské motivy jako návrat z války domů, obsazení domova vetřelci nebo násilné podrobení hrdinovy ženy. Těmito i mnohými jinými literárními odkazy se filmaři záměrně přikláněli k evropské kultuře a zdůrazňovali, že italský western nemá téměř vůbec nic společného s americkou historií a folklórními tradicemi. Jiným často variováním antickým čtením byla Sofoklova tragédie *Král Oidipús*, z níž filmaři obvykle začleňovali do napínavé podívané motiv hrdinova oslepnutí nebo život v nevědomí,

postupně oživovaný rozkrýváním jednotlivých souvislostí. Nevědomí, které se v některých filmech manifestuje i z hlediska psychoanalýzy Sigmunda Freuda, tvůrci zpravidla zobrazovali i jako ztrátu paměti v důsledku různých traumat, úzkostných zkušeností či úrazů postav.

Oidipovští mstitelé a dekameronští dobrodruzi

Literárních adaptací nalezneme v italském westernu mnoho, od antického dramatu přes renesanční tragédii a barokní *commedii dell'arte* až po dobrodružnou beletrii z období romantismu. Svět antiky se v některých filmech odrazil i ve smyslu hledání podobné námětové, žánrové a kulturní identity, jak je tomu například u snímku *Ringo se vrací* (*Il ritorno di Ringo*, 1965) Duccia Tessariho podle Homérovy *Odyssey* nebo *Il pistolero dell'Ave Maria* (Pistolník od Ave Maria, 1969) Ferdinanda Baldiho, vycházejícího z Aischylovy *Oresteie*. Někteří tvůrci zpracovávali antické motivy z tragédií hrdinů pronásledovaných nezvratitelným osudem jako součást katarze a utrpení, skrze něž musí

pistolníci během svých misí procházet. Například ve westernech *Joko... invoca Dio e muori!* (Joko... vyzvi Boha a zemři!, 1968) Antonia Margheritiho nebo *Mannaja* (Mannaja, 1977) Sergia Martina ožívá v dočasně osleplých hrdinech Sofoklův *Král Oidipús*. Postavy ze starověké kultury se v těchto i jiných filmech opět stávají podobnými protagonisty ve zcela odlišných žánrových a ikonografických souvislostech napínavě podívané. Jedná se tak o obecně proslulé literární odkazy zašifrované do spektakulárních souřadnic westernu, jejichž sofistickované a rafinované začlenění do vyprávění staví starořeckou literaturu do nových významových spojitostí.

V mnohých italských westernech si některé postavy vyprávějí pohádky, legendy nebo tajemné příběhy, jejichž využití dokládá, že scenáristé a režiséři pojímali populární žánr jako metaforu evropské kultury a společnosti. Mezi variované prvky patří v některých snímcích i bajkové motivy z tvorby řeckého literáta Ezopa, které rozvinul například režisér Giuseppe Colizzi ve svých filmech *Bůh odpouští, já ne!* (Dio perdona... io no!, 1967), *Trumfové eso* (I quattro dell'Ave Maria, 1968) a *Boot Hill* (La collina degli stivali, 1969). Na ezopovské náměty odkazuje zejména první zmíněný western, jehož původní název *Il cane, il gatto, la volpe* (Pes, kočka a liška) charakterizuje povahu, vlastnosti i pohybové dispoziční všech tří hlavních postav. Producenti a distributoři nakonec prosadili divácky atraktivnější titul a původně zamýšlený název se stal označením pro jednu ze skladeb v hudbě Carla Rustichelliho z Colizziho snímku, vydané na LP vinylech a CD discích. Sám režisér Colizzi byl – podobně jako výše zmíněný Ferdinando Baldi – také spisovatel a znalec literatury a vystavěl své westerny na kulturních odkazech na antické drama nebo španělský pikareskní

román. Starořecká tragédie představovala v italském westernu dramatickou a melancholickou polohu vyprávění, zatímco pikareskní příběhy ze Španělska jeho humornou a ironickou variantu.

Menší zastoupení měli v italském westernu římská autoři, z jejichž literární tvorby přejímali filmoví tvůrci spíše jen některé motivy. Patří mezi ně například Gaius Petronius Arbiter, z jehož dobrodružného eposu s erotickými prvky *Satirikon* využívají některé prvky snímky ... *e per tutto un cielo di stelle* (... a místo střechy hvězdné nebe, 1968) Giulia Petroniho nebo *Che c'entriamo noi con la rivoluzione?* (Co my máme společného s revolucí?, 1972) Sergia Corbucciho. U Petroniho svádí tulácký a podvodnický pistolník čerstvou vdovu a u Corbucciho naleznou hrdinové při putování revolučním Mexikem na opuštěné haciendě dva manžele, kteří spáchali sebevraždu. Oba přepracované motivy v rámci odlišné žánrové polohy pocházejí z Petroniovy předlohy. Mnohem častěji se v tomto populárním žánru objevovaly rozmanité narážky a jejich variace na renesanční soubor novel *Dekameron* Giovanniho Boccaccia, z něhož filmaři přebírali zejména humorně erotický kolorit vyprávění v jednotlivých situacích. Například ve snímku *T'ammazzo!... Raccomandati a Dio* (Zabiji tě!... Svěřím tě Bohu, 1968) Osvalda Civiraniho rozvíjejí tvůrci dekameronské situace ve večerní scéně, kdy majitelka módního salonu svádí při žertování a flirtování během večere pistolníka kvůli jeho ukrytým penězům. Všichni tvůrci zde sofistickovaně rozvádějí skryté literární citace.

Literární renesance se odráží v italském westernu mnohem patrněji v prepisech alžbětinských tragédií Williama Shakespeara, jehož příběhy tvůrci přizpůsobovali novému žánrovému a ikonografickému kontextu. Zatímco *Dove si spara di più* (Kde se více

střílí, 1967) Gianniho Pucciniho je přepisem *Romea a Julie*, jiný snímek *Quella sporca storia nel West* (Ten špinavý příběh ze Západu, 1968) Enza G. Castellariho převádí do podoby westernu *Hamleta*. Castellariho film se původně ve scénáři jmenoval *Johnny Hamlet*, ale producent a distributoři preferovali atraktivní název oslovující široké publikum. Shakespearovský western připravoval v 60. letech také režisér Sergio Pastore, který zamýšlel adaptovat pro žánr tragédie *Othello*, ale projekt se nakonec nerealizoval. Některé fragmenty z tohoto záměru mohl režisér hypoteticky použít ve svém jiném westernu *Crisantemi per un branco di carogne* (Chryzantémy pro stádo sviní, 1967), v jehož jedné hudební skladbě Piera Umilianiho se zpívá o „tragickém příběhu ze Západu“. Kopii Pastoreho snímku považují filmoví historici již dlouhodobě za ztracenou. Snímky *Django* (Django,

Ringo se vrací (1965). Produzioni Cinematografiche Mediterranee (PCM).

1966) a *Velké ticho* (Il grande silenzio, 1968) Sergia Corbucciho zase odrážejí v motivu osamělých melancholických hrdinů putujících zemí krutostí, násilí a zabíjení ústřední postavu z Voltairovy osvícenské satiry *Candide čili Optimismus*.

Mexičtí mušketýři a kurýřští pistolníci

Širší odezvu našel u italských scenáristů a režisérů francouzský literární romantismus, který je ve westernech nejvíce zastoupen romány Alexandra Dumase staršího. Například příběh *Tří mušketýřů* znovu ožil ve filmech *Django střílí první* (Django spara per primo, 1966) Alberta De Martina a *Tutti per uno... botte per tutti* (Všichni za jednoho... soudek pro všechny, 1973) Bruna Corbucciho, v němž se hrdinové jmenují Mac Athos, Portland, Aramirez a Dart Coldwater. Vynalézavost a sklon k rozmanitým kulturním kombinacím přivedl italské tvůrce i k adaptaci Dumasova románu *Hrabě Monte Christo*, jehož ústřední hrdina se ocitá v americko-mexickém pohraničí v *I lunghi giorni della vendetta* (Dlouhé dny krevní msty, 1967) Florestana Vanciniho a Colizziho *Trumfovém esu*. V obou případech utíkají pistolníci z přísně střežené vězeňské pevnosti i šerifovy cely s výhledem na šibenici, aby pomstili dávnou křivdu spáchanou jejich kumpány. Dumasovské náměty se staly v italských westernech předmětem nového napínavého vyprávění a ikonografického přepracování původních romanticistních příběhů. Podobným způsobem uchopili filmaři také některé dějové motivy a atributy postav z románu *Muž, který se směje* Victora Huga ve westernu *El Rojo* (El Rojo, 1966) Leopolda Savony, kde cizinec ukrývá svou znetvořenou tvář pod koženou maskou.

Adaptace předloh z období romantismu se v rámci italského westernu objevily i z oblasti jiných

proslulých francouzských literátů. Atypickým případem je dobrodružná podívaná *Muž, pýcha a pomsta* (L'uomo, l'orgoglio, la vendetta, 1967) Luigiho Bazzoniho podle novely *Carmen* Prospera Mériméého. Ačkoliv bývá film kvůli španělským exteriérům a dějovým situacím řazen mezi westerny, odehrává se ve skutečnosti ve Španělsku 19. století a nemá geograficky s Amerikou ani Mexikem vůbec nic společného. Italský western *Io non perdono... uccido!* (Neodpouštím... zabíjím!, 1968) španělského režiséra Joaquína Luise Romera Marchenta je naopak přepisem klasicistní tragédie *Faidra* Jeana Racina a je dějově přenesen do Mexika. Snímek *John il bastardo* (Bastard John, 1967) Armanda Crispina se zápletkou a postavou svůdcovského pistolníka zase opírá jak o Molièrovu klasicistní tragikomedii *Don Juan*

aneb Kamenná hostina, tak i o její následující italské operní provedení *Don Giovanni Tenorio* skladatele Giuseppe Gazzanigy a libretisty Giovanniho Bertatiho. Hrdina Crispinova westernu se jmenuje právě John Donald Tenorio a odkazuje se na výše zmíněnou operní postavu. Z italského romantismu byl do westernu *Quintana* (Quintana, 1969) Vincenza Musolina převeden román *Snoubenci* Alessandra Manzoniho a dějově situován do revolučního Mexika.

Některé italské westerny vycházely v rámci napínavé spektakulární podívaně i z evropské dobrodružné beletrie, která svými příběhy sama o sobě poskytovala filmařům prostor ke konstrukci výpravného epického vyprávění. Snímek *Anche nel West c'era una volta Dio* (Také na Západě byl jednou Bůh, 1968) Marina Girolamiho o hledání ukrytého

Pistolník od Ave Maria (1969). B.R.C. Produzione S.r.l.

Ten špinavý příběh ze Západu (1968). Daiano Film.

pokladu převádí do prostředí pistolníků pirátský příběh *Ostrov pokladů* skotského romanopisce Roberta Louise Stevensona. Filmy *Tampeko* (Per pochi dollari ancora, 1966) Giorgia Ferroniho a *Il lungo giorno della violenza* (Dlouhý den násilí, 1971) Giuseppe Marii Scoteseho lokalizují do prostředí a ikonografie westernu dobrodružný román *Michal Strogov* Julese Verna, známý také jako *Carův kurýr*. Zatímco u Verna musí carský kapitán doručit velkoknížeti vzkaz o jeho plánovaném zavraždění, v obou westernech jsou postavy i jejich poslání změněny. U Ferroniho musí konfedační poručík doručit do vojenské pevnosti zprávu o zamýšlené akci povstalců a u Scoteseho se idealistický hrdina vydává během mexické revoluce předat Pancho Villovi tajné strategické dokumenty odcizené federální armádě. Snímek *Žoldněř* (Il mercenario, 1968) Sergia Corbucciho se vydává

zcela jiným směrem a v zobrazení společenství polského žoldněře a mexického peóna v revolučním Mexiku se opírá o vztah obchodníka a jeho nosiče ve společensky angažované divadelní hře *Výjimka a pravidlo* Bertolta Brechta.

Skrytých literárních adaptací, zašifrovaných beletristických odkazů i novelistických prvků nalezneme v italském westernu v průběhu jeho historického vývoje a formování mnoho. Nejbohatším obdobím byla pro populární žánr v tomto ohledu 60. a 70. léta 20. století, kdy napínavá podívaná z amerického Západu a exotického Mexika procházela rozmanitými kulturními experimenty a ikonografickými proměnami. Některé snímky jsou v různých náznamech spojeny i s temnými gotickými příběhy amerického básníka a prozaika Edgara Allana Poea. Jestliže v *Se sei vivo, spara!* (Jestli jsi živý, střílejl!, 1967)

Giulia Questiho zažije postřelený hrdina zrazený svými komplici *Předčasný pohřeb*, v De Martinově westernu *Django střílí první* přeběhne v noci zločinnému magnátovi v městečku přes cestu *Černá kočka* předznamenávající jeho následující smrt na hřbitově. Naopak postavy pošetilých mexických venkovanů schovávajících se v obřím džbánu a slaměném koši v *Profesionisti per un massacro* (Profesionálové pro jeden masakr, 1967) Nanda Cicera nebo Colizzio *Trumfovém esu* jsou ironickým a hravým odkazem tvůrců na humornou novelu *Amfora* italského dramatika Luigiho Pirandella. Italské westerny lze s nadsázkou a metaforicky vnímat jako dějiny evropské literatury, interpretované skrze populární formy napínavé podívané.

Několik poznámek závěrem

Italský western poskytl scenáristům a režisérům ze všech populárních žánrů natáčených v Itálii největší prostor k hravému a tvůrčímu experimentování s literárními předlohami i jednotlivými motivy, prvky a odkazy. V některých případech se jednalo o kuriózní využití adaptací, jak tomu bylo například u filmu *Pro hrst dolarů* (Per un pugno di dollari, 1964) Sergia Leoneho. Režisérův argument ohledně

přepisu barokní situační komedie *Sluha dvou pánů* Carla Goldonihho byl alibistickým postojem proti obvinění z nepřiznaného remaku japonského samurajského snímku *Tělesná stráž* (Jodžimbo, 1961) Akiry Kurosawy. Při řešení situace nalezl Leone vysvětlení v Goldonihho divadelní hře, jejíž námět, příběh a zápletka jsou podobné s Kurosawovým filmem. Literární tradice jednotlivých národních evropských kultur představuje pevnou součást námětové, vypravěčské i formální struktury italských westernů, v nichž se tvůrci různými způsoby vyrovnávali s jejich adaptačními výzvami a možnostmi. Kromě již zmíněných skladatelů dotvářeli hudebně jejich přítomnost v žánru Ennio Morricone, Bruno Nicolai, Gianni Ferrio, Nico Fidenco, Francesco De Masi, Carlo Savina, Piero Piccioni, Angelo Francesco Lavagnino a další autoři, kteří zvýrazňovali citační rámec instrumentálními a vokálními odkazy na renesanční, barokní nebo klasicistní hudbu.

Pozn.: U filmů, které byly uvedeny v naší distribuci, je uveden nejdříve český název a v závorce italský originál. V opačném případě jsou filmy nejdříve uvedeny v italském znění a poté následuje v závorce autorův vlastní český překlad.

Jan Švábenický (* 1981) studoval na katedře divadelních, filmových a mediálních studií na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a poté absolvoval doktorské studium na Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Zaměřuje se na dějiny a interpretaci italské kinematografie, v rámci které se často zabývá populárními žánry, populární kulturou a filmovou hudbou. Publikuje knižně i časopisecky také v Itálii.

» jan.svabenicky@gmail.com

Ze sbírek...

Muzea a galerie v Prostějově

Příběh sbírkových předmětů z pozůstalosti básníka Jiřího Wolkeru

V letošním roce si připomínáme 125 let od narození básníka Jiřího Wolkeru, který je jedním ze symbolů města Prostějov. Jeho odkaz je zde stále živý, setkáváme jej na každém kroku. A to nejen ve veřejném prostoru v podobě plastik a pamětních desek, ale také na každoročním festivalu divadel a poezie s názvem *Wolkrův Prostějov*, na němž jsou prezentovány jeho básně. Nejdéle připomíná osobnost předčasně zesnulého básníka prostějovské muzeum, které z předmětů darovaných Jiřího rodiči vytvořilo v roce 1940 v prostorách jednoho výstavního sálu Wolkerovu první stálou expozici. Každá její další reinstalace, a bylo jich do současnosti celkem pět, přinesla řadu nových změn. Ať už v architektonickém řešení, v užším zaměření básnickovy poezie, ve výběru méně známých předmětů, nebo v samotném názvu, dokázaly všechny expozice na tehdejší dobu prezentovat nejenom prostějovské veřejnosti Wolkerovo dílo.

Až do roku 2022 byla Wolkerova stálá expozice předmětová. Tvořily ji básníkův klavír, housle, klasicistní psací stůl, knihovna se stovkami prozaických a beletristických děl, Jiřího mramorová busta, kord nebo cenné drobnosti a originály

fotografií z jeho dětství a mládí. Tyto jedinečné osobní předměty pomáhaly návštěvníkům si uvědomit, že Jiří byl člověk jako každý jiný, že měl své zájmy a koníčky. Mimo jiné dokumentovaly i jeho zálibu v cestování či to, že rád jezdil na kole, tančil nebo kreslil. Poněkud v pozadí stála Jiřího záliba v hudbě, kterou rád poslouchal i skládal. Připomeňme si jeho hudební talent v souvislosti se dvěma sbírkovými předměty z jeho pozůstalosti, houslemi a klavírem, které jsou v současné expozici představeny virtuálním způsobem.

Čtyři struny zase tiše zní

Jiří od tří let pravidelně s otcem Ferdinandem navštěvoval strýce Eduarda Machnera, který byl výborným hudebníkem. Hrál na housle, violu a na flétnu. Jiří velmi obdivoval jeho hudební talent. Brzy zatoužil umět hrát na housle stejně dobře jako strýc. Se svým přáním se svěřil rodičům, kteří nebyli proti. V roce 1906 zakoupili mladému školákovi první malé dětské housličky. Učitelem se Jiřímu stal zpočátku strýc Eda, který ho vyučoval, často chválil a podporoval. Postupně se Jiří zlepšoval a dokázal zahrát i zkomponovat vlastní skladby. Díky pravidelnému cvičení

a hodinám, které bral u prof. Václava Štěpána, se z něj stal obratný houslista. Své hudební nadání několikrát předvedl na rodinných nebo školních oslavách. Když rodiče poznali, jak velký hudební talent má, koupili mu kvalitnější nástroj. Housle z hnědého lakovaného dřeva s vyrytým monogramem JW na zadní straně houslí se staly nerozlučným společníkem po cestách jeho života. Brával si je na prázdninové výlety k prarodičům Skládalovým na Svatý Kopeček u Olomouce, dokonce je měl s sebou na studiích v Praze. Až do roku 1940 byly v držení Wolkerovy rodiny, která je posléze darovala do muzejní expozice.

Mnohem víc si Jiří cenil klavíru, který dostal od své matky Zdeny. Intenzivně se na tento nástroj, vyrobený asi v 80. letech 19. století vídeňskou firmou Karla Hamburgera, začal učit hrát po roce 1912. Samotný klavír byl dominantním kusem nábytku v Jiřího pokoji. Cvičil na něm každý den a pod vedením učitele Vojtěcha Měrky se postupně ve hře natolik zdokonalil, že v roce 1917 začal komponovat vlastní jednoduché skladby. Inspirován díly Ludwiga van Beethovena, Bedřicha Smetany nebo Antonína Dvořáka dokončil do roku 1919 celkem sedm náladových a melancholických skladeb. Jmenovitě se jednalo o skladby *Andante Amoroso* (13. 9. 1917), *Bolest* (6. 10. 1917), *Ave Maria* (26. 1. 1918), *Proč padá venku sníh* (27. 3. 1918), *Hřbitov bezejmenných* (15. 4. 1918), *Můj večer* (asi 1918) a *Píseň rozchodu* (asi 1918). Mnoho skladeb ale nedokončil. Více než sto tak zůstalo jen torzem. Jiří s komponováním přestal pravděpodobně v roce 1919, kdy odjel do Prahy studovat práva a naplno se začal věnovat básnické tvorbě.

Po Jiřího smrti v roce 1924 začala matka Zdena šířit formou přednášek nebo vzpomínkových akcí

Maturitní fotografie Jiřího Wolkera, 1919, ateliér E. Holub Prostějov. Zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově, podsběrka Literární památky, skupina Jiří Wolker, inv. č. 60275, kat. č. DF 83.

jeho básnický odkaz. Vrcholem jejich snah se stalo otevření básnickovy první stálé expozice v prostějovském muzeu v roce 1940. Ve stejné době pověřila Vojtěcha Měrku prostudováním synových hudebních skladeb. Ten vybral sedm výše zmíněných, které společně publikovali v nenápadném tisku s názvem *Píseň mládí Jiřího Wolkra*. Bohužel, Jiřího hudební tvorba se nesetkala s velkým ohlasem. Sice tři skladby (*Proč padá venku sníh*, *Můj večer* a *Píseň rozchodu*) mohla veřejnost poprvé slyšet v rozhlasu

dne 13. 11. 1950, na všech sedm si ale musela počkat až do roku 2024. Sice svou kvalitou Jiřího skladby nedosahují stejných kvalit jako jeho básně, jsou však dokladem, že dokázal vyjádřit své dojmy nejenom slovem, ale i hudbou.

Historický exkurz podsbírkou Literární památky (LP)

Počátky vzniku této podsbírky, jejíž součástí jsou výše zmíněné sbírkové předměty, nacházíme ve 40. letech 20. století. Původně ji tvořila jen korespondence s různými představiteli českého politického a kulturního života, pokrývající období 90. let 19. století až 40. let 20. století, kterou muzeu věnoval středoškolský profesor Josef Konvička. Později byla doplňována o rukopisy a tiskoviny, které se vztahovaly k osobnostem působícím na Prostějovsku, a o úřední korespondenci muzea s různými umělci.

Oblíbené housle Jiřího Wolкера. Zdroj: Muzeum a galerie v Prostějově, podsbírka Literární památky, skupina Jiří Wolker, inv. č. 26530, kat. č. V 71. Foto: MGA. Pavel Rozsival, 2024.

Od roku 1939 je nejhodnotnější součástí LP pozůstalost básníka Jiřího Wolкера (1900–1924). Obsahuje rukopisy jeho básní, knihy, doklady a dokumenty, výstřižky a časopisy, korespondenci, fotografie, osobní a rodinné předměty, suvenýry, školní sešity, kresby, noty, obrazy nebo nábytek. Po smrti Jiřího matky v roce 1954 se součástí podsbírky stala také osobní pozůstalost Jiřího rodičů, Ferdinanda a Zdeny Wolkerových.

V průběhu 50. let podsbírku rozšířily písemné pozůstalosti třech národopisných sběratelů. A to Jana Zbořila, obsahující kresby hanáckých krojů a výšivek, záznamy o zvycích, deníky nebo opisy historických pramenů; dále etnografa Josefa Sedláčka, jehož pozůstalost tvoří rukopisy pověstí z okolí Malého Hradiska. V neposlední řadě pozůstalost Jana Poláčka obsahující rukopisy hanáckých písní a pověstí.

V 60. letech se stal součástí LP dokumentační materiál a hudebniny skladatelů Vladimíra Ambrose a jeho otce Ezechiela Ambrose, soubor korespondence, tiskovin a fotografií k historii pěveckého spolku Orlice, dokumenty k pobytu Petra Bezruče v Kostelci na Hané, knihovna a dokumentační materiál z bývalé Pamětní síně Petra Bezruče a pozůstalost hanácké básnířky Ludmily Losíkové z Kostelce na Hané.

Od 70. let byly do podsbírky zařazeny výpisky z pramenů a korespondence prvního ředitele prostějovského muzea, historika Jana Kühndela, soubor hudebnin a knihovna vřesovického rodáka Vojtěcha Měrky, zaměřená na literaturu národů bývalé Jugoslávie, a kolekce dokumentů a fotografií k prostějovskému divadelnictví, z nichž svým obsahem vynikají materiály k Divadlu Hanácké obce.

V následujících letech žádné nové skupiny nevznikly. Pouze se rozšiřovaly stávající skupiny o nové dokumenty. Zároveň probíhala v podsбірce systematická evidence všech dokumentů, která byla ukončena po roce 2000. Všechny skupiny byly nově uspořádané a také vzniklo několik nových. Jmenovitě skupiny sběratele „bezručian“ Stanislava Adama, kulturního pracovníka Bohuslava Krause nebo místního dramatika Maxe Zweiga.

Podsбірka o 12 936 inventárních číslech a odhadem o 40 256 kusech jednotlivin obsahuje okolo 40 souborů, z toho 19 osobních pozůstalostí. Největší část tvoří pozůstalosti Jiřího Wolkerova s devíti soubory a Petra Bezruče se sedmi soubory. Samostatné jsou pak soubory Stanislava Adama, Ezechiela a Vladimíra Ambrosových, Heleny Bajgarové, Bohuslava Černého, Josefa Glivického, Bohuslava Krause, Jana Kühndla, Ludmily Losíkové, Vojtěcha Měrky, Jana Poláčka, Antonína Procházky, Josefa Sedláčka, Jana Zbořila, Jindřicha Zlámala, Maxe Zweiga a Ferdinanda a Zdeny Wolkerových. Ostatní celky pak nejsou vázány na konkrétní osobnost. Jedná se o skupiny Wolkrův Prostějov, divadlo, Orlice, hudebniny, deposita. Archiválie časově postihují období od 19. století do současnosti. Jsou uloženy v kartonech nebo archivních krabicích v depozitáři.

Závěr

Hmotná a písemná pozůstalost Jiřího Wolkerova, obsahující na tisíce předmětů, se v současnosti digitalizuje a bude v horizontu několika let zpřístupněna veřejnosti. Několik zdigitalizovaných předmětů si již dnes lze prohlédnout v nové expozici s netradičním názvem #JIRIWOLKER,

kteřá byla otevřena dne 16. 2. 2024 u příležitosti Wolkerova 100. výročí úmrtí. Realizátoři expozice Petr Jakšík, Veronika Hrbáčková a Filip Gregor pracovali výhradně s umělou inteligencí (AI). Díky aplikaci #JIRIWOLKERMGP se každý návštěvník může na chvíli pomoci hry se slovy stát básníkem, jako byl Jiří, může s ním vést rozhovor na libovolné téma, ilustrovat některou z jeho básní ze sbírky *Těžká hodina* nebo si ho zhmotnit do podoby, jak by vypadal dnes. Básníkův životní příběh vypráví samotný Jiří formou prostorové časové osy, kterou doplňují ukázky jeho básní, vybrané události z domova a ze světa, fotografie a sedm sbírkových předmětů z Wolkerovy pozůstalosti, které jsou zpracovány do podoby popularizačních videí. Kromě netradičního zážitku si lze z expozice odnést jednu z dvaceti čtyř Jiřího básní, umístěných v podobě trhacích bloků pod časovou osou.

Můžeme jen hádat, jak bude Wolkerova expozice vypadat za 100 let. Možná zde bude jen mluvící Wolkerův hologram nebo třeba Jiřího vystřídá jiný básník, který se zatím ještě nenarodil. Jednu věc ale můžeme říci s jistotou. Básníková pozůstalost bude v muzeu uložena stále. Ať už ve fyzické, nebo digitální podobě tak zde i za sto let najdeme Jiřího housle a klavír.

Zdroje

Informace čerpány z publikací *Jiří Wolker ve vzpomínkách své matky* (1937), *Píseň mládí Jiřího Wolkerova* (1944), sborníku *Jiří Wolker básník, co miloval život* (2024), nepublikované diplomové práce Anny Gajdošíkové *Jiří Wolker Píseň mládí pro housle a zpěv* (2021) a pozůstalosti Jiřího Wolkerova uložené v Muzeu a galerii v Prostějově.

Filip Gregor

Kulturní itinerář

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Výstavy

Veřejné knihovny v Olomouckém kraji

4. 2. – 12. 4. 2025 / Červený kostel, Bezručova 3
Výstava fotografií zachycuje prostředí veřejných knihoven v Olomouckém kraji. Část vybraného souboru vznikla ve spolupráci se studenty CMTF UPOL pod vedením Jindřicha Štreita. Cílem tohoto fotografického projektu bylo ocenit práci knihovníků a podhalit zajímavá zákoutí knihoven, která nejsou běžně přístupná veřejnosti. Hlavním výstupem fotografického projektu je publikace *Veřejné knihovny v Olomouckém kraji*.

Univerzita v kostele

Zátěž a doplňování vnitřních sil

5. 3. 2025 / 17.00 / Červený kostel
Přednáška o vnitřní energii v našem pracovním a osobním životě a jejím významu. Budeme hledat způsoby, jak svou energii nastavit a jak najít své zdroje vnitřní energie a životní pohody. Přednáší MUDr. PhDr. Miroslav Orel, Ph.D., z katedry psychologie FF UP. Vstup zdarma, rezervace na www.vkol.cz.

Pohledy do minulosti

Zápasy jedné generace. Klement Lukeš a ti druzí...

11. 3. 2025 / 17.00 / Červený kostel
O Klementu Lukešovi a jeho souputnících pohovoří Pavel Kosatík, historik, scénárista a spisovatel, autor biografie *Zápasy slepého muže: život a doba komunisty Klementa Lukeše*.

Dalšími hosty budou ředitel Archivu UP Pavel Urbášek, historik VMO Karel Podolský a historik VKOL Lubomír Novotný. Moderace se ujme historik Petr Orság z katedry mediálních a kulturních studií a žurnalistiky FF UP. Vstup zdarma, rezervace na www.vkol.cz.

Březen – měsíc čtenářů

Záznamy každodennosti

Dílna tvůrčího psaní s Markétou Pilátovou

6. 3. 2025 / 17.00 / Červený kostel
Během dílny tvůrčího psaní pod vedením spisovatelky M. Pilátové se naučíte, jak překonat obavy z prázdné stránky, a objevíte techniky kreativního

psaní, které vám pomohou proměnit vedení deníku v radostnou a smysluplnou součást vašeho života. Vstupné 300 Kč, rezervace na emailu: recepc@vkol.cz.

Beseda s Karin Lednickou

18. 3. 2025 / 17.00 / Červený kostel

Beseda s Karin Lednickou, českou nakladatelkou, překladatelkou a spisovatelkou, autorkou oceňované trilogie *Šikmý kostel* a knihy *Životice: obraz (po)zapomenuté tragédie*. Po besedě proběhne

Česko-italské přátelství z období první světové války

Muzeum a galerie v Prostějově společně s Vědeckou knihovnou v Olomouci připravují na letošní sezónu výstavní projekt připomínající veřejnosti nepříliš známou kapitolu česko-italského přátelství z let 1915–1919. Po vstupu Itálie do války byli obyvatelé jižního Tyrolska přesídleni do vnitrozemí rakousko-uherského soustátí (některé zdroje uvádí až 80 tisíc vysídlenců). Obyvatelé jižního Tyrolska byli přijati také na Olomoucku a Prostějovsku. Tomuto tématu bude také věnován prostor v třetím čísle *KROKu*.

V rámci připravované výstavy pátrají její autoři po dobových předmětech spojených s tímto tématem. Řada památek (hlavně fotografií) se uchovává zejména v italských rodinách, proto budou autoři výstavy rádi za spolupráci a případné poskytnutí dobových dokumentů z území Moravy. Přivítají také informaci, pokud má někdo ve svém rodu italské předky z tohoto sledovaného období. Dokumenty můžete zasílat do muzea v Prostějově.

autogramiáda, knihy bude možné zakoupit přímo na místě (platba v hotovosti). Vstupné 120 Kč, rezervace na emailu: recepc@vkol.cz.

Pozvání na skleničku se spisovatelem

Michalem Sýkorou

31. 3. 2025 / 17.00 / Červený kostel

V rámci cyklu *Pozvání na skleničku* si bude povídat herec a moderátor Vladimír Hrabal s Michalem Sýkorou, pedagogem a spisovatelem, mimo jiné autorem krimisérie *Detektivové od Nejsvětější Trojice*. Vstupné 50 Kč, rezervace na www.vkol.cz.

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 1

Lubomír Dostál – 60× a stále jinak

24. 1. – 9. 3. 2025 / Historický sál

Zveme vás na výstavu výtvarných prací přerovského kreslíře, malíře, básníka a karikaturisty Lubomíra Dostála, kterou Muzeum Komenského v Přerově pořádá u příležitosti jeho 60. narozenin. Lubomír Dostál se věnuje například kresleným vtipům, ale především perokresbám, kde zachycuje známá i zapomenutá místa nejen v Přerově. Při své umělecké práci používá tužku, uhlí nebo akvarel, není mu ale cizí ani koláž s výstřižky z novin a časopisů. Na výstavě je k vidění více než padesát prací z různých období autorovy tvorby a jsou zde zastoupeny všechny výtvarné techniky, s kterými pracuje. Vstupné na výstavu: 40/20 Kč.

Kamenné nebe na Přerovsku

21. 3. – 31. 8. 2025 / chodba v 2. patře

Panelová výstava představí soubor drobných

sakrálních památek na Přerovsku, jejichž existenci si řada lidí v dnešní době ani neuvědomuje, přestože je často míváme téměř každý den. Návštěvníci tedy spatří značně rozsáhlý archiv fotografií zobrazujících sochy a církevní stavby nejen v různých ročních obdobích, ale také například před a po restaurátorském zásahu. Společné zahájení výstav *Kamenné nebe na Přerovsku* a *Caelum tiliae* proběhne ve čtvrtek 20. března 2025 od 17 hodin v 2. patře přerovského zámku, vstup zdarma. Obě výstavy mají společné vstupné 40/20 Kč.

Caelum tiliae – Nebe s vůní lipového dřeva

21. 3. – 31. 8. 2025 / chodba v 2. patře

Výstava, kterou připravilo muzeum ve spolupráci se Střední školou řezbářskou v Tovačově, je samostatnou prezentací studentských řezbářských prací, navazuje však na téma sakrálního umění prezentovaného v rámci výstavy *Kamenné nebe na Přerovsku*. Prostory tzv. Historického sálu zaplní dřevěné plastiky studentů řezbářské školy, návštěvníci se mohou seznámit i s další činností tovačovské střední odborné školy.

Do Brna široká cesta

4. 3. – 14. 9. 2025 / Kaple přerovského zámku

Návštěvníci se na výstavě seznámí s tzv. světskými kramářskými tisky, ve kterých se zpívalo o přírodních katastrofách, nešťastných láskách, lidských neřestech (např. tabáku), rekrutování, bitvách, kriminálních činech, ale také třeba o krinolině a doktoru Faustovi. Mnohé kramářské písně zlidověly nebo naopak čerpaly z lidové tvorby, jako například o kanýru Jabůrkovi (*U kanónu stál*) nebo *Ó hřebíčku zahradnický*. Jejich nápěvy a části textů se zpívají ve školách, u táboráků, ale interpretovali je i známí zpěváci. Výstava vznikla ve spolupráci s Moravským zemským muzeem v Brně. Vstupné na výstavu: 60/30 Kč.

Přerovské povstání a osvobození 1945

1. 5. – 28. 9. 2025 / Náměstí TGM (květen), městský park Michalov (červen–září), Přerov

Panelová výstava ve veřejném prostoru k 80. výročí Přerovského povstání a konci 2. světové války. Prezentace připomene události povstání, jež jsou významné nejen v rámci regionální historie, ale i celorepublikově.

ORNIS – Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově

Bezručova 10

Otevírací doba celoročně: úterý–neděle 9.00–17.00

Křídla v obrazech

17. 1. – 2. 3. 2025 / Výstavní sál ORNIS

Přijďte si prohlédnout výstavu olejomalb ptáků studentů Univerzity třetího věku UTB ve Zlíně.

Vstupné 40/20 Kč.

Úroda ze zahrádky

17. 1. – 2. 3. 2025 / Budova ORNIS

Zveme vás na výstavu výtvarných prací dětí mateřských, základních, speciálních a uměleckých škol Přerovska. Vstup zdarma.

Věda malebná: historie přírodovědné ilustrace

4. 4. – 2. 11. 2025 / Výstavní sál ORNIS

Hlavní sezónní výstava Ornitologické stanice Muzea Komenského v Přerově, která se bude věnovat fenoménu vědecké ilustrace v přírodních vědách.

Hrad Helfštýn

Týn nad Bečvou 333

Otevírací doba hradu v roce 2025:

Od 1. 3. do 30. 3. 2025 – pouze soboty a neděle, 9–16 hodin / Od 1. 4. do 30. 4. 2025 – denně mimo pondělí, 9–17 hodin / Od 1. 5. do 31. 8. 2025 – denně mimo pondělí, 9–18 hodin

Petr Voříšek – Periferrium

26. 4. – 26. 10. 2025 / Galerie na II. nádvoří, hrad Helfštýn

Výstava volné tvorby Petra Voříška, ve které se

harmonicky kloubí industriální poetika periferie se světem imaginárních živočišných forem. Výstavu můžete navštívit v galerii na II. nádvoří v rámci vstupu do hradu. Vernisáž se uskuteční 26. 4. 2025 od 16 hodin. V rámci vstupného na hrad.

Muzeum a galerie v Prostějově

náměstí T. G. Masaryka 2

A Paris – Evropská moderna v ateliéru sběratele

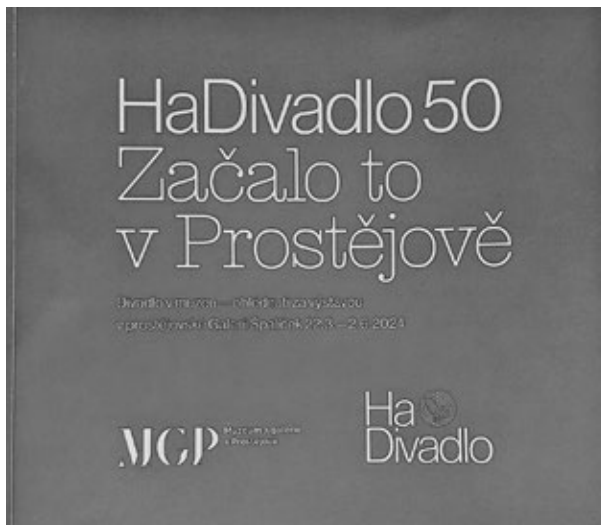
Autoři: Tereza Holoubková, Ivo Barteček

Publikace přináší vhled do vztahů československých a francouzských umělců na pozadí válek a politických změn v období od 90. let 19. století do 60. let 20. století. Zároveň je i sondou do sbírek středoevropských sběratelů, přičemž vybrány byly především práce na papíře (kresba, grafika, bibliofilie), doplněné několika obrazy a plastikami. Velice bohatá obrazová příloha jak jednotlivých děl, tak záznamů z instalace výstavy je poctou umění.

Tradiční úprava hlavy / Úvazy tištěných šátků na Hané

Autoři: Veronika Hrbáčková, Lucie Svobodová
Po více jak 80 letech od vydání *Lidového umění* J. R. Bečáka (Velký Týnec, 1941) tak vychází aktuální zpracování jednoho ze stěžejních témat krojového odívání. Kniha čtenáře seznámí s účesem a úpravou hlavy i vlasovou hygienou, používáním podložek dřívě a nyní nebo tradičními ženskými domácími pokrývkami hlavy. Obsáhlá kapitola je věnována velkým tištěným šátkům na Hané, popisuje jak bílé, hnědé, červené barevně tištěné bavlněné šátky, tak uničovské a přerovské soutiskové. V publikaci je popsáno a na DVD zdokumentováno na dvanáct momentálně praktikovaných hanáckých úvazů z lokalit Bludov, Doloplazy, Chropyně, Kojetín, Kralice na Hané, Prostějov, Přerov, Troubky nad Bečvou, Velká Bystřice a Velký Týnec. Ty jsou konfrontovány s archivními dobovými fotografiemi z různých koutů Hané.

Divadlo v muzeu – ohlédnutí za výstavou HaDivadlo 50. Začalo to v Prostějově

Autoři: Michal Stránský a Anna Stránská, eds.
Jediná publikace mapující celé padesátileté působení přední scény českého alternativního divadla. Vznikla jako pokus přenést do knižní podoby výstavu, kterou se někdejší Hanácké divadlo na jaře 2024 po půlstoletí vrátilo do města svého zrodu Prostějova. Lze v ní nalézt řadu archivních materiálů a fotografií, mnohdy poprvé zveřejněných, základní fakta, dobové ohlasy a další útržky živé minulosti na dvou stech stranách. Publikaci společně vydalo Muzeum a galerie v Prostějově a HaDivadlo, scéna Centra experimentálního divadla v Brně.

A PARIS – Evropská moderna v ateliéru sběratele

25. 10. 2024 – 23. 3. 2025

Výstava představuje část soukromé sbírky, která je zaměřena na českou a středoevropskou výtvarnou modernu v návaznosti na Francii a Paříž. Jedná se především o grafiky a kresby v časovém rozpětí od poloviny 90. let 19. století do konce 20. století. Pozornost je soustředěna i na zlomový bod pro české země – zrození Československa v roce 1918, a na umělce V. Preissiga, H. Wichterlovou, F. Kupku, P. Picassa, A. Hoffmeistera a mnoho dalších. Výstava je doplněna předměty ze sbírkových fondů Muzea a galerie v Prostějově.

Šťastná to žena!

170. výročí prvního vydání *Babičky*

Boženy Němcové

14. 2. – 18. 5. 2025 / hlavní budova

Výstava určená všem generacím představuje stěžejní dílo nejznámější české spisovatelky Boženy

Němcové, které poprvé vyšlo v roce 1855. Muzeum a galerie v Prostějově představí knihy od nejstarších po současná vydání. Výstavu doplní i dřevěné polychromované loutky všech knižních postav, které pocházejí z dílny známé loutkářky Jarmily Haldové ze Sedloňova. *Babička* Boženy Němcové byla převedena rovněž na filmové plátno, a to v letech 1940 a 1971. Téměř neznámé však zůstává její první zpracování z roku 1921, třiceti sedmiminutový němý film historicky druhé české filmové režisérky Thei Červenkové s Ludmilou Innemannovou v hlavní roli, z něhož bude možné zhlédnout ukázky.

Kašpárek z pohádky do pohádky

29. 11. 2024 – 25. 5. 2025 / Galerie Špalíček
Průřez české loutkářské produkce 1. poloviny 20. století. Kromě loutkových divadel a dekorací návštěvníci zhlédnou přes 200 marionet. Významnou ukázkou jsou Alšovy loutky, které byly vytvořeny více výrobci podle návrhů kreseb Mikoláše Alše. K vystaveným raritám patří autentická podobizna Mikoláše Alše jako loutka měšťana, dvě loutky firmy JEKA podle návrhu Ondřeje Sekory nebo hlava Fausta vyřezaná Stanislavem Suchardou.

Léčivé jaro

28. 2. – 30. 4. 2025 / Galerie Špalíček
Bylinky přitahovaly od nepaměti pozornost pro své lékařské i kosmetické využití. Výstava seznamuje návštěvníky jak s historií bylinkářství, tak se současným použitím bylin nejen v medicíně. Nechybí ani praktické ukázky léčivků a jejich využití v praxi. Výstavu doprovází edukační program s praktickými ukázkami, proto je vhodná zejména pro děti školního i předškolního věku.

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Hlavní třída 342/222

Ryzí příběh piva z hor. Jeden a půl století hanušovického pivovaru

15. 1. – 30. 3. 2025 / Rytířský sál

V roce 1874 byla v nově postaveném pivovaru na území obce Holba (dnes součást Hanušovic) uvařena první várka piva. Od té doby uběhlo 150 let a výroba tohoto pěnivého nápoje zde

muzeum
Šumperk
RYTÍŘSKÝ SÁL
15. 1. - 30. 3.
VÝSTAVA BUDE ZAHÁJENA VERNISÁŽÍ
15. LEDNA V 17:00 HODIN
A SPOJENA SE KŘÍTEM KNÍHY K VÝROČÍ PIVOVARU

150
HOLBA
RYZÍ PIVO Z HOR

JEDEN A PŮL STOLETÍ HANUŠOVICKÉHO PIVA

RYZÍ PŘÍBĚH PIVA Z HOR

pokračuje nepřetržitě. K oslavě tohoto významného výročí připravil pivovar Holba ve spolupráci s Vlastivědným muzeem v Šumperku jedinečnou výstavu, která vás provede historií podniku i tradicemi pivovarnického řemesla.

Na výstavě uvidíte řadu unikátních exponátů – od nástrojů používaných při výrobě sladu a stáčení piva přes dobové přepravní bedny, soudky a lahve až po historické etikety.

Jiří Jílek 100 / Jak by se vrátil čas...

21. 1. – 30. 3. 2025 / Výstavní síň

Vlastivědné muzeum v Šumperku ve spolupráci se šumperskou Galerií Jiřího Jílka připravilo na začátek nového roku společný výstavní projekt ke 100. výročí narození sochaře a malíře Jiřího Jílka (24. 1. 1925 – 14. 6. 1981). Výstava přinese ohlédnutí za celoživotním dílem autora, přiblíží jak pozoruhodný soubor soch, obrazů a kreseb ze sbírek Vlastivědného muzea v Šumperku, tak i díla vypůjčená od veřejných institucí a soukromých sběratelů.

Výlet zpět o miliony let

30. 11. 2024 – duben 2025 / Muzejíčko

Nová výstava v Muzejíčku provede malé i velké návštěvníky stovkami milionů let vývoje života na Zemi. Na cestě časem společně poznáme obří přesličky a trilobity, podíváme se za dinosaury, navštívíme tygra šavlozubého a naše putování zakončíme u lovců mamutů. Tradičně interaktivní výstava je tentokrát doplněna i několika autentickými exponáty. Malí i velcí návštěvníci výstavy se prostřednictvím interaktivních předmětů a velkoplošných obrazů seznámí se základními geologickými obdobími od prvohor až po starší čtvrtohory. Nechybí ani oblíbení dinosauri, pravěká jeskyně nebo mamut.

Muzeum Zábřeh

Žižkova 1

Cesty křemene

29. 1. – květen 2025

Základem geologické výstavy budou bohaté sbírky šumperského muzea, v nichž se nacházejí historické i současné kolekce křemene. Návštěvníci se seznámí s hlavními skupinami tohoto nerostu, jeho jednotlivými druhy, zbarvením a způsobem vzniku. Výstava bude i mezioborově propojená – její součástí bude stručná historie sklářství na Šumpersku. Sklářství je totiž technický obor, který nejvíce využívá křemen jako surovinu a se sklem pracuje v průběhu staletí podobně jako příroda s křemenem. V části vitrín proto budou umístěny také historické i současné výrobky ze skla a postery s geologickou tematikou doplní informace z historie výroby skla.

Vlastivědné muzeum Jesenicka

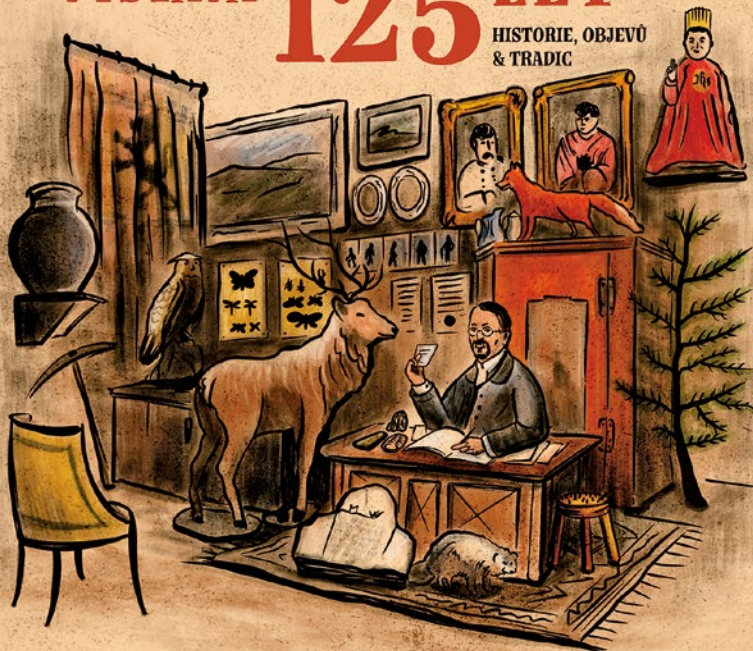
Zámecké náměstí 1

Jedno a čtvrt století jesenického muzejnictví

21. 1. – 1. 6. 2025

Pojďte se přenést zpět v čase do roku 1900, kdy vzniklo jesenické muzeum, a staňte se svědky vývoje regionálního muzejnictví až do dnešní doby. Na monumentální výstavě, kterou připravil kolektiv odborných pracovníků Vlastivědného muzea Jesenicka, se mimo jiné dozvíte, jak se muzejní práce formovala, co ji ovlivňovalo nebo jaký původ mají současné muzejní sbírky oddělení archeologie, biologie, geologie a historie. Opomenut nezůstane ani knihovnický fond, utvářený od samotných počátků této instituce.

JEDNO A ČTVRT STOLETÍ
JESENICKÉHO MUZEJNICTVÍ
 VÝSTAVA **125 LET**
 HISTORIE, OBJEVŮ
 & TRADIC

21. LEDEN – 1. ČERVEN 2025

**& HLAVNÍ VÝSTAVNÍ SÁL
 & GALERIE VODNÍ TVRZE**

**Vernisáž výstavy se uskuteční
 dne 21. ledna v 18.00 hod.**

Pojďte se přenést zpět v čase do roku 1900, kdy vzniklo jesenícké muzeum, a staňte se svědky vývoje regionálního muzejnictví až do dnešní doby. Na monumentální výstavě, kterou připravil kolektiv odborných pracovníků Vlastivědného muzea Jesenícka, se mimo jiné dozvíte, jak se muzejní práce formovala, co ji ovlivňovalo nebo jaký původ mají současné muzejní sbírky oddělení archeologie, biologie, geologie a historie. Opomenut nezůstane ani knihovnický fond, utvářený od samotných počátků této instituce.

Vstupné: 60/30 Kč

Autoři: odborní pracovníci Vlastivědného muzea Jesenícka
 Výtvarnice: Mgr. Kamila Reichmannová

www.muzeumjesenik.cz | [FB: vlastivednemuzeumjesenicka](https://www.facebook.com/vlastivednemuzeumjesenicka) | [IG: _muzeum_jesenik_](https://www.instagram.com/_muzeum_jesenik_)

TRADIČNÍ ÚPRAVA HLAVY / ÚVAZY TIŠTĚNÝCH ŠÁTKŮ NA HANÉ

TRADIČNÍ ÚPRAVA HLAVY
ÚVAZY TIŠTĚNÝCH ŠÁTKŮ NA HANÉ

Veronika Hrbáčková / Lucie Svobodová

